

ÄITIMYYTISTÄ POSTMODERNIIN ÄITIYTEEN

Kategoria-analyysi äitiyden kulttuurisesta rakentumisesta

Salla-Maria Ahtikari

Pro gradu-tutkielma

Sosiaalityö

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Kevät 2018

TIIVISTELMÄ

ÄITIMYYTISTÄ POSTMODERNIIN ÄITIYTEEN

Kategoria-analyysi äitiyden kulttuurisesta rakentumisesta

Salla-Maria Ahtikari

Pro Gradu-tutkielma

Sosiaalityö

Jyväskylän yliopisto / Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaaja: YTT Kati Turtiainen

Kevät 2018

122 sivua + 2 liitettä

Äitiys on universaali ja ajassa muuttuva, mutta toisaalta pysyvä ilmiö. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia äidiksi tulemistä ja äitiyttä kulttuuristen mallitarinoiden tarjoamasta viitekehystä käsin. Tavoitteenani on tutkia sitä, millaisena äitiys ja äidiksi tuleminen nykypäivän Suomessa näyttäytyy äitien kirjoittamissa tarinoissa. Tutkin myös sitä, millaisia äitiyden kategorioita kirjoittajat muodostavat teksteissään. Haluan niin ikään saada vastauksen kysymykseen siitä, millainen äitiyden kulttuurinen mallitarina tutkimusaineiston pohjalta hahmottuu.

Tutkimusaineisto muodostuu 15 äidin kirjoittamasta tarinasta. Näitä kirjoituksia tutkin löyhästi narratiivisista lähtökohdista käsin. Analysoin aineistoni kategoria-analyysin avulla. Olen kerännyt aineistosta äitien käyttämiä kategorioita äitiydestä. Näitä kategorioita olen peilannut äitiyden kulttuuriseen mallitarinaan. Tutkimukseni sitoutuu etnometodologisiin lähtökohtiin sekä konstruktivismiin.

Tutkimukseni keskeinen käsite on äitiys. Hahmottelen tutkimuksessani äitiyttä historiallis-kulttuurisena jatkumona äitiyden kulttuurisen mallitarinan kautta. Tutkimukseni paikantuu teoreettisesti kriittisen perhetutkimuksen ja feministisen tutkimuksen tutkimusperinteeseen. Emansipatorisen otteensa vuoksi myös sosiaalityön näkökulma tulee näkyväksi. Keskustelunavauksia ja uutta tutkimustietoa äitiydestä tarvitaan jatkuvasti, jotta ymmärrys äitiydestä ja sen reunaehdoista voi kasvaa.

Tutkimukseni keskeinen tulos sitoutuu äitiyden kulttuuriseen mallitarinaan. Tuloksista käy ilmi, miten tiukasti äitiyden modernin mallitarinan luomat odotukset ja paineet ovat edelleen läsnä tämän päivän äitiydessä. Myös äitiyden postmodernista mallitarinasta kumpuava äitiyden moninaisuus ja joustavuus, mutta toisaalta myös syyllistävyys, tulee esille tuloksista. Äidit määrittelevät viime kädessä omanlaisen äitiyden olevan riittävää äitiyttä. Tutkimustulosten yhteenveto on esitettyä tarinallisessa muodossa.

Avainsanat: äitiys, kulttuurinen mallitarina, kategoria-analyysi, kriittinen perhetutkimus, feministinen tutkimus

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	3
2 TUTKIMUKSEN TAUSTOITUS	6
2.1 ÄITIYS KRIITTISEN PERHETUTKIMUKSEN JA FEMINISTISTEN TEORIOIDEN VALOSSA	6
2.2 PAIKANNUKSIA AIKAISEMPAAN ÄITIYSTUTKIMUKSEEN	11
2.2.1 ÄITIYDEN TUTKIMUS SUOMESSA	12
2.2.2 KANSAINVÄLISIÄ TUTKIMUKSIA ÄITIYDESTÄ	21
3 ÄITIMYYTISTÄ POSTMODERNIIN ÄITIYTEEN	25
3.1 ÄITIYDEN KÄSITTEELLINEN RAKENTUMINEN	25
3.2 ÄITIYDEN KULTTUURISTA KUVAA ETSIMÄSSÄ	27
3.3 ÄITIYDEN HISTORIAALLINEN RAKENTUMINEN	32
3.3.1 ÄITIMYYTISTÄ VARHAISMODERNIIN ÄITIYDEN MALLITARINAAN	33
3.3.2 ÄITIYDEN MODERNI MALLITARINA	35
3.3.3 ÄITIYDEN POSTMODERNI MALLITARINA	40
4 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	49
5 METODOLOGISIA JA METODISIA PAIKANNUKSIA	50
5.1 ETNOMETODOLOGIA JA SOSIAALINEN KONSTRUKTIVISMI METODOLOGISINA LÄHTÖKOHTINA	50
5.2 NARRATIIVINEN ANALYYSI JA KATEGORIA-ANALYYSI TUTKIMUSMETODEINA	53
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	61
6.1 AINEISTON KERUU	61
6.2 ÄITIYDEN KATEGORIA-ANALYYSI	65
7 HYVÄ ÄITIYS JÄSENKATEGORIANA JA KULTTUURISIDONNAISENA TOIMINTANA	68

8 ÄITIYS ONGELMAKATEGORIOINA JA NIIHIN LIITTYVINÄ SELONTEKOINA	78
9 VASTAPUHE JA POIKKEAVUUDEN TUOTTAMINEN	88
10 OODI ÄITIYDELLE – TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETOA	97
11 EETTISTÄ POHDINTAA TUTKIMUSPROSESSISTA	107
12 JOHTOPÄÄTÖKSET	110
LÄHTEET	117
LIITTEET	123

1 JOHDANTO

Sosiaalityössä ja etenkin lastensuojelussa äitiys on jatkuvasti läsnä oleva ilmiö. Sosiaalityön kannalta relevantiksi nousee äitiyden tarkastelu niin kulttuuris-historiallisten kuin yksilöllisten, äitiyden kokemuksiin liittyvien merkitysten kannalta. Tässä pro gradussa tutkin äitiyttä kulttuuristen mallitarinoiden näkökulmasta suuntaamalla huomiotani yhtäältä äitiyden yksilöllisiin kokemuksiin ja tuntemuksiin, ja toisaalta äitiyden rakentumiseen osana suomalaista yhteiskuntaa. Kristiina Berg (2008, 15) tuo esiin keskustelun äitiyden merkityksistä olevan vähäistä sosiaalityön tutkimuksessa siitä huolimatta, että käytännön sosiaalityössä äitiyden arvioinnilla ja ohjaamisella on keskeinen asema. Itse näen äitiyden olevan läsnä sosiaalityössä joko suoraan tai välillisesti sen usealla eri osa-alueella. Etenkin lastensuojelussa ja perhetyössä äitiys on vahvasti tarkastelun kohteena, mutta myös esimerkiksi maahanmuuttajien kanssa tehtävässä työssä sekä päihde- ja mielenterveystyössä päästään kosketuksiin äitiyden kanssa.

Riitta Granfelt (1998, 124) toteaa äidin rooliin kiteytyvän monenlaisia yhteiskunnan normeja, jotka sääntelevät naisten käyttäytymistä. Julkisessa keskustelussa säännöllisin väliajoin kumpuavat äitiysteemat – kuten vastakkainasettelu koti- ja uraäitien välillä – osoittavat, että historian tuoma taakka äitien harteilla on edelleen raskas. Puhe äitiydestä on Bergin (2008, 174) mukaan kulttuurissamme tyypillisesti puhetta riittävästä ja kelvottomasta, hyvästä ja pahasta. Kirsi Nousiainen (2004, 68) toteaa, että huolimatta yhteiskunnallisista pyrkimyksistä naisen elintilan laajentamiseksi esimerkiksi lainsäädäntöä uudistamalla, elävät vanhat arvot, uskomukset ja moraalit edelleen rajaten äitiyden tilaa. Nykyajan äiti joutuu vastakkain osittain samojen odotusten ja paineiden kanssa kuin hänen äitinsä ja isoäitinsä aikanaan. Vaikka äitiys muuttuu ajassa, niin muutos on hidasta. Vanhat uskomukset, mielikuvat ja odotukset äitiydestä puolustavat tiukasti paikkaansa.

Tämän tutkimuksen keskeinen käsite on äitiys, jonka tarkastelun sidon kulttuuris-historialliseen äitiyden kulttuuristen mallitarinoiden näkökulmaan. Kulttuuriset mallitarinat (mm. Hänninen 2000; Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004; Kulmala & Vanhala 2004) ovat keskusteluissa muotoutuvia tarinoita siitä, millaista on hyvä ja paha elämä. Mallitarinat tarjoavat kulttuurista tietoa siitä, millä tavoin tietyn ihmisen tai ihmisryhmän oletetaan käyttäytyvän tai toimivan yhteiskunnassa. Esimerkiksi myytit ovat kulttuurisia mallitarinoita, joiden avulla määritellään myös nykyaikaa. Äitiyden kulttuurinen mallitarina konstruoi voimakkaasti hyvää ja huonoa äitiyttä. Se kertoo, mikä on sallittua ja mikä

kiellettyä; se kertoo mikä on normaalia ja normienvastaista. Äitiyden kulttuurinen mallitarina tarjoaa raamit yksittäisten äitien äitiydelle joko hyväksyttäväksi, uudelleen arvioitaviksi tai rikottaviksi. Toisinaan kulttuurinen mallitarina voi olla joustava ja tarjota monenlaisia vaihtoehtoisia tulkintoja, mutta joskus sen asettamat rajat yksittäisen ihmisen tai tietyn ihmisryhmän toiminnalle ovat ahtaat ja joustamattomat. (emt.)

Haluan tässä tutkimuksessa tutkia äitiyttä ja äidiksi tulemistä nimenomaan äitiyden kulttuuristen mallitarinoiden kautta, sillä ne tarjoavat mahdollisuuden äitiyden tutkimiselle ajassa rakentuvana ja jatkuvassa muutoksessa olevana ilmiönä. Käsitän tässä tutkimuksessa äitiyden kulttuuriset mallitarinat esi- ja varhaismodernin, modernin ja postmodernin aikakauden ja diskurssin viitekehyksessä rakentuviksi. Valitsin tutkimukseeni aineistoksi kirjoitettuja tarinoita äitiydestä, koska uskon kirjoitusten ilmentävän äitiyttä autenttisesti ja kaunistelematta, sellaisena kuin se kunkin kirjoittajan kokemusmaailmassa ilmenee. Eeva Jokinen (1996) toteaa kirjoittamisen olevan eräs tapa antaa äitiydelle kieli, ruumis ja nautinto. Kirjoittaessa niin nautinto kuin tuskakin saavat nimen. Äitiydestä kirjoittaminen on konkreettista äitiyttä. (emt., 24.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelen sitä, millaisena äitiys näyttäytyy tällä hetkellä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tavoitteeseeni pyrin tutkimalla äitiyttä niin äitien henkilökohtaisena kokemuksena kuin yhteiskunnallisena, aikaan sidottuna instituutiona. Tutkimusaineistoni koostuu viidentoista äidin äitiyden ja äidiksi tulemisen tarinasta. Näistä tarinoista etsin vastuksia tutkimuskysymyksiini eli äitiyden näyttäytymisen muotoon tämänhetkisessä yhteiskunnassa, äitien muodostamiin äitiyden kategorioihin ja siihen kulttuuriseen mallitarinaan, joka aineistoni pohjalta hahmottuu. En käsittele tarinoita kokonaisuuksina, vaan etsin tarinoista lyhyitä narratiiveja, joissa äitien asettamat äitiyden kategoriat tulevat esille. Lopun yhteenvedossa luon tutkimustulosten perusteella uuden tarinan, oman hahmotelmani nykyisestä äitiyden kulttuurisesta mallitarinasta.

Äitiyttä on tutkittu paljon ja tuon omassa tutkimuksessani esille äitiysaiheista tutkimusta monipuolisesti ja usealta tieteenalalta. Käsitteelliset paikannukset löytyvät äitiyden tarkastelussa historian, kulttuurin ja yhteiskunnan kautta äitiyden kulttuurisen mallitarinan pohjalta. Tutkimukseni sitoutuu teoreettisilta lähtökohdiltaan kriittiseen perhetutkimukseen ja feministiseen tutkimustraditioon, ja tutkimukseni metodologia rakentuu etnometodologian ja konstruktivismin pohjalle. Kuvailen tutkimuksen käytännön toteutusta mahdollisimman tarkasti ja sidon sitä kulttuurisen mallitarinan tarjoamaan näkökulmaan.

Analysoin aineistoni kategoria-analyysin keinoin, mutta myös narratiivisuus kulkee analyysissä mukana löyhänä tausta-ajatuksena. Analyysin lopuksi kokoaan saamistani tuloksista uuden tarinan, joka on yksi konstruktio tämän päivän äitiyden kulttuurisesta mallitarinasta. Tutkimuksen lopussa tuon esiin niin luotettavuuteen ja eettisyyteen liittyvää näkökulmaa kuin tutkimusprosessin ja tulosten pohdintaa.

Aiheena äitiys on ajaton, mielipiteitä herättävä ja tuttu. Haluan tutkimuksellani osoittaa, kuinka moninaisia tarinoita äitiydestä pienehkökin otos tarjoaa ja kuinka erilaisin tavoin äidit voivat äitiyttään konstruoida. Toisaalta osoitan tutkimuksellani, miten äitiyden tarinoissa on jotain yleismaailmallista ja samaa huolimatta kokemusten ja elämäntilanteiden erilaisuudesta. Pyrin tutkimuksellani myös purkamaan feministisen tutkimusperinteen ja sosiaalityön emansipatorisen luonteen hengessä äitiyden normatiivista luonnetta osoittamalla, kuinka moninaisin tavoin äitiyttä voi ilmentää.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTOITUS

Tämä tutkimus sitoutuu teoreettisilta lähtökohdiltaan kriittiseen perhetutkimukseen ja feministisiin teorioihin. Emansipatorisen luonteensa vuoksi juuri nämä teoreettiset taustasitoumukset kiinnittävät tämän tutkimuksen myös sosiaalityön tutkimusperinteeseen. Aikaisemman äitiysaiheisen tutkimuksen esittely kyseisistä teoreettisista lähtökohdista käsin ja myös laajempaan tutkimuskatsauksena äitiyden tutkimukseen luovat perustan tälle tutkimukselle.

2.1 ÄITIYS KRIITTISEN PERHETUTKIMUKSEN JA FEMINISTISTEN TEORIOIDEN VALOSSA

Tutkimukseni asettuu teoreettisilta lähtökohdiltaan kriittisen perhetutkimuksen kenttään. Forsbergin (2003) mukaan kriittinen perhetutkimus sekä purkaa että kyseenalaistaa stereotyyppistä ja yksioikoista perheajattelua. Kriittinen perhetutkimus nostaa esiin perhe-elämää muovaavien ideologisten, yhteiskunnallisten ja eriarvoistavien prosessien merkityksellisyyttä. Kriittisen perhetutkimuksen tavoitteena on tarkistaa, purkaa, sekoittaa ja järjestää uudelleen kaavamaista ydinperheajattelua ja muuttaa perinteistä perheajattelua uudenlaisten perhe-elämää koskettavien ilmiöiden kautta. Kriittinen perhetutkimus jäljittää perhe-elämän moninaisuutta ja vaihtoehtoja sekä uusia mahdollisuuksia jakamiselle, huolenpidolle ja läheisyydelle. (emt., 7–9.)

Kriittisen perhetutkimuksen suhtautumistapa perhe-elämän muutoksiin on avoin, eikä muutoksia automaattisesti pidetä kielteisinä. Yhteiskunnallisista muutoksista huolimatta näyttää siltä, että hoiva ja huolenpito sekä läheisyys ja erilainen resurssien jakaminen sitovat ihmisiä yhteen. Tarve on kuitenkin kriittiselle tiedolle perhe- ja lähisuhteista osana meneillään olevia yhteiskunnallisia muutoksia. (Forsberg 2003, 9.)

Kriittinen perhetutkimus ei muodosta yhtä selkeärajaista koulukuntaa, mutta tietynlaiset perheen yksiselitteisyyttä kyseenalaistavat keskustelut toistuvat kriittisissä tutkimuksissa pohjavireeltään samankaltaisina. Etenkin perheen käsite saa aikaan keskustelua. Kriittisessä tutkimuksessa pyritään irtautumaan yksinkertaistavista ydinperhe-oletuksista laajentamalla, hajottamalla ja tarkentamalla perhekäsitettä. Kriittinen perhetutkimus perustuu metodologiseen pluralismiin, joustavuuteen ja tilannesidonnaisuuteen. (Forsberg 2003, 11–12.)

Äitiyden tutkimus kriittisen perhetutkimuksen valossa kiteytyy pohjimmiltaan kysymykseen siitä, mitä äitinä olemisesta ajatellaan kulttuurisesti. Suomessa vallalla oleva ajattelutapa kiinnittyy yhtäältä muun maailman tapahtumiin ja toisaalta historiasta kumpuaviin äitiyden konstruktioihin. Yhteiskunnallisessa äitiyden analysoinnissa voidaan pohtia muun muassa sitä, kuka voi olla äiti ja miten äitiyttä muokataan. Tärkeää on tutkia myös naisten toimintaa sekä sitä, miten he kokevat elämänsä äiteinä. Äitinä eläminen ja äitiyden muokkaaminen ovat sidoksissa äitiyden kulttuuriseen hahmottamiseen. Äitiyden kulttuuriset mallit syntyvät, muokkautuvat ja muuttuvat ajassa. (Vuori 2003, 39.)

Tutkimuksessani lähestyn äitiyttä kriittisen perhetutkimuksen ohella feminististen teorioiden kautta. Sukupuoli on läsnä sosiaalityön käytännöissä, eikä sen merkitystä voi väheksyä. Hicksin (2014) mukaan sukupuoli on esillä sosiaalityön teoriassa ja tutkimuksessa pääosin feminististen ja sosiologisten teorioiden vaikutuspiirin alaisena. Uudet feministiset teoriat muistuttavat meitä siitä, että sukupuoli on hierarkioiden edistämiseen perustuva sosiaalinen suhde, jota toisinnetaan jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa (emt., 476.)

Liljeströmin (2004) mukaan feministiselle tutkimukselle on tunnusomaista sen tapa tarkastella suhdettaan ympärillään oleviin vallitseviin normeihin tai ihanteisiin. Feministinen tutkimus asettaa näkyviin ympäristön patriarkaalisia tai fallosentrisiä oletuksia. Feministiset tutkimukset asettavat kyseenalaiseksi sen vallan, joka sisältyy vallitseviin oletuksiin tiedon vastaanotosta, tuottamisesta ja arvioinnista. Feministiset tutkimukset eivät ole riippuvaisia kirjoittajastaan henkilönä, mutta ne käyvät vuoropuhelua jonkin feministisen tulkintayhteisön kanssa. Feministiset tutkimukset myös edistävät uusien, mahdollisesti ennalta tuntemattomien, diskursiivisten tilojen tuottamista. Kyse on uudesta tavasta järjestää, tulkita ja argumentoida tietoa. (emt., 11–12.)

1970-luvulla naisliikkeessä huomion keskipisteeksi nousi äitiys ja feministinen tutkimus syntyi poliittisen naisliikkeen tavoitteiden pohjalta (Katvala 2001, 20; Nousiainen 2004, 10). Äitiyden ajateltiin olevan esteenä naisten vapautumiselle ja tärkein ilmentäjä naisten sorrolle. Ensimmäisissä äitiyttä koskevissa teorioissa naisen alistuksen ytimenä pidettiin sitä tosiasiaa, että naiset synnyttävät ja hoitavat lapset. Äitiys ja feminismi eivät vaikuttaneet sopivan yhteen, ja tästä vastakkainasettelusta muodostuikin yksi feminismiin tärkeimmistä dilemmoista. (Katvala 2001, 20.)

1970- ja 1980-luvuilla alkoi perheen tutkimuksessa ilmetä feminististä kritiikkiä, joka piti heteroseksuaaliseen parisuhteeseen perustuvaa ydinperhettä patriarkaalisena, naisia

alistavana instituutiona. Feministinen kritiikki nosti keskiöön naisten näkökulmaa tutkimuksessa ja on osaltaan vaikuttanut myös siihen, että perhetutkimuksessa on alettu tarkastella perheenjäsenten näkökulmaa yksilöllisemmin. Vaikka feminististä perhetutkimusta on tehty melko laajasti, niin varsinaista omaa perheteoriaa sillä ei ole. Sen sijaan feministinen perhetutkimus perustuu sekä miehisen tutkimuksen että perheideologian, heteroseksuaalisen ydinperheen sekä sukupuolten välisen työnjaon ja valtasuhteiden kritiikkiin. (Kuronen 2014, 81–82.) Feministisellä tutkimuksella on selkeästi emansipatorinen pyrkimys naisten elämän parantamisessa sen kaikilla osa-alueilla. Feministisellä tutkimuksella on pyritty tuottamaan tietoa naisen yksityisestä, kulttuurisesta ja yhteiskunnallisesta kokemuksesta ja asemasta. Sen tavoitteena on myös ollut sukupuolten välisen eriarvoisuuden purkaminen. (Nousiainen 2004, 10.)

Feministinen tutkimus on tieteenkriittistä. Siinä – kuten muissakin kriittisissä teorioissa – tiedon prosessit voidaan ymmärtää erottamattomiksi kulttuurisista, sosiaalista ja historiallisista muutoksista ja reunaehdoista. Feminismin erottaa muista kriittisistä teorioista kuitenkin sen keskeinen sukupuoleen ja sukupuolieroihin kiinnittyvä fokus. Feministinen teoria ei käsittele ainoastaan sukupuolista sortoa, vaan sen pyrkimyksenä on toteuttaa emansipatorista politiikkaa ja visioida uudenlaisia subjektiuden muotoja. Keinona edellä mainituille pyrkimyksille on muun muassa rodullisen, seksuaalisen, etnisen ja luokkasidonnaisen alistuksen, vallan, hierarkioiden ja toissijaisuuden purkaminen. Panostus subjektiuden pohdintaan on merkinnyt myös tiedon tuottamisen prosessin tarkastelua uudelleen eli tarkasteluun on noussut tutkijan ja tutkittavan välinen vuorovaikutus. (Liljeström 2004, 12–13.)

Äitiys kiinnittyy luontevasti feministiseen tutkimukseen sukupuolisidonnaisuutensa vuoksi. Vuori (2010) painottaa sitä, että feministisen keskustelun avulla naiset pystyvät nykyään ymmärtämään itseään ja toisiaan äiteinä uudella tavalla. Äidit eivät ole pelkästään äitejä. He ovat myös kansalaisia, ajattelevia ihmisiä, kumppaneita ja työntekijöitä. Äidit ovat niin ikään naisia lapsista riippumattomine tarpeineen. Naisina äideillä voi olla esimerkiksi seksuaalisia ja ammatillisia tarpeita sekä toisten aikuisten seurassa olemisen tarpeita. (emt., 118.) Nousiainen (2004, 57) mukaan äitiyden määrittelyssä on viime kädessä kyse siitä, että testaamme kulttuuristen rajojen joustavuutta.

Vuoren (2010) mukaan lasten hoito ja kasvatus näyttäytyi toisen aallon feministeille negatiivissävytteisenä. Äitiys profiloitui ajan kotiäiti-ihanteessa pitkälti vaimona olemiseen

ja kodin hoitoon. Feministit alkoivat 1980-luvulla pohtia äitiyden yhteiskunnallista merkitystä. Vaikka äitiyden toteuttamisen reunaehdoja kritisoitiin edelleen, niin samalla analysoitiin sitä hyvää, mitä äidit saavat lasten kanssa elämisestä ja mitä he tarjoavat kulttuurille. Esimerkiksi Adrienne Rich piti äitiyden kokemusta ja äidin suhdetta lapseen potentiaalisesti vahvistavana ja rikastuttavana asiana. Vallitseva äitiyden instituutio oli se, joka alisti naisia. Rich asettikin feminismiin tavoitteeksi irtautumisen äitiyden instituutiosta ja äitiyden kokemuksen saamisen naisten kontrolliin. (emt., 112–113; ks. myös Rich 1995.)

Vuori (2010) toteaa äitien kokemuksia tarkastellun myöhemmässä vaiheessa enemmän ambivalenssien kautta sen sijaan, että painopiste olisi ollut äitiyden positiivisessa voimassa tai rajoittavissa puolissa. Kiinnostus äiteihin ja heidän kokemuksiinsa on kirvoittanut runsaasti empiiristä tutkimusta niin Suomessa kuin muuallakin. Tutkimuksen kohteena ovat olleet äitien kokemusten lisäksi ne kulttuuriset puhetavat, instituutiot ja käytännöt, jotka normittavat, ohjaavat, rajaavat ja mahdollistavat äitiyttä. Yleisen äitiyteen liittyvän pohdinnan sijaan on kiinnitetty huomiota erilaisiin tapoihin olla äiti. (emt., 113.)

Äitiyden tarkastelu on tapahtunut feminismissä suurelta osin aikuisten naisten näkökulman kautta. Naisille on ollut merkityksellistä katkoa liian tiukkaa sidettä lasten ja äitien elämän välillä sekä ottaa itselleen tilaa yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Yhtäältä tämä on merkinnyt miesten vetämistä voimakkaammin mukaan lasten hoitoon ja kasvatukseen. Toisaalta äitiyttä on jaettu naisten kesken esimerkiksi niin, että oman äidin sijaan lasta voivat kasvattaa ja hoivata myös ”ammattilliset äidit”, kuten päiväkodin henkilökunta. Tällainen ajattelu näyttäytyy aikuiskeskeisenä ja sitä voi kyseenalaistaa se tosiasia, että suhteessa äitiin tai muuhun hoivaajaan on erityinen merkitys ihmisen elämässä. Hoiva ja kasvatusta ei ole mikä tahansa ihmisen elämän vuorovaikutussuhde, vaan kasvavan lapsen suhde aikuiseen; suhde, joka mahdollistaa eloonjäämisen sekä yhteisön ja kulttuurin jäseneksi liittymisen. Tästä syystä äitiyden analyysillä on tärkeä merkitys seksuaalisuuden ja sukupuolen ymmärtämisessä. (Vuori 2010, 110.)

Feministinen tutkimus on reilun vuosikymmenen aikana muuttunut moniulotteiseksi sukupuolta ja sukupuolen tuottamista sekä sukupuolittuneita käytäntöjä tutkivaksi alaksi. Tutkimuskohteiksi on tullut sellaisiakin teemoja – kuten ”poikkeava äitiys” – jotka ovat olleet aiemmalle feministiselle tutkimukselle kiusallisia tai ehkä jopa mahdottomia. Feministinen tutkimus on suosinut kvalitatiivisia tutkimusta ja etenkin naisen ”äänen”, arkielämän ja kokemuksen esiin nostavia tutkimusmenetelmiä. Feministiseen tutkimukseen

kuuluu olennaisena osana tutkijan ja tutkittavan välisten suhteiden analysointi. (Kuronen 2009, 117, 123.)

Nykyään naistutkimuksessa lähdetään liikkeelle siitä ajatuksesta, ettei ole olemassa yhtä sellaista kysymystä, johon vastaamalla on mahdollista ymmärtää äitiyttä. Äitiyden tarkastelu on mahdollista esimerkiksi kulttuurissa äitiydelle annettuina merkityksinä, kysymyksenä identiteetistä sekä käytäntöjen ja instituutioiden kautta. Voidaan ajatella, ettei äitiys ”sijaitse” jossain – esimerkiksi perheessä – vaan sen paikka on kaikkialla yhteiskunnassa. (Vuori 2010, 110.) Naistutkimuksen äitiyttä koskevia keskeisiä näkökulmia ovat muun muassa keskustelu reproduktiosta ja äitiyden ruumiillisuudesta, psykoanalyttinen keskustelu seksuaalisuuden ja sukupuolen muovautumisesta, keskustelu äitiyspolitiikasta ja yhteiskunnallisesta työnjaosta sekä keskustelu äideistä tietäjinä ja kokijoina (Vuori 2010, 110–111). Oma tutkimukseni paikantuu kahden viimeksi mainitun keskustelun rajapintaan.

Kuronen (2009) toteaa sosiaalityön tutkimuksen jääneen Suomessa melko vähäiseksi feministisen tutkimuksen tarjoamien näkökulmien ja käsitteiden puitteissa. Sosiaalityö näyttäytyy kuitenkin naistutkimusmyönteisenä eri tieteenalojen vertailussa Suomessa. Sosiaalityössä tarvitaan alan sisältä ja sen kysymyksenasetteluista kumpuavaa feminististä tutkimusta. (emt., 116–117, 126.) Feministinen tutkimus soveltuu näkemykseni mukaan hyvin sosiaalityön tutkimuksen teoreettiseksi lähtökohdaksi, koska sosiaalityön tavoitteissa on tietynlaista samankaltaisuutta feministisen liikehdinnän kanssa, ja onhan sosiaalityö ollut perinteisesti naisvaltainen ammatti. Esimerkiksi Kuronen (2009) tuo esiin sosiaalityön tutkimuksen ja feministisen tutkimuksen samankaltaisuutta: molemmilla suuntauksilla on erityinen suhde käytäntöön ja lisäksi emansipatorinen pyrkimys nostaa esiin yhteiskunnan epäkohtia ja parantaa alisteisessa asemassa olevien ihmisten elämän olosuhteita. Sosiaalityön tutkimuksen ja feministisen tutkimuksen yhtymäkohtina voidaan lisäksi pitää muun muassa kvalitatiivisen tutkimuksen suosimista, pyrkimystä tutkittavien osallistamiseen sekä kiinnostusta kertomusten ja kokemusten tutkimukseen. Kuitenkaan sosiaalityön tutkimuksella tai feministisellä tutkimuksella ei ole yhtenäistä teoriaa tai metodologiaa. Tutkimus muuttuu ajan muuttuessa, eikä tiettyä rajallista tutkimuskohdetta voida osoittaa. (emt., 111–112, 122–123.)

Kuronen (2009) toteaa, että feministisen näkökulman puutetta niin sosiaalityön käytännöstä kuin tutkimuksestakin on toistuvasti valitettu. Kuitenkin jo 1960–80 -lukujen feministinen tutkimus nosti esiin kysymyksenasetteluja, jotka ovat edelleen relevantteja myös

sosiaalityön kentällä. Esimerkiksi oma tutkimusaiheeni äitiys asettuu luontevasti niin sosiaalityön kuin feministisen tutkimuksen piiriin samoin kuin vaikkapa naisten asema ja vastuu perheessä, yhteiskunnallinen eriarvoisuus ja naisiin kohdistuva väkivalta. (emt., 113.)

Varsinkin varhaisempi angloamerikkalainen feministinen tutkimus leimasi sosiaalityön naisten elämää sääteleväksi ja kontrolloivaksi järjestelmäksi sekä naista alistavaksi instituutioksi. Kontrolli kohdistui kritiikin mukaan niin naisten äitiyteen kuin esimerkiksi vaimouteen ja seksuaalisuuteenkin. Vastapainoksi feministiset sosiaalityön tutkijat alkoivat kehittää vaihtoehtoja, feministiseen teoriaan perustuvaa sosiaalityötä, joka olisi valtaistavaa, naisia tukevaa ja valtasuhteista vapaata. Sen sijaan he ovat verrattain vähäisessä määrin tutkineet virallisen järjestelmän sisällä tapahtuvan sosiaalityön sisältöjä ja käytäntöjä. (Kuronen 2009, 115.) Sosiaalityön käytänteissä feministiselle työotteelle olisi tarvetta. Lisää tutkimusta aiheesta kuitenkin tarvitaan, jotta käytänteisiin saataisiin aikaiseksi muutosta, joka nostaisi esiin äitiyden emansipatorisen puolen feministisen tutkimustradition hengessä.

2.2 PAIKANNUKSIA AIKAISEMPAAN ÄITIYSTUTKIMUKSEEN

Katvalan (2001) mukaan äitiyden tutkimus on nykyään melko monipuolista. Esimerkiksi äitiyden ideologia ja yhteiskunnalliset käytännöt ovat kiinnostuksenkohteina tutkimuksessa. (emt., 21.) Äitiyden tutkimuksen moninaisuus vei minut tämän tutkimusprosessin aikana tarkastelemaan monen tieteenalan tulkintoja äitiydestä. Äitiyttä tutkitaan niin yhteiskuntatieteissä kuin vaikkapa psykologiassa, kasvatustieteessä, kulttuurin- ja sukupuolentutkimuksessa, historiassa ja kirjallisuustieteessä. Tulokulmia äitiyteen on lukemattomia ja tutkimuksen fokus vaihtelee tutkijasta, tieteenalasta ja aiheesta riippuen.

Tähän kirjallisuuskatsaukseen valitsin erityisesti omia teoreettisia lähtökohtiani – kriittistä perhetutkimusta ja feministisiä teorioita – lähestyviä tutkimuksia suomesta ja ulkomailta. Valitsin tutkimukset kirjallisuuskatsaukseeni kaksivaiheisesti. Aluksi hain yliopiston tietokannoista tutkimuksia oman tutkimukseni teemaan sopivilla hakusanoilla. Hakusanoina käytin esimerkiksi seuraavia sanoja ja yhdistelmiä niistä: äiti, äitiys, perhe, vanhempi, vanhemmuus, äitiyden tutkimus, (kriittinen) perhetutkimus sekä feministinen tutkimus. Englanniksi hain muun muassa näillä sanoilla ja niiden yhdistelmillä: mother, motherhood, family, parent, parenthood, study on motherhood, critical family study ja feminist study. Löysin hakusanoillani lukemattomia tutkimuksia, joita aloin käydä läpi. Toisessa vaiheessa valitsin tutkimuksista omaan kirjallisuuskatsaukseeni ne tutkimukset, jotka tukevat omaa

tutkimusasetelmaani. Tutkimukseni paikantuu teoreettisesti niin kutsuttua perinteistä ydinperhemallia kyseenalaistaviin teorisointeihin. Sekä kriittinen perhetutkimus että feministinen tutkimus tuottavat vastapuhetta patriarkaalisille perhemalleille ja tuovat esiin vanhemmuuden moninaisia ilmenemismuotoja. Tuodakseni esiin myös äitiystutkimuksen moninaisuutta, olen valinnut kirjallisuuskatsaukseeni tutkimuksia usealta eri tieteenalalta. Erityisesti kansainvälisen tutkimuksen osalta pidin kuitenkin fokuksen melko tiukasti yhteiskuntatieteissä ja etenkin sosiaalitieteissä johtuen tutkimuksen runsaudesta. Kotimaisen tutkimuksen osalta poikkesin välillä yhteiskuntatieteistä muille tieteenaloille, jos löysin tutkimuksia, joiden ottamisen mukaan kirjallisuuskatsaukseeni katsoin perustelluksi. Pysin peilaamaan valitsemiani tutkimuksia omaan tutkimusasetelmaani.

Nykypäivän äitiystutkimus on usein feministisesti virittyä, kriittistä, emansipatorista ja stereotyyppioita purkavaa tutkimusta. Tutkimuksen lähtökohdat heijastelevat tätä aikaa, ja sen ajoittain kiivaitakin pyrkimyksiä purkaa perinteistä perhekäsitystä tai idealistista kuvaa äidistä. Kuitenkin tutkimustulokset usein muodostavat uskomusten, kokemusten ja ajatusten valossa käsityksen siitä, että niin sanottu perinteinen äitiyden mallitarina elää yhä vahvasti, joskin sitä pyritään kyseenalaistamaan. Tutkimusten valossa äitiys voidaan nähdä jatkuvassa muutoksessa olevana, ambivalenttina ja voimakkaasti historiallis-kulttuuriseen kontekstiin sidottuna instituutiona. Toisaalta äitiys on myös voimakkaasti kokemuksellinen, sisäinen tila.

2.2.1 ÄITIYDEN TUTKIMUS SUOMESSA

Eeva Jokinen on vuonna 1996 julkaistussa yhteiskuntapolitiikan alan väitöskirjassaan *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. tutkinut äitiyttä ja äitiyden tuntoja aineistonaan kotityökirjoituksia, päiväkirjoja, Kaksplus-lehden kirjoituksia sekä yksi novelli. Jokisen tutkimus on klassikon asemassa suomalaisen äitiystutkimuksen kentällä ja siinä on selkeän feministinen sävy, joten siitä on luontevaa aloittaa tämänkin tutkimuksen kirjallisuuskatsaus. Tutkimusmetodinaan Jokinen on käyttänyt intertekstuaalista uudelleenkirjoittamista. Jokinen on tutkimuksessaan etsinyt vastausta muun muassa kysymykseen siitä, miltä äidistä tuntuu olla äiti. Vaikka Jokisen väitöskirja on jo yli kaksikymmentä vuotta vanha, niin sen anti on omalla tavallaan ajatonta; yhteiskunta muuttuu, mutta äitiyden tunnot ja äitiyden perimmäinen olemus pysyvät jollain tapaa staattisina muutosten keskellä. Jokisen tutkimustulosten mukaan äidit ovat väsyneitä nimenomaan yksin; heillä on kokemus siitä, että heiltä puuttuu aikuinen tuki ja seura.

Jokinen halusi tutkimuksessaan katsoa, millaisesta äidistä ja äitiydestä naiset kertovat kirjoituksissaan ja miten vaikkapa myyttinen kaiken jaksavan äidin hahmo kirjoitetaan nykyäidin kirjoituksessa. Samoja kysymyksenasetteluja on myös omassa tutkimuksessani, joten Jokisen tutkimuksen luomaa kuvaa äitiydestä on ollut hyvä peilata omasta aineistostani kumpuavaan äitiyden kuvaan.

Klassikon asemaan asettuu myös Ritva Nätkinin (1997) sosiaalipolitiikan alan väitöskirja *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset*. Tutkimuksessaan Nätkin on äitien omaelämäkertojen ja äitiydestä käytyjen asiantuntijakeskustelujen valossa pohtinut äitiyttä ja väestöpolitiikkaa. Nätkinin tutkimus kiinnittyy vahvasti naistutkimukseen. Nätkinin tutkima ajanjakso ulottuu 1900-luvun vaihteesta 1960- ja 1970-lukujen murrokseen. Näin ollen tutkimuksesta piirtyi minulle historiallinen kuva, pala äitiydestä käytyä keskustelua ja äitiyden omakohtaisia kokemuksia ajalta, jolloin en itse ollut vielä edes syntynyt. Tutkimuksessaan Nätkin on luonut kulttuurisen mallitarinan – jota hän itse nimittää karikatyyriksi – sota-ajan äidistä. Nätkinin luonnehdinnan mukaan suomalainen äiti oli nainen, joka päätti ylväästi ja väsymystään valittamatta selviytyä tarvittaessa yksin suuresta työmäärästä ja lapsikatraasta jättäen samalla oven raolleen (erilaisissa) taisteluissa haavoitetulle miehelleen tulla kumppaniksi vanhemmuuteen. Luonnehdinta on osuva ja peilaa hyvin tutkimukseni teoreettisessa osiossa kuvailemaani modernia mallitarinaa äidistä, joka huolehtii itse lapsistaan alkaen kuitenkin yhteiskunnan muuttuessa antaa tilaa myös jaetun vanhemmuuden diskurssille.

Omassa tutkimusaineistossani usea äiti pysähtyi hetkeksi äidiksi tulemisen alkuvaiheisiin tarinassaan. Tutkimusta äidiksi tulemisesta on tehty paljon ja tässä kirjallisuuskatsauksessa nostan tarkasteluun kaksi näistä tutkimuksista. Eija Sévon (2009) on tutkinut äidiksi tulemistä nyky-yhteiskunnassa, jossa äiteihin sekä äitiyteen kohdistetaan ristikkäisiä odotuksia ja vaatimuksia. Sévonin tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia, millaista äidiksi tuleminen on ja millaisia ovat äidin läheiset ihmissuhteet erityisesti lapseensa ja puolisoonsa. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten sosiaaliset ja kulttuuriset kertomukset sekä ensimmäistä kertaa äidiksi tuleminen sekoittuvat toisiinsa äitien tarinoissa. Tuula Piensoho (2001) puolestaan on tutkimustehtävänäään analysoinut naisten raskaudelle ja synnytykselle antamia merkityksiä ja sitä, millaisia oppimiskokemuksia raskauteen ja synnytykseen voi liittyä. Piensoho on myös tutkinut, eroavatko naisten raskaudelle ja synnytykselle antamat merkitykset toisistaan riippuen aikakaudesta.

Sévon (2009) keskittyy kasvatustieteen alan väitöskirjassa *Maternal Responsibility and Changing Relationality at the Beginning of Motherhood* äitiyden alkuvaiheeseen: raskausaikaan, lapsen syntymään ja lapsen ensimmäiseen elinvuoteen. Tutkimus on toteutettu pitkittäistutkimuksena haastattelemalla neljä kertaa seitsemää äitiä ja lähestymistapa on osittain narratiivinen. Sévon on analysoinut haastatteluja kertomuksina tai materiaalina, josta hän on etsinyt kertomuksia. Tutkimuksensa tuloksia Sévon on analysoinut neljässä artikkelissa. Sévonin tutkimuksen mukaan synnytys ja jokapäiväinen elämä vauvan kanssa muuttavat naisen elämää; vauvan syntymä on monella tavalla käännekohta naisen elämässä. Vaikka Sévonin tutkimus tarjoaa kasvatustieteen alan tutkimuksena hiukan yhteiskuntatieteistä poikkeavaa näkökulmaa äitiyteen, niin omaan tutkimukseeni sitä sitoo kuitenkin näkökulma siihen muutokseen, jonka lapsen syntymä saa naisessa aikaiseksi.

Piensohon (2001) kasvatustieteen alan väitöskirjan *Äitiyden alkumetrit. Naisten raskaudelle ja synnytykselle antamat merkitykset ja oppimiskokemukset* tarkoituksena on ollut kuunnella sekä raskaana olleiden että synnyttäneiden naisten ääniä ja etsiä ehtoja ehjälle raskaus-, synnytys- ja äitiyskokemukselle. Rankat kokemukset eivät aina ole merkinneet äitiyden alkuvaiheen epäonnistumista, mutta joissain tapauksissa nämä kokemukset synkensivät äitien elämää vuosien ja jopa vuosikymmenten ajan. Myös kipeät sekä ongelmalliset kokemukset saattoivat olla tutkimuksen mukaan merkityksellisiä, kun nainen uskaltautui pohtimaan ja käsittelemään niitä; reflektion merkitys nousi tutkimuksessa tärkeäksi tekijäksi. Kaiken kaikkiaan kokemuksilla oli suuri merkitys useimmille. Piensohon tutkimuksen merkittävä anti on mielessäni siinä, kuinka tärkeää olisi tarjota äideille mahdollisuus reflektoida kokemuksiaan, jotta ne eivät jäisi painamaan. Vaikka kyseessä on kasvatustieteen alan väitöskirja, niin tässä riittää kyllä pureksittavaa vaikkapa lastensuojelussa tehtävälle sosiaalityöllekin. Pohdittaessa esimerkiksi varhaista vuorovaikutusta on perusteltua nostaa tarkasteluun myös raskauden ja synnytyksen aikaisia kokemuksia ja niiden vaikutuksia äitiyteen.

Olen omassa tutkimuksessani kiinnostunut siitä, millaisia äitiyden kulttuurisia mallitarinoita on olemassa ja miten niitä on nähtävissä tutkimusaineistossani. Äitiyden kulttuuriin mallitarinoinhin pureutuvat myös Satu Katvala (2001) ja Satu Perälä-Littunen (2004) kasvatustieteen alan väitöskirjoissaan. Katvala on tutkimuksessaan *Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa*. kartoittanut suomalaisen äitiyden kulttuurista kuvaa ja siihen liitettyjä uskomuksia äitien läsnä- ja poissaolon kautta. Katvalan

tutkimusaineistona olivat vuosina 1994-1995 kerätyt haastattelut, jotka liittyivät kolmen samaan sukuun kuuluvan sukupolven vanhemmuuteen ja kasvatukseen. Katvalan tutkimuksessa äidin läsnä- ja poissaolon välittämät uskomukset luovat sukupolvesta toiseen perinteistä kuvaa äitiydestä ja äidin paikasta. Tiivistettynä voisi sanoa, että uskomusten mukaan (hyvän) äidin paikka on kotona toteuttamassa lastenhoito- ja kasvatustehtävää. Katvalan tutkimus on tarjonnut näköaloja oman tutkimukseni historiallis-kulttuuriseen äitiyden tarkasteluun, mutta tutkimusaineiston ollessa jo parikymmentä vuotta vanha, ei siitä voida tehdä suoria oletuksia tai yleistyksiä nykyisistä äitiyden uskomuksista.

Perälä-Littunen (2004) on väitöskirjassaan *Cultural Images of a Good Mother and a Good Father in Three Generations* tutkinut suomalaisten ja virolaisten mielikuvia hyvästä äidistä ja hyvästä isästä. Samalla hän on tutkinut myös sukupuolen ja sukupolven merkitystä näihin mielikuviiin. Perälä-Littusen tutkimuksen mukaan hallitseva piirre hyvän äidin mielikuvassa on äidin rakkaus ja hyvän isän mielikuvassa isän aika. Omassa tutkimuksessani tutkin mielikuvia hyvästä äitiydestä aineiston analyysissä, ja tutkimukseni teoreettisessa osuudessa kiinnitän huomiota äitiyden mielikuvien osalta muun muassa äitimyyttiin sekä äitiyden kulttuurisiin mallitarinoihin. Perälä-Littusen tutkimus onkin toiminut hyvänä (inspiraation) lähteenä omassa tutkimuksessani.

Ydinperhemallista poikkeavaa äitiyttä ovat tutkineet muun muassa Vanessa May (2001) ja Aino Ritala-Koskinen (2001). May on tutkinut (ajoittain) yksin lapsistaan huolehtivien äitien tarinoita elämästään sosiologian alan väitöskirjassaan *Lone Motherhood in Finnish women's life stories: creating meaning in a narrative context*. Mayn tutkimuksessa tarkastellaan, miten naiset tulkitsevat yksinhuoltajuuskokemuksiaan elämänsä osana. Mayn mukaan tutkimukseen osallistuneet äidit tulkitsivat kokemuksiaan esimerkiksi elämän käännekohtina tai yhtenä vastoinkäymisenä muiden vastoinkäymisten joukossa.

Ritala-Koskinen (2001) on puolestaan suunnannut fokuksen sosiaalityölle ominaisiin kysymyksiin, kuten tietoisuuteen eri perhemuodoista ja niiden kulttuuris-yhteiskunnallisista taustoista sosiaalityön alan väitöskirjassaan *Mikä on lapsen perhe? – tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Tutkimuksen kohderyhmän muodostavat uusperheissä elävät lapset ja erityisen tarkastelun kohteeksi asettuu lapsen suhde perheeseen. Tutkimuksen lähestymistapa on konstruktivistinen, ja uusperheessä elävien lasten läheisten ihmissuhteiden tarkastelun teoreettinen perusta on lapsuuden sosiologiassa ja kriittisessä perhetutkimuksessa. Ritala-Koskisen haastatteluaineistossa ääneen ovat päässeet niin

uusperheissä elävät lapset kuin uusperheissä eläviä lapsia kohtaavat ammattilaiset. Lasten haastatteluissa korostui se, etteivät uusperheen myötä syntyvät uudet ihmissuhteet ole staattisia tai itsestään selviä, vaan niitä määritellään jatkuvasti uusperheen arjen käytännöissä. Asiantuntijoiden tulkinnat muodostuvat tutkimuksessa aikuis- ja ongelmakeskeisiksi, eikä lapsilla ole neuvottelun sijaa tiukasti määritellyissä perhesuhteissa. Ritala-Koskisen väitöskirjan tuottama perhekäsitys on ydinperhemallista poikkeava ja tutkimus tarjoaa näin ollen näköaloja laajempaan perhekäsitykseen.

Toisinaan äitiyttä ja vanhemmuutta toteutetaan marginaalissa. Esimerkiksi Riitta Granfelt (1998), Kirsi Nousiainen (2004) ja Tarja-Tuovinen Kakko (2011) ovat tutkineet sosiaalityön alalla marginaalissa toteutuvaa äitiyttä. Granfelt on osana väitöskirjaansa *Kertomuksia naisten kodittomuudesta* tutkinut särkynyttä äitiyttä. Hän on käsitellyt tutkimuksensa osana kodittomien, marginaalissa elävien naisten äitiyttä ja siihen liittyviä vaikeuksia. Granfeltin tutkimuksesta löytyy niin kipeitä äitiyden kokemuksia ja tunteita – kuten surua, syyllisyyttä, menetystä ja ikävää – kuin myös toiveikkuutta ja iloakin. Granfeltin mukaan äitiys näyttäytyi kodittomien naisten kertomuksissa sellaisena elämän osa-alueena, jolla epäonnistuminen traumatisoi ja särki naisten itsearvostusta. Granfelt on uraa uurtavalla tutkimuksellaan tuonut erilaista äitiyttä osaksi suomalaista naistutkimusta.

Nousiainen (2004) puolestaan on tutkinut väitöskirjassaan *Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja*. lapsistaan erillään asuvia äitejä ja äitiyden identiteettiä. Nousiainen on haastattelujen sekä kirjoitettujen muistojen perusteella tutkinut sitä, miten (lapsistaan erillään asuvien) naisten identiteetti äitinä rakentuu. Marginaalisesta äitiydestä tuotettujen kertomusten kautta Nousiainen on pyrkinyt kertomaan niin yksittäisten naisten äitiydestä kuin äitiydestä yleisemmin. Nousiaisen tutkimuksen lähestymistapa äitiyteen erilaisen ja marginaalisen äitiyden kautta tuo mukaan myös emansipatorisen ulottuvuuden, joka kiinnittää tutkimuksen vahvasti niin sosiaalityöhön kuin feministiseen tutkimukseenkin. Nousiaisen tutkimuksesta metodologisiksi lähtökohdiksi ovat valikoituneet hermeneuttis-fenomenologinen lähestymistapa ja narratiivisuus. Käsitteen ”itselleen hyväksyttävä identiteetti” avulla Nousiainen on pyrkinyt analysoimaan äitien kokemaa ristiriitaa oman elämän ratkaisujen ja ulkoapäin tulevien kulttuuristen paineiden välillä. Nousiainen osoittaa tutkimuksellaan identiteetin rakentamisen olevan sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvä holistinen prosessi. Vuorovaikutusta tapahtuu koko ajan muiden ihmisten, yhteiskunnan ja kulttuurin kanssa.

Myös Tuovinen-Kakko (2011) on suunnannut kiinnostuksensa äiteihin, jotka eivät asu lastensa kanssa. Tuovinen-Kakko on lisensiaattitutkimuksessaan *Äitien kokemuksia huostaanotosta ja sen jälkeisestä elämästä* tarkastellut äitien kokemuksia huostaanoton jälkeisestä äitiydestä ja tutkinut niitä merkityksiä, joita huostaanotolla on heidän elämäänsä ollut. Tuovinen-Kakko on kiinnittänyt tutkimuksensa sosiaalityön ohella feministiseen tutkimukseen ja käyttänyt haastatteluaineiston analyysissä narratiivista lähestymistapaa. Tutkimustulosten mukaan äidit toivovat tukea ja apua huostaanotossa ja sen aiheuttamissa muutoksissa äitiydelle. Tilanteiden haasteellisuutta lisäsivät muun muassa äitien ulkopuolisuuden tunne, huono tuntemus lastensa sijoituspaikasta sekä sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus. Äideillä oli kuitenkin usko parempaan tulevaisuuteen. Tuovinen-Kakko painottaa, ettei äidin vanhemmuus lopu huostaanottoon, vaan se jatkuu läpi elämän. Lastensuojelun ammattilaisten tulisi tunnistaa ja hyödyntää äitien voimavaroja.

Yhteiskunnalliseen äitiyskeskusteluun kiinnittyvissä tutkimuksissa suunnataan fokusta muun muassa äitien ja perheiden arkeen ja arvopohjaan, työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseen sekä ammattilaisten ja median tuottamaan kuvaan äitiydestä. Esimerkiksi Kristiina Bergin (2008) tutkimus asettaa fokukseen niin median luoman äitiyspuheen kuin lastensuojelun perhetyön ammattilaisten tuottaman puheen tuomalla tutkimusasetelmassaan mielenkiintoisella tavalla esiin sekä median näkökulmaa että lastensuojelun ammattilaisten puhetta. Bergin sosiaalityön alan väitöskirja *Äitiys kulttuurisina odotuksina* pureutuu erityisesti äitiydelle tuotettuihin kulttuurisiin odotuksiin. Tavoitteenaan Bergillä on ollut tehdä näkyväksi vaihtoehtoisia tapoja äitiyden konstruomiseen hyvänä tai riittämättömänä, ja haastaa pohtimaan seurauksia ja perusteluja erilaisille tulkinnoille lastensuojelutyössä. Berg on tutkimuksessaan löytänyt neljä äitiydelle asetettua kulttuuristen odotusten ulottuvuutta: lapselleen omistautuva – itseään toteuttava, emotionaalinen side – rationaalinen tehtävä, odotuksia toteuttava – omaehtoinen sekä itsenäinen – äitiyttä jakava. Bergin tutkimuksen ulottuvuudet peilautuvat mielenkiintoisella tavalla omaan tutkimukseeni ja tutkimusaineistossani on luettavissa samansuuntaisia äitiyden paikannuksia.

Myös moni muu äitiysaiheinen tutkimus katsoo äitiyttä ammattilaisten näkökulman kautta. Esimerkiksi Jaana Vuoren (2001) sosiologian ja naistutkimuksen alaan kuuluva väitöskirjassa *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. tutkimustehtävänä on ollut eritellä asiantuntijoiden tapaa sukupuolittaa vanhemmuutta. Vuoren tutkimus asettuu naistutkimuksen ja feministisen keskustelun piiriin

sukupuolinäkökulmansa vuoksi, vaikkakin Vuori tulkitsee aineistojaan sosiologin ja kulttuurintutkijan ominaisuudessa etupäässä tarkastelemalla tekstien tapaa luoda sosiaalisia suhteita. Vuoren aineistona on ollut asiantuntijoiden kirjoittamia tekstejä äideistä ja isistä 1980-luvun puolivälistä 1990-luvun puoliväliin saakka. Vuori tarkastelee aineistoaan kahden keskenään jännitteisessä suhteessa olevan diskurssin – äidinhoivan ja jaetun vanhemmuuden – kautta. Tutkimusaineiston valossa ihanne jaetusta vanhemmuudesta näyttää vahvalta, ja se myös esiintyy usein itsestään selvänä yhteiskunnallisena uudistuksena. Asiantuntijat kuitenkin varoittavat isejä sekaantumasta liikaa äitien tehtäviin. Nykyisessä versiossa sekä äidinhoivan että jaetun vanhemmuuden diskurssista on isä erityisen keskustelun kohteena. Siinä missä äidin subjektiivisuus on ambivalenttia ja äitejä tarkastellaan toiminnan kohteena, tulkitaan isyyttä miehen henkilökohtaisena valintana ja puhe isistä on pääosin positiivista. Isyyttä ja isejä kuitenkin konstruoidaan teksteissä äitien kautta; äitejä ja naispuolisia ammattilaisia kutsutaan luomaan tilaa isän toiminnalle ja houkuttelemaan miehiä tahdikkaasti isyyteen sekä tukemaan isejä. Vanhemmuuden vastuun jakaminen vaikuttaakin Vuoren tutkimuksessa kääntyvän naisten vastuun laajenemiseen. Vuoren tutkimus heijastelee mielenkiintoisella tavalla äitiyden modernia ja postmodernia mallitarinaa, ja toimii näin ollen hyvänä lähteenä omassa tutkimuksessani.

Myös Johanna Hiitolan (2015) sosiaalityön alan väitöskirja *Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa* nostaa tarkasteluun ammattilaisten – kuten sosiaalityöntekijöiden, psykologien ja kasvatustieteen alan henkilöstön – kuvaamaa puhetta vanhempien ominaisuuksista ja toiminnasta. Tätä puhetta Hiitola on etsinyt hallinto-oikeuksien päätöskirjoista. Hiitolan aineistossa on niin ikään vanhempien kertomuksia tilanteistaan sekä oikeuksien perusteluja päätöksilleen. Tutkimuskysymyksenä on se, millaisiin vanhemmuuteen liittyviin normeihin huostaanottopäätökset perustuvat. Tutkimus sijoittuu feministiseen tutkimustraditioon ja sen sisällä kriittiseen perhetutkimukseen. Tutkimus nojautuu myös hallinnan analyttiseen tapaan ymmärtää sitä, miten perheitä ohjataan usein suostuttelevan vallan keinoilla. Tällöin keskeisenä tavoitteena on saada vanhemmille uudenlainen ymmärrys siitä, mihin onnellisen elämän tavoittelussa ja perhe-elämässä on pyrittävä. Tutkimuksen merkittävin tulos on se, että perheen kunnollisuus nousee arvioinnin kohteeksi lasten laiminlyönnin ohella hallinto-oikeuksien huostaanottopäätöksissä. Vanhemmat tunnistavat itsekin määritelmät kunnollisesta perheestä ja viittaavat niihin omissa vastineissaan. Näin ollen arvioinnin perustana ovat myös normatiiviset käsitykset hyvästä vanhemmuudesta. Muun muassa

ydinperhenormatiivisuus nousee yhdeksi perusteeksi huostaanotoista päätettäessä. Hiitolan käyttämä teoriaperusta sekä kategoria-analyttiset paikannukset tuovat tutkimuksen lähelle omaa tutkimustani.

Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen on asia, joka lähes jokaiselle äidille tulee pohdittavaksi jossain vaiheessa vanhemmuutta, ja tutkimusta aiheesta on tehty jonkin verran kuluneen vuosikymmenen aikana. Esimerkiksi Paletti-tutkimuksessa (2009) on pureuduttu tähän teemaan tutkimalla perheiden arkea. Tutkimukseen osallistui pari sataa perhettä, joiden vanhemmat muun muassa täyttivät lomakkeita ja kirjoittivat kokemuksiaan arjesta. Noin puolet perheistä piti lisäksi viikon ajan päiväkirjaa. Perheiden lapset osallistuivat tutkimukseen muun muassa piirtäen ja jutellen. Päiväkodin työntekijät havainnoivat lisäksi lapsia päiväkodin arjessa. Tutkijat esittävät johtopäätöksissään toimivan arjen olevan vanhempien näkökulmasta joukkuepeliä, jossa yhteistä päämäärää tavoitellaan niin vanhemmuuden, parisuhteen, työelämän ja päivähoidon kuin yksittäisten perheenjäsenten näkökulmasta. Tutkijat havaitsivat, että vaikka kokonaiskuva pikkulapsiperheiden arjesta ja eri elämänalueiden välisestä vuorovaikutuksesta olikin myönteinen, niin esimerkiksi vanhemmuus oli toisaalta parisuhdetta koossa pitävä tekijä ja toisaalta sitä kuluttava tekijä. Myös työ vaikutti perheiden elämään sekä positiivisella että negatiivisella tavalla. Päivähoito sen sijaan nähtiin pääosin sekä vanhemmuutta että työn ja perheen yhteensovittamista tukevaksi elämän osa-alueeksi. (Rönkä, Malinen & Lämsä (toim.) 2009.)

Myös Riitta Jallinoja (2006) on tutkinut työn ja perheen yhteensovittamista muiden perhe-elämän teemojen ohella Perheen murros -tutkimushankkeeseen liittyvässä tutkimuksessaan *Perheen vastaisku: familistista käännettä jäljittämässä*. Tutkimuksessa keskitytään tutkimaan ja kuvaamaan vuosituhannen vaihteen familistista käännettä, jonka media nosti julkisuuteen. Aineistona tutkimuksessa oli Helsingin Sanomien perhettä käsitteleviä kirjoituksia – yhteensä 1539 kappaletta – vuosilta 1999–2003. Puolet teksteistä on uutisia ja puolet mielipidekirjoituksia. Lisäksi tutkimusaineistoon kuului muun muassa haastatteluja, tilastoja ja raportteja. Familismin voidaan katsoa rakentuvan ideologisesti kotiäitiyden ja hyvän vanhemmuuden varaan. Tosin Jallinojan tutkimassa familismin modernissa muodossa kotiäitiys on typistynyt elinikäisestä kotiäitiydestä parin tai kolmen vuoden mittaiseksi. Hyvää vanhemmuutta on familistisessa käännteessä puolestaan määritelty niin abstraktisti, ettei se kyseenalaista liberaalia suhtautumista erilaisiin perhemuotoihin. Familistisen liikehdinnän alkuvaiheissa muun muassa kotiäidit ja työssä käyvät äidit heräsivät ajamaan omaa asiaansa ja myös perheaiheiset tutkimukset lisääntyivät. Familismi liittyy läheisesti

yhteisöllisyyteen, ja familismin nousu on merkinnyt individualismin jäämistä taka-alalle. Familistista käännettä voidaankin pitää individualismin kritiikistä kummunneena. Omaan tutkimukseeni familismi kiinnittyy pohdintoina kotiäitiyden ja työssäkäynnin välisestä jännitteestä.

Työn ja perheen yhteensovittamista on tutkittu myös hieman toisesta näkökulmasta. Esimerkiksi Johanna Närvi (2014) on tutkinut aihetta tarkastelemalla kriittisesti yksilöllistymisteorioiden korostamaa valinnanvapautta. Närvi on sukupuolentutkimuksen alaan kuuluvassa väitöskirjassaan *Määräaikainen työ, vakituinen vanhemmuus: sukupuolistuneet työurat, perheellistymisen ja vanhempien hoivaratkaisut* nostanut fokukseen naisten ja miesten perheellistymiseen sekä hoivaan ja työmarkkinoihin liittyviä valintoja, joita sukupuoli määrittää. Tutkimuksen kohteena olivat myös määräaikaiset työsuhteet ja työelämän käytännöt, sekä vanhemmuus ja vanhemmuuden työnjako. Aineistona tutkimuksessa oli yhteensä 29 elämäkerrallista teemahaastattelua. Haastateltujen 16 äidin ja 13 isän työsuhde oli määräaikainen heidän perustaessaan perheen. Tutkimuksessa kysyttiin muun muassa perusteita sille, miksi lapsia hankitaan silloin kuin hankitaan sekä miten vanhempien työnjaosta sekä vanhemmuuden ja työn suhteesta neuvotellaan ja päätetään pikkulapsiperheissä. Erityisesti kiinnostus kohdistui työn määräaikaisuuden vaikutukseen valinnoissa ja näiden prosessien sukupuolistumiseen. Tutkimustulokset osoittavat, että työn epävarmuus ja kaipuu vakauteen ovat kokemuksina suhteellisia ja lapsia hankitaan työn määräaikaisuudesta huolimatta.

Yhteenvetona voi todeta kotimaisen äitiys- ja perheaiheisen tutkimuksen olevan vireää ja monipuolista. Tutkimusta tehdään monella tieteenalalla, ja samojen aiheiden tutkiminen eri tieteenalojen näkökulmasta tuo äitiys- ja perheaiheiseen tutkimukseen moniulotteisuutta. Tutkimalla äitiyttä monesta näkökulmasta ja perinteistä äitiyden mallitarinaa kyseenalaistamalla, voidaan saada sellaista tietoa, joka hyödyttää äitien kanssa työskenteleviä ammattilaisia. Tutkimuksen saattaminen käytäntöön on sellainen tavoite, jonka saavuttaminen voi auttaa sekä luomaan uusia käytäntöjä että ravistelemaan totuttuja käsityksiä.

2.2.2 KANSAINVÄLISIÄ TUTKIMUKSIA ÄITIYDESTÄ

Äitiyttä on tutkittu maailmalla runsaasti ja tutkimuksista löytyy lukemattomia näkökulmia äitiyteen. Kirjallisuuskatsaukseni kansainväliseen osioon olen pyrkinyt luomaan tiiviin läpileikkauksen sellaisesta viime vuosien äitiystutkimuksesta, joka kiinnittyy jollain tavoin omaan tutkimukseeni. Painopiste on yhteiskuntatieteissä ja olen valinnut tutkimuskatsaukseni kansainvälisiin tutkimuksiin erityisesti sosiaalitieteiden tutkimuksia, mutta annan tilaa myös muulle yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle. Tarkastelen omassa tutkimuksessani esimerkiksi äitiyteen liittyviä ristiriitaisia tunteita, kokemuksia ja ajatuksia. Myös Ivana Brown (2011) on paneutunut ristiriitaisien tunteiden tematiikkaan tutkimalla äitiyden herättämien ristiriitaisien tunteiden luonnetta ja esiintyvyyttä sosiaalialan väitöskirjassaan *A Sociological Analysis of Maternal Ambivalence: Class and Race Differences Among New Mothers*. Brown on yhdistänyt tutkimuksessaan kvalitatiivista ja kvantitatiivista lähestymistapaa ottamalla aineistokseen sekä viime aikaisia äitien muistelmia että suuren määrän tuoreita äitejä. Brown keskittyi analysoimaan äitien ristiriitaisia tunteita heidän yhteiskuntaluokkansa ja rotunsa kautta. Tutkimuksen mukaan äidit kokevat siirtymän äitiyteen eri tavoin riippuen heidän paikastaan rodun ja yhteiskuntaluokan suhteen. Vaikka äitien tunteet ovat tutkimuksen mukaan pääosin positiivisia, niin suuri joukko äideistä koki myös ristiriitaisia tunteita äitiyttä kohtaan. Etenkin keskiluokkaan kuuluvilla äideillä oli ristiriitaisia tunteita.

Myös Jody Sue Sauer-Sargent (2016) on sosiologian alan väitöskirjassaan *Navigating the Transition into Motherhood: Women's Experiences of Control, Emotion, and Social Ideals* kohdistanut kiinnostuksensa äidiksi tulemisen kokemukseen. Sauer-Sargent on haastattelujen ja kyselylomakkeen avulla analysoinut naisten kokemuksia. Mielenkiintoisen lisänsä tutkimukseen tuo autoetnografinen ote, joka tuo myös tutkijan omaa kokemusmaailmaa tutkimukseen mukaan. Sauer-Sargent tutki sekä ideaalisen äitiyden että vallitsevan kauneusihanteen vaikutusta tuoreiden äitien äitiyskokemukseen. Ensi kertaa äidiksi tulevat naiset kokevat tutkimuksen mukaan monenlaisia tunteita, joista etenkin syyllisyys ja ylpeys korostuvat. Myös kontrolliin ja sen puutteeseen liittyvät teemat olivat löydettävissä äitien vastauksista. Tutkimukseen osallistuneet äidit antoivat niin ikään lausuntoja siitä, miltä äidin kuuluisi näyttää ja millä tavoin heidän kuuluisi olla äitejä. Samansuuntaisia pohdintoja on myös omassa tutkimuksessani etenkin äitiyteen liittyvien tunteiden ja äitiyden odotusten suhteen.

Kerry M. Sartor (2006) on ollut tutkimuksessaan kiinnostunut kirjoitetuista äitiyden kuvauksista. Hän on väitöskirjassaan *The Social Construction of Motherhood: A Feminist Analysis of Twentieth Century Texts* tutkinut viranomaisten ja asiantuntijoiden tapoja kuvailla äitiyttä. Sartorin feministisiin teorioihin kiinnittyvä tutkimus korostaa äitiyden rakentumista kulttuurisesti ja sosiaalisesti. Tutkimus haastaa äitiyttä instituutiona, joka hidastaa naisten ja miesten tasa-arvoisten suhteiden syntymistä. Erityisen mielenkiintoisen Sartorin tutkimuksesta tekivät hänen pohdintansa ja tulkintansa siitä, mitä ”hyvä äitiys” pitää ja on pitänyt sisällään tutkimusta edeltävän kuuden vuosikymmenen aikana. Länsimaisessa kulttuurissa ”hyvä äiti” määrittyy Sartorin tutkimissa teksteissä keskiluokkaiseksi, valkoiseksi, heteroseksuaaliseksi äidiksi, joka elää ydinperheessä. Sartor mainitsee perimmäiseksi tavoitteekseen vanhemmuuden sukupuolineutraaliuden ja sen, että sekä äidin että isän rooliin sisältyy saman verran hoivaa, myötätuntoa ja vastuuta. Sartorin tulkinnan ”hyvästä äitiydestä” kiinnittyvät vahvasti oman tutkimukseni kulttuuristen mallitarinoiden näkökulmaan.

Äitiys ei välttämättä ole biologista, vaan se voi olla luonteeltaan myös sosiaalista. Kayla M. Pritchard (2013) on sosiologian alan väitöskirjassaan *Multiple Motherhoods: An Examination of Mother Status on Life Satisfaction and Psychological Distress*. verrannut keskenään biologisia äitejä, äitipuolia, vapaaehtoisesti ja tahattomasti lapsettomia naisia sekä äitejä, joilla on sekä biologisia että ei-biologisia lapsia. Pritchard on tutkimuksessaan kohdistanut kiinnostuksensa edellä mainittujen naisryhmien tyytyväisyyden ja ahdistuneisuuden kokemuksiin sekä yleiseen hyvinvointiin. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että biologiset äidit ovat muita äitejä tyytyväisempiä elämäänsä, ja naiset, joilla on sekä biologisia että ei-biologisia lapsia, kokevat enemmän ahdistusta kuin muut tutkitut ryhmät. Äitiydelle annettu painoarvo kuitenkin tasoittaa koettua hyvinvointia ryhmien välillä; erityisesti äitiydelle annetun painoarvon ollessa matala ei tyytyväisyydessä ole merkittäviä eroja ryhmien välillä. Pritchardin tutkimustulokset puhuvat äitiyden kulttuuristen määritelmien laajentamisen puolesta, jotta ne kattaisivat paremmin naisten erilaisia kokemuksia.

Henny Boss (2004) lähestyy samaa biologisen ja ei-biologisen vanhemmuuden tematiikkaa tutkimalla lesboperheiden vanhemmuutta väitöskirjassaan *Parenting in Planned Lesbian Families*. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat naisparit, joilla on yhteisiä lapsia (100 perhettä) ja verrokkiryhmänä heteroseksuaalisessa parisuhteessa elävät vanhemmat (100 perhettä). Tutkimuksen teoreettisina lähtökohtina ovat perhetutkimus sekä homo- ja

lesbotutkimus. Bosin tutkimuksen fokuksessa ovat muun muassa vanhemmuuden motivaatio ja vanhempien halu saada lapsia, vanhemmuuden kokemus sekä vanhempien käytös ja lasten kehitys. Tutkimuksessa havaittiin lesboperheiden eroavan heteroperheistä monin tavoin. Verratessaan lesboperheiden sosiaalisia äitejä heteroperheiden isiin, Bos havaitsi muun muassa, että sosiaalisilla äideillä oli usein tunne siitä, että he joutuvat etsiä oikeutusta vanhemmuudelleen.

Madeline D. Yonker (2012) ja Marylynn Viola Lawson (2013) tuovat tutkimusasetelmansa hyvin ajankohtaiselle tasolle tutkimalla blogikirjoituksia. Yonkerin kulttuurisen retoriikan alan väitöskirja *The Rhetoric of Mom Blogs: A Study of Mothering Made Public* pureutuu yhteen nykypäivän äitiyden ilmenemismuotoon, äitiysaiheisiin blogeihin. Yonkerin ajankohtainen tutkimus sivuaa kiinnostavalla tavalla omaa tutkimusasetelmaani, koska siinäkin keskiössä on kirjoitetun tekstin tutkimus ja fokuksessa nimenomaan äitiys tämän hetken maailmassa. Yonker tutki väitöskirjassaan kolmea äitiblogia ja bloggareiden saamia kommentteja. Yonkerin mukaan tutkijat ja bloggarit ovat esittäneet väitteitä äitiblogien radikalisuudesta ja argumentoineet niiden paljastavan äitiyden kokemuksen autenttisenä. Yonkerin tutkimus osoittaa, että suuri osa naisista haluaa innokkaasti osallistua keskusteluun siitä, kuinka he eivät pysty täyttämään ihanneäitiyden odotuksia. Vaikka ideaalinen äitiys ei onnistu Yonkerin mukaan useilta äideiltä, niin hänen tutkimissaan blogeissa ei ollut viitteitä avoimesta vastustuksesta perinteisenä pidettyä äitiyttä kohtaan.

Lawson puolestaan on pyrkinyt tutkimuksellaan karkottamaan epärealistisia odotuksia siitä, mitä niin kutsuttu hyvä äitiys on ja mitä hyvät äidit tekevät. Asettamalla nämä odotukset ja ajatukset Internetin viitekehukseen Lawson on tutkinut sitä, miten äitiysaiheisista blogeista on tullut uusia identiteetin muodostamisen foorumeita nykypäivän äideille. Lawsonin humaniikan ja sosiaalitieteiden alan tutkimus *Blogging, Babies, and Business: Mommy Blogging as Citizen Journalism* asettaa äitiysaiheiset blogit äitien itseilmaisun ja identiteetin muodostamisen kentäksi. Nämä blogit kukistavat ideologisia rajoituksia neuvottelemalla julkisen tilan, joka on naisten käytössä ja jossa tehdään näkyväksi lasten kanssa elämisen todellisuutta. Äitiysaiheiset blogit tarjoavat niin ikään tukea ja rohkaisua yksinäisille äideille.

Kansainvälisen äitiystutkimuksen kirjo on laaja. Mielenkiintoisia ja ajankohtaisia tutkimuksia on helppo löytää. Voisi sanoa, että äitiyttä on tutkittu aina fokuksen vaihdellessa kulloisenkin historiallisen ja kulttuurisen kontekstin mukaan. Äitiys on niin moninaista, että

se houkuttaa yhä uusia tutkijoita tarttumaan sen tarjoamiin tutkimusmahdollisuuksiin. Äitiyden perinteisen mallitarinan purkautuessa avautuu uusia mahdollisuuksia äitiyden tutkimiseen ja äitiyden moniulotteisuuden julkittuomiseen. Tutkimus luo keskustelua äitiydestä ja keskustelu luo pohjaa uudelle tutkimukselle.

3 ÄITIMYYTISTÄ POSTMODERNIIN ÄITIYTEEN

Tässä luvussa tarkastelen äitiyden käsitteellistä rakentumista sekä äitiyden kulttuurista ja historiallista rakentumista ajallisena jatkumona. Aluksi määrittelen sitä, mitä äitiyden kulttuurinen mallitarina tarkoittaa ja pohdin erilaisia äitiyden kulttuurisen kuvan konstruktioita. Lähdän liikkeelle äitimyytistä ja sen vaikutuksista nykyiseen äitiyden kulttuuriseen mallitarinaan. Kuljetan lukijan aikakausien läpi luoden läpileikkauksen niistä malleista, jotka ovat äitiyttä määrittäneet ja jotka määrittävät äitiyttä tänä päivänä. Käytän apuna aikakausien jaottelussa äitimyytin, esi- ja varhaismodernin, modernin sekä postmodernin käsitteitä.

Vaikka on mahdotonta määritellä yksiselitteisesti esimodernin, varhaismodernin, modernin ja postmodernin paikkaa ajassa, niin joitain suuntaviivoja voi kuitenkin hahmotella. Itse olen luonut oman käsitykseni ja tulkintani yhdistelemällä monesta eri lähteestä saamaani tietoa. Omassa tutkimuksessani miellän äitimyytin synnyn sekä esimodernin ja varhaismodernin aikakauden ajanjaksoksi antiikin ajoista Euroopan teollisen vallankumouksen alkuehteen saakka (noin vuodet 800 eaa.–1800 jaa.). Äitimyytin auki kirjoittaminen luo pohjaa seuraavien aikakausien äitiyteen liittyville odotuksille ja oletuksille. Käsitän tutkimuksessani moderniksi aikakaudeksi ajanjakson noin 1800-luvun alusta 1970- ja 80-lukujen vaihteeseen, josta hahmottuu moderni äitiyden kulttuurinen mallitarina. Postmodernia ajanjaksoa noin 1980-luvun alusta kuvaan etsimällä reunaehtoja postmodernille äitiyden mallitarinalle. Jaotteluni on osittain keinotekoinen, eikä tarkkoja vuosia voi määrittää eri ajanjaksoille. Esimerkiksi modernin ja postmodernin aikakauden murrosvaiheena pidetään joissain lähteissä jo 1960-luvun alkua. Ymmärrys eri aikakausista myös vaihtelee tieteenaloittain ja diskursseittain.

3.1 ÄITIYDEN KÄSITTEELLINEN RAKENTUMINEN

Tutkimukseni keskeinen käsite on *äitiys*. Nätkin (1997) määrittelee äitiyden kulttuurisena ja historiallisena konstruktiona, joka on jatkuvasti muutoksessa ja määrittelyn alaisena, ja joka koostuu monista suhteista. Yleisesti ottaen äitiys merkitsee suhdetta lapseen. Äitiys ei ole absoluuttinen substanssi, luonnollinen ja muuttumaton perusta, jolle aina historian kulussa

tapahtuu jotain. Äitiyttä on toisaalta kerrottu alistetun ja toisaalta suojellun monilta eri asioilta, kuten miehiltä ja työelämän rakenteilta. (emt., 153, 250.)

Rich (1995) erottaa äitiydestä kaksi päällekkäistä merkitystä. Ensimmäinen näistä on kenen tahansa naisen potentiaalinen suhde lisääntymiseen ja lapsiinsa liittyvään valtaan. Toinen äitiyden merkityksistä on äitiyden käsittäminen instituutiona, jonka tehtävänä on vakuuttaa, että naisten tulisi jäädä miehisen kontrollin alle. Tämä instituutio on toiminut monimuotoisten sosiaalisten ja poliittisten järjestelmien kulmakivenä. (emt., 13.) Äitiyttä voidaan siis tarkastella yhtäältä naisen omana, henkilökohtaisena kokemuksena ja toisaalta yhteiskunnallisena instituutiona. Vuori (2010) huomauttaa, ettei jako äitiyden kokemukseen ja instituutioon ole enää selvärajainen, vaan nykyisessä tutkimuksessa pohditaan aiempaa enemmän sitä, miten äitiyttä tuotetaan kulttuurisissa representaatioissa ja institutionaalisissa käytännöissä. (emt., 114.)

Äitiyden henkilökohtaisen kokemuksen ja institutionaalisen luonteen rajapintaan asettuvat luontevasti äitiyden kulttuuriset mallitarinat; ne tavat, joilla äitiyttä konstruoidaan sekä henkilökohtaisella että yhteiskunnallisella tasolla (vrt. esim. Kulmala & Vanhala 2004, 99; Jokinen 2004, 133; Vuori 2003). Äitiyden kulttuuriset mallitarinat luovat reunaehdoja äitiyden toteuttamiselle, mutta toisaalta ne aikaansaavat herkästi myös vastarintaa, vastapuhetta. Vastapuhetta ideaaliselle äitiydelle alkoi kuulua 1990-luvun lopulla muun muassa aikakauslehdissä ja kaunokirjallisuudessa (Berg 2008, 137). Eeva Jokisen väitöskirja *Väsynyt äiti* (1996) on esimerkki tietynlaisesta vastapuheesta; teoksessa annetaan ääni myös äitiyden ambivalenteille ja negatiivisille tuntemuksille, kuten väsymykselle.

Millerin (2005) mukaan se konteksti, jossa naiset elävät äiteinä, on sosiaalisesti rakentunut, historiallisesti spesifinen ja kulttuurisesti vaihteleva. Äidiksi tuleminen on siis aina muutakin kuin biologinen tapahtuma. (emt., 28.) Nousiainen (2004) sanoo äitiyden rakentuvan tilassa, jota rajaavat niin äidin omat kokemukset ja vuorovaikutussuhteet – tärkeimpänä äidin ja lapsen välinen suhde – kuin kulttuuriset käsitykset äitiydestä. Äitiys rakentuu äidin ja lapsen välisen suhteen lisäksi monien muidenkin vuorovaikutussuhteiden varaan. Oman lisänsä äitiyteen tuovat suhde lapsen isään, äidin lähiverkoston ja virallisiin tahoihin. (emt. 78–79.)

Äitiys on Bergin (2008) mukaan siihen liittyvine yhteiskunnallisine velvoitteineen valtiiovallan kiinnostuksen, säätelyn ja tarkkailun kohteena. Äitiys voidaan ymmärtää yksityiseksi ja kotiin kuuluvaksi elämänalueeksi, mutta se saa aikaan silti julkista huolta etenkin tilanteissa, joissa naiset joko näyttävät epäonnistuvan äitiydessään tai toimivat

vastoin äitiyden ideologisia odotuksia. Äitien elämään puuttuminen avun, tuen, kasvatuksen, kontrollin tai valistuksen keinoin voidaan nähdä toimintana, jonka avulla muokataan tietynlaista äitiyttä. Äitiyteen sisältyy siis tietynlaista ulkopuolista vallankäyttöä, joka rakentuu diskursiivisina käytäntöinä arjessa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Nämä käytännöt ovat itsestäänselvytyksensä suurilta osin näkymättömiä. (emt., 15, 23.)

Nykyään äitiyttä voidaan tarkastella myös sosiaalisena suhteena; äidin ja lapsen suhde ei välttämättä ole biologinen. Esimerkiksi adoptio- ja sijaisäitiys, sateenkaariperheen äitiys tai äitipuolen rooli tuovat äitiyden tarkasteluun uutta näkökulmaa ja murtavat normatiivisia käsityksiä äitiydestä. Kriittinen perhetutkimus ja feministinen tutkimus purkavat, arvioivat ja uudelleen määrittävät osaltaan käsitystä äitiydestä ja äitiyden kulttuurista mallitarinaa.

Omaan tutkimukseeni tarkastelen äitiyttä historiallis-kulttuurisena jatkumona mallitarinoiden kautta. Olen jaotellut äitiyden historialliset aikakaudet Jari Kekäleen (2007) ja Minna Murtorinne-Lahtisen (2011) mallin mukaisesti esimoderniin, moderniin ja postmoderniin. Näiden rinnalle olen lisännyt esimodernin ja modernin aikakauden väliin varhaismodernin (Ågren 2017). Äitiyden historiallisen tarkastelun kuljettaminen esimodernin ajan äitimyytistä postmodernin aikakauden tapaan konstruoida äitiyttä tuo vahvasti mukanaan kulttuuristen mallitarinoiden näkökulman, joka kiinnittää tarkastelun omaan tutkimusasetelmaani. Äitiyden ja vanhemmuuden historiaa voidaan tarkastella juonellisena vaihekertomuksena. Kertomukseen sisältyy nykyajan perspektiivin kautta tehtyjä tulkintoja äitiyteen ja isyyteen suhtautumisesta ja niiden merkityksen hahmottamisesta eri aikoina. Tarinassa on erotettavissa kolme vaihetta tai mallitarinaa: esimoderni, moderni ja postmoderni äitiyden/isyyden mallitarina. Näillä mallitarinoilla on normatiivista valtaa, jonka avulla määrittävät mallitarinan päähenkilön toiminnan toivottavat ja ei-toivotut piirteet. (emt.)

3.2 ÄITIYDEN KULTTUURISTA KUVAA ETSIMÄSSÄ

Nousiaisen (2004) mukaan kulttuurinen tila muotoutuu yksilön suhteesta siihen kulttuuriin, jossa hän elää. Jokainen kulttuuri sisältää ja vaalii kulttuurisia kertomuksia, jotka toimivat merkitysten välittäjinä. Näiden kertomusten avulla ihminen voi hahmottaa rajat, joiden sisällä hän päättää omasta toiminnastaan. Ihminen hakee rajoja toiminnalleen suhteuttamalla kokemuksiaan ja toimintaansa kulttuuriin kertomuksiin. Rajojen ahtaus ja joustavuus vaihtelevat riippuen siitä, mistä elämänalueesta tai -ilmiöstä kulloinkin on kysymys. (emt., 57.)

Hänninen (2000) puhuu sosiaalisesta tarinavarannosta kuvatessaan kulttuurisia malleja, joiden avulla ihminen voi jäsentää omaa elämäänsä. Tarinallisia malleja voidaan hyödyntää vaikkapa ennakoitaessa, miten jossakin tilanteessa tyypillisesti käy. Tarinoista on mahdollista saada itselleen niin positiivisia toimintamalleja kuin varoittavia esimerkkejäkin. Tarinat voivat mallintaa normatiivisesti hyväksyttäviä ja tavanomaisia toimintatapoja tietyissä tilanteissa, mutta toisaalta niiden sävy voi toisinaan olla emansipatorinen ja näin ollen ne voivat tarjota uusia näkökulmia oman elämän tarkasteluun. (emt., 50.) Sosiaalisesta tarinavarannosta kumpuavat kulttuuriset mallitarinat ovat tutkimukseni yksi keskeisistä elementeistä, ja niiden perustana ovat erilaiset myytit, jotka tiedostetaan myyteiksi vasta niiden alkaessa murtua (vrt. esim. Hänninen 2000).

Vuolan (1994) mukaan kristinusko on merkittävä osa kulttuurimme syvärakennetta ja näin ollen sen tarjoama nais- ja mieskuva on perustana kulttuurimme ihmiskuvalle. Uskonnosta voi kummuta naisen elämässä niin syyllisyydentunteita ja seksuaalisuuden kokemista likaisena kuin toisaalta kokemus samanarvoisuuden, rakkauden ja toivon sanomasta. Kristinuskon naiskuva perustuu pitkälti Eevaan ja Neitsyt Mariaan, jotka esitetään toisistaan vastakkaisina naistyyppeinä, mutta jotka molemmat määritellään seksuaalisuuden kautta. Eeva on seksuaalinen ja syntinen siinä missä Maria on aseksuaalinen ja synnitön. Eeva on synnille altis ja heikko, kun puolestaan Maria edustaa puhtaudessaan, äidillisyydessään ja suojelevuudessaan patriarkaalista naisihannetta. Tällainen kaksijakoinen käsitys naiseudesta ylläpitää illuusiota naisesta, joka on joko hyvä tai paha, äiti tai huora, puhdas tai likainen. (emt., 209–212.)

Nousiainen (2004) toteaa hyvyyden ja pahuuden vastakkainasettelulla olevan voimakkaat uskonnolliset ja myyttiset juuret, jotka elävät niissä kulttuurisissa kertomuksissa, joita äitiydestä kerrotaan. Äitiyden kulttuuriset tarinat sisältävät käsityksiä oikeasta ja väärästä. Puhuttaessa äitiyden moraalista tilasta nousee keskiöön hyvän ja pahan äidin moraalisien kategorioiden jaottelu dikotomisesti. Puheessa on kuultavissa hyvän tai ainakin riittävän hyvän äitiyden määrittelyä. Kun puhutaan äideistä, lapsista ja perheistä, vältellään julkituomasta pahaa. Hyvään sisältyy kuitenkin aina myös sen julkilausumaton vastakohta, paha. Moraalisessa mielessä voidaan siis ajatella, että on olemassa pahoja – tai ainakin huonoja – äitejä. (emt., 62–63.)

Granfelt (1998) huomauttaa, että äitiys nähdään edelleen naisen normaaliuden ja kypsyyden mittana. Äitiydessä ei saa epäonnistua, eikä siitä saa kieltäytyä. Äitiydessä epäonnistuminen

uhkaa niin naisidentiteetin perustaa kuin sen myötä naisen ihmisarvoa. Myytti siitä, että naisen tulee haluta lapsia ja olla ”hyvä äiti” ollakseen naiseuden kriteerit täyttävä, on elossa edelleen. (emt., 117.) Nousiainen (2004) mukaan naisilla nähdään olevan tiettyjä ominaisuuksia, jotka tekevät hänestä äidillisen; jotka tekevät hänestä äidin. Äitiys voidaan nähdä myös toimintana, joka on kytköksissä äidin ominaisuuksiin. Esimerkiksi rakastava äiti lohduttaa lastaan hellästi, eikä huuda tai lyö lastaan. (emt., 62.)

Fiona Joy Green (2004) maalaa ideaalisen äidin kuvaa tekstissään. Ihanneäiti on heteroseksuaali, joka hoitaa lapsia kotona aviomiehensä ollessa tienaamassa rahaa töissä. ”Sisäsyntyisen” vanhempana toimimisen kykynsä ja lapsiinsa ja mieheensä kohdistamansa ”ehdottoman rakkauden” vuoksi ihanneäiti omaksuu perheensä toiveet, tarpeet ja onnen omikseen. Hänen äidillinen rakkautensa laajenee koskemaan myös lastensa kouluun ja harrastuksiin osallistumista. Täydellisellä äidillä on aina yhteys lapsiinsa, eikä hänellä koskaan ole negatiivisia tunteita heitä kohtaan. Hän on täydellisen vastuuntuntoinen huolehtiessaan kaikista perheenjäsenistään. Ihanneäiti ei koskaan suutu, koska hänelle vanhemmuus on kaikkein merkityksellisintä elämässään. Rakkauden ja hoivan tarjoaminen perheelle antaa hänelle rajattoman rakkauden ja täyttymyksen tunteen. (emt., 127.)

Vaikka tämä äitiyden ideaali onkin usein kaukana todellisuudesta, niin tapa esittää ”ihanneäiti” niin mediassa ja mainonnassa kuin viihteessäkin on esillä äitejä varten pyrittäväksi ja jollain tasolla sitä pidetään legitimitettinä standardina, johon äitejä verrataan. ”Täydellinen äiti” on kaikkien nähtävillä; hänestä tulee uskottava ihanne, jollaista ihmiset odottavat ja sisäistävät. (Green 2004, 127–128.) Äiti ei tunne tai ainakaan näytä kiukkua ja vihaa kulttuuristen äitiystarinoiden mukaan. Lasta kohtaan koetut kielteiset tunteet eivät kuulu äitiyden tilaan. (Nousiainen 2004, 66.)

Äitiyteen liittyvien pyhyiden mielikuvien lisäksi siihen liittyy aina myös arkinen ulottuvuus. Vaikka äitiyden arkeen on alettu suunnata mielenkiintoa vasta viime vuosikymmenten aikana, niin nimenomaan arkiset vuorovaikutustilanteet ja käytännöt ovat niitä, joissa moraaliset hyvään ja huonoon äitiin liittyvät kategoriat selkeimmin tulevat esiin. (Nousiainen 2004, 63.) Äitiyttä mitataan nimenomaan arjessa. Arki ei aina ole helppoa saati nautintoa. Joskus se on raskasta ja raatamista, yksinäisyyttä ja uupumusta; tunnetta siitä, ettei riitä.

Äitiyden kulttuuriset mallitarinat ilmentyvät toisinaan implisiittisten hyvän ja huonon äidin stereotyyppien kautta. Esimerkiksi Jokinen (1996) tuo esiin kulttuurisesti kiteytyneenä

merkkinä onnistuneesta äitiydestä, vaimoudesta ja perheenemännyydestä sen, että töistä palaavalle miehelle tai koulusta palaaville lapsille on ruoka valmiina. Se, että ruoka ei ole valmiina, on epäonnistumisen merkki. (emt., 104.) Vastaavanlaisia hyvän ja huonon äidin merkkejä löytyy helposti esimerkiksi mediasta ja julkisesta keskustelusta. Hyvä äiti tekee lapsilleen luomuruokaa itse, huono äiti syöttää eineksiä. Hyvä äiti imettää pitkään, huono äiti antaa maidon pullosta. Hyvä äiti ulkoilee lastensa kanssa satoi tai paistoi, huono äiti istuttaa lapset mieluummin television ääreen. Hyvä äiti antaa aikaa lapsilleen ja puuhastelee heidän kanssaan, huono äiti uppoutuu älypuhelimeensa.

Edellä mainitun kaltaiset hyvän ja huonon äidin stereotypiat aiheuttavat helposti äideissä syyllisyyttä, riittämättömyyttä ja häpeää. Sosiaalinen media, blogit ja keskustelupalstat luovat harhan siitä, että muut äidit jaksavat ja pystyvät ylläpitää hyvää äitiyttä. Muiden äitien kodit ovat siistit, lapset hyväkäytöksisiä ja äidit energisiä. Todellisuudessa kenen tahansa äidin koti saattaakin olla sotkuinen, lapsilla uhmaa ja äiti kireän huutava. Berg (2008) huomauttaa äitiyden kulttuurisissa odotuksissa piilevän kiinnostavan ristiriidan, jossa ihanneäitiys muodostuu paradoksiksi. Esimerkkinä Berg mainitsee vaikkapa ihanneäidin olevan oletetusti nuori, mutta samalla kokenut ja varma. Äidin omaa aikaa ja lapsesta erillistä elämää pidetään myös ihanteena, mutta samanaikaisesti äidin tulisi ensisijaisesti omistautua perheelleen ja lapsilleen. (emt., 24.)

Jokinen (1996) sanoo äidin roolin olevan yksi tiukimmista olemassa olevista rooleista. Representaatioita erilaiselle ja moninaiselle äidille on vähän. (emt., 13.) Vuori (2003) toteaa äitiyttä koskevaa ymmärrystä rakennettavan monessa yhteydessä. Äidit tekevät sitä itse päivittäin ja tilanteiden vaihdella. Elämäntilanteet muuttuvat, lapset kasvavat, ulkopuolelta tulee uusia haasteita ja kysymyksenasettelua. Tutkimukset ja media luovat omia representaatioitaan. Se, mitä Suomessa ajatellaan, on sidoksissa muun maailman tapahtumiin. (emt., 39.)

Bergin (2008) mukaan äitien toimintakentän rajoina ovat heitä koskevat sosiaaliset odotukset, joita vastaan he toimivat ja joita he peilaavat. Olemalla äiti nainen voi toisaalta uusintaa ja rikkoa vanhoja, ja toisaalta luoda uusia määrittelytapoja ja käytäntöjä äitinä olemiseen. Ammattilaisten ja median tuottamat odotukset normaalista ja hyvästä äitiydestä pakottavat kulttuurissamme elävät äidit jäsentämään omaa todellisuuttaan niiden pohjalta. (emt., 23.) Toisin sanoen äitiyttä on mahdollista toteuttaa joko ulkopuolista odotuksista käsin tai niitä kyseenalaistamalla. Joskus ulkopuolelta tulevien normien ja äitiyden kulttuurisen

mallitarinan toteuttaminen omassa äitiydessä voi sujua näennäisen helposti, mutta toisinaan vastustus sosiaalisia odotuksia vastaan voi olla kova.

Nousiainen (2004) huomauttaa, että oman suvun ja perheen äitikertomukset kulkevat kulttuuristen kertomusten rinnalla. Välillä nämä kertomukset kulkevat etäämmällä toisistaan ja välillä tiiviisti toisiinsa kietoutuneina. Ne tuovat mukanaan niin kullekin ajalle ominaisia äitiyden esityksiä kuin myyttejä ja uskomuksiakin. Usein uskomuksiin perustuva, myyttinen aines on tiedostamattomana juonena äitikertomuksissa, kun puolestaan oman suvun ja perheen kertomukset hylätään tai hyväksytään tietoisemmin. Oman äidin tapoja äitinä olemiseen voidaan tunnistaa omassa tavassa olla äiti. Toisinaan nämä tavat koetaan hyvinä ja toisinaan niistä pyritään pääsemään tietoisesti eroon. (emt., 69–70.)

Nousiainen (2004) tuo esiin, että yksilöllinen kokemus äitiyden kulttuurisista rajoista voi olla ahdas. Äitiyden ilmentymät nyky-yhteiskunnassa ovat aiempaa moninaisempia, mutta se ei välttämättä merkitse kulttuuristen rajojen murtumista. Nämä rajat pohjautuvat pitkään vallalla olleisiin myytteihin, jotka liittyvät äidin merkitykseen lapsen hyvinvoinnille. Vielä nykyäänkin vahvana eläviä käsityksiä ovat muun muassa käsitykset äidin tehtävistä ja velvollisuuksista, joilla turvataan perheen yhtenäisyyttä ja koossa pysymistä. Perheen merkitystä pidetään yksilön ja yhteiskunnan kannalta pyhänä ja edelleen ajatellaan, että vain äidin, isän ja lasten muodostamassa perheessä voi kasvaa terveitä lapsia. (emt., 66.)

Edellä mainitun kaltaiset, osittain implisiittiset ajatukset ja kokemukset äitiydestä voivat ajaa äidin ahtaaseen nurkkaan. Omakohtainen kokemus äitiydestä ei välttämättä olekaan pyhä, vaan se saattaa olla arkinen, rikkinäinen tai jopa paha. Rich (1995) toteaa äitiyteen kuuluvien tunteiden voivan olla monimutkaisia ja vastakkaisia. Rakkaus ja viha voivat kulkea rinta rinnan. Viha äitiyden olosuhteita kohtaan saattaa kääntyä vihaksi lasta kohtaan. Suru siitä kaikesta, mitä emme voi lastemme eteen tehdä, koska yhteiskunnalla on riittämättömät valmiudet kohdata ihmisten tarpeita, voi muuttua syyllisyydeksi. Äitiyden ominaispiirteisiin ja statukseen naisena kuuluu sen kyseenalaistaminen, onko hän epäonnistunut lastensa kanssa. (emt., 52.)

Nousiainen (2004) luettelee äitiyden pitämisen oman identiteetin keskeisimpänä osa-alueena, yksinäisyyden ja aikuisen tuen puutteen sekä liiallisen työtaakan olevan esimerkkejä niistä tekijöistä, jotka voivat vaikuttaa naisten tekemiin ratkaisuihin elämässään. Äitiys voi olla uuvuttavaa, vaikka siitä nauttisikin. Äitiyden nautinto kulminoituu lasten kanssa olemiseen, mutta kokemus uupumuksesta ja raskaudesta voi

kaventaa kokemusta itsestä moniulotteisena naisena ja osa itsestä katoaa. Uupumus ja tuen puute ovat tragedioita äidin elämässä. Myös tehdyt ratkaisut ja niiden muisteleminen saattavat satuttaa. Tragediaa pyritään etäännyttämään tulkitsemalla se komediaksi. (emt., 86.) Äitiyteen on sidoksissa syvään juurtuneita tabuja, kuten vaikeus puhua moralisoimatta siitä, ettei äitiys ole kaikille naisille myönteinen saati toivottu kokemus (Granfelt 1998, 124).

Ammattilaiset ja asiantuntijat ovat hekin osaltaan luomassa äitiyden kulttuurista mallitarinaa. Äidistä on Vuoren (2001) mukaan rakennettu perheen keskeistä hahmoa asiantuntijakeskusteluissa ja ammatillisissa käytännöissä. Prosessi on saanut alkunsa jo 1840-luvun kasvatustieteellisten keskusteluista ja se on jatkunut aina tähän päivään saakka. Äidin rooli on ollut pientä lasta hoivaava ja hänen toimintansa keskiössä on ollut läheisen psykologisen suhteen luominen lapseen. Sotien jälkeisellä ajalla saavutettiin tämän muut toimijat – kuten isät ja lapsen muut hoitajat – poissulkevan prosessin huippukohta. Sittemmin isien, ammattilaisten ja lasten itsenäisyys merkitys on alkanut kasvaa, mutta ammattilaisten työssä äiti on kuitenkin säilynyt keskeisenä henkilönä, jonka kanssa perhetyötä useimmiten tehdään. (emt., 43.) Asiantuntijatieto on eräänlainen tieteellisesti tuotettu mallitarina; se tarjoaa normeja, arvoja ja malleja ihmisille oman elämäntarinansa jäsentämisen avuksi (Murto-Laitinen 2011, 44).

3.3 ÄITIYDEN HISTORIALLINEN RAKENTUMINEN

Äitiyttä voidaan tarkastella ymmärtämällä se historiallisena, ajassa muuttavana jatkumona. Jaottelu esimoderniin, varhaismoderniin, moderniin ja postmoderniin aikaan on kuitenkin jossain määrin keinotekoinen. Edellä mainittuja ajanjaksoja ei olla pystytty määrittelemään yksiselitteisesti, vaan määritelmät vaihtelevat tieteenoittain. Jotkut tutkijat ajattelevat modernin ja postmodernin aikakauden kulkevan limittäin. Vaikka ei ole mahdollista kertoa faktana, mille vuosille historiassa mikäkin ajanjakso sijoittuu, niin tietyt raamit kuitenkin mahdollistuvat kirjallisuuden valossa. Omassa tutkimuksessani äitiyden tarkastelu edellä mainittujen ajanjaksojen valossa tukee kulttuurisen mallitarinan näkökulmaa.

Esimodernissa vanhemmuustarinassa korostuu yhtäältä naisen ja miehen välinen ero ja toisaalta sukupuolten toisiaan täydentävä näkökulma. Mies oli etäinen patriarkka, joka toi leivän perheeseen ja nainen oli alamainen miehelleen. Vaimon ja perheenemännän velvollisuudet nähtiin äidin roolia tärkeämpänä. Äitiyden modernissa mallitarinassa korostuu äidin keskeinen rooli perheessä. Modernin vanhemmuustarinan synty ajoittuu teollistuvan yhteiskunnan alkuvaiheisiin, ja tarinassa äiti esitetään hoivaavana (koti)äitinä

isän ollessa perheen ulkopuolisessa työssä. Äitiyden postmoderni mallitarina painottaa ihannetta äidin ja isän samankaltaisuudesta vanhempina. Postmoderni vanhemmuuden mallitarina kuvaa esimoderniin ja moderniin tarinaan liittyvien äitiyden ja naiseuden kulttuuristen arvostusten, yleistysten ja odotusten purkamista. Vasta postmodernissa mallitarinassa raukeaa esimodernin ja modernin mallitarinan tapa korostaa naisen ja miehen erilaisuutta. (Hägman 1994, 139; Kekäle 2007, 37–38, 41, 45–46, 54 & Murtorinne-Lahtinen 2011, 45–47.)

Kekäle ja Murtorinne-Lahtinen jakavat aikakaudet kolmeen; esimoderniin, moderniin ja postmoderniin tarinaan. Olen lisännyt omassa työssäni esimodernin rinnalla varhaismodernin (ks. esim. Ågren 2017). Varhaismoderni aikakausi sijoittuu esimodernin ja modernin ajanjakson väliin noin 1500–luvun puolesta välistä 1700–luvun loppuun saakka. Varhaismoderni yhteiskunta perustui epätasa-arvoon, alistukseen ja hierarkioihin. Tyypillistä varhaismodernille ajanjaksolle oli muun muassa naisten ja miesten työskenteleminen rinta rinnan samoissa töissä. Hyvin järjestetty taloudenpito oli roolimallina sekä yksilöille että koko yhteiskunnalle. Perheessä puoliset työskentelivät yhteisen hyvän puolesta. Äidin ollessa poissa – joko kuollut, kirkossa tai työnteossa – saattoi isä yhtä hyvin huolehtia lapsista. (Ågren 2017, 3, 6, 9; Ling, Hassan, Lennersand, Pihl & Ågren 2017, 92.)

3.3.1 ÄITIMYYTISTÄ VARHAISMODERNIIN ÄITIYDEN MALLITARINAAN

Äitiyttä tiedetään ihannoitaneen eri kulttuureissa jo esihistoriasta saakka. Myyttisen äidin kuva on tuttu jo antiikin Kreikasta ja Roomasta. Esimerkiksi antiikin Rooman äitikuva kertoo kuria pitävästä ja ankarasta äidistä. Äidin rakkaus, amor maternus, oli kuitenkin tunnettu käsite jo antiikin Rooman aikoina. Sitä pidettiin luonnollisena asiana ja äidin merkittävimpänä hyveenä. Äidin velvollisuuksia hoitivat äidin itsensä lisäksi palveluskunta. (Setälä 1993; 13, 138, 140.)

Kristinusko saapui Suomeen 1000-luvun tienoilla ja aiheutti tullessaan muutoksia naisten elämässä. Kristinusko oli alkujaan humaani oppi tasavertaisuudesta, mutta ajan myötä siihen liittyi naisvihaa, ankaraa askeettisuutta ja kammaa sukupuolisuutta kohtaan. Siinä missä raskaus ja synnytys olivat aiemmin olleet ylpeyden aiheita äideille, niin kristinuskon yleistymisen myötä kuukautiset, raskaus, synnytys ja imetys muuttuivat hedelmällisyyden osoituksista Jumalan naisille määräämäksi rangaistukseksi. Sukupuoliyhteys muuttui synniksi. (Utrio 2006, 18.)

Äidin merkitys alkoi Euroopassa korostua 1100-luvulta lähtien ja tällöin äitiyteen liitettiin hoivan ja uhrautumisen näkökulma, joka kumpusi Neitsyt Marian kuvasta. Marian asema pysyi voimakkaana niin kansankulttuurissa kuin teologiassakin läpi keskiajan. Maria kuvattiin pyhänä, ja usein hänet esitettiin ennen kaikkea äitinä Jeesus-lapsi sylissä tai rinnolla. Marian asema taivaan kuningattarena ja Jumalan äitinä nosti hänet jalustalle, joka oli kaukana tavanomaisesta ja arkisesta. (Niiranen 2012, 57–60.) Vielä nykypäivänäkin äitimyytti paikantuu näkemykseni mukaan juuri Neitsyt Mariaan ja kertoo puhtaasta rakkaudesta, synnittömyydestä sekä omistautuneisuudesta.

Äitiyden ja neitsyyden väliset ristipaineet tulivat näkyviksi voimakkaasti sydän- ja myöhäiskeskiajalla. Avioliiton perimmäinen tehtävä oli jälkeläisten aikaansaaminen, ja lastensaanti merkityksellistyi avioliiton kautta. Koko yhteisö iloitsi yleensä naisen äidiksi tulemisesta. Raskautta, synnytystä ja lasten hoivaamista kohtaan saatettiin kuitenkin tuntee vastenmielisyyttä ja pelkoa. (Niiranen 2012, 52.)

Esimodernissa yhteiskunnassa oikeus ei tunnistanut yksilöiden autonomisia oikeuksia samoin kuin nykyään, vaan ihmisen ja hänen asemansa tarkastelu tehtiin suhteessa siihen yhteiskuntaryhmään ja kotitalouteen, joihin hän kuului. Naisten oli vaikea saavuttaa laillista auktoriteettiasemaa esimodernissa yhteiskunnassa, mutta naisilla oli kuitenkin käytössään valtaa ja he saattoivat saavuttaa sellaisen auktoriteettiaseman, joka oli sosiaalisesti hyväksytty; naiset saattoivat saavuttaa valtaa esimerkiksi kodin piirissä tapahtuneissa päätöksissä. Naisilla oli mahdollisuuksia toimia vaikuttajina myös hengellisen elämän kautta. (Lahtinen & Vainio-Korhonen 2016, 1, 23.)

1500-luvun uskonpuhdistus toi mukanaan ajatuksen Neitsyt Mariasta tavallisena ihmisenä, jossa Martti Lutherin mukaan Jumalan armo tuli kirkkaimmin näkyviin. Maria oli toivon ja lohdun tuoja ihmisille. Se katse, jolla Jumala katsoi Mariaan, tavalliseen piikatyttöön, oli katse, jonka Jumala loi jokaiseen ihmiseen. Protestanttinen arkisuus muutti Marian kuvaa. Luther nosti Raamatusta kristityn naisen esikuvaksi myös Aabrahamin vaimon Saaran, joka oli aviovaimo ja perheenemäntä. Luther määrittäi naisen tehtäviksi lasten kasvatuksen, taloudesta huolehtimisen sekä alamaisuuden aviomiehelleen. Luterilaisen teologian näkökulmasta naisen asema mieheen verrattuna oli erilainen, mutta ei eriarvoinen. Avioliitossa naisen alisteista asemaa vähensivät jaettu taloudellinen vastuu, lasten kasvatusta, seksuaalinen tarve ja yhteinen uskonnollinen kiinnostus. Uskonpuhdistuksen myötä elämä miehityi ja koti naisistui. (Setälä 2002, 26–31, 58.)

Avioliitto oli naiselle elämän päämäärä. Onnistuneeksi avioliitto katsottiin, jos nainen synnytti lapsia, oli kumppanina miehelleen ja vältti syntiä. Naisen tärkein tehtävä oli äitiys, ja äidit kiintyivät lapsiinsa. Äideille annetuissa ohjekirjoissa oli samoja ohjeita kuin nykyäänkin: tulevia äitejä kehoitettiin muun muassa välttelemään alkoholia ja syömään ravitsevasti. Tämän aikakauden ihanneäitiydessä korostui lasten läheinen kasvatus isän ankaruutta vastaan. Rintaruokinnan sosiaalinen merkitys tuli näkyväksi. Naiset olivat yleensä kotiäitejä, jotka eivät tehneet kodin ulkopuolista työtä. (Setälä 2002, 59–63.)

Uuden ajan mukanaan tuoma työkeskeisyys sekä lukutaidon yleistymisen ovat pohjana Pohjois-Euroopan hyvinvointiyhteiskunnan synnylle (Setälä 2002, 282). Vuori (2001) toteaa, että vaikka naiset synnyttävät lapset, ei ole kuitenkaan historiallisesti tarkasteltuna ollut itsestäänselvyys, että samat naiset, jotka ovat synnyttäneet lapset, myös pitävät heistä huolta ja kasvattavat heidät. Esimerkiksi ylemmissä yhteiskuntaluokissa palvelijat ovat kautta aikojen vastanneet lasten hoitamisesta suurilta osin. Köyhemmissä yhteiskuntaluokissa puolestaan lapsista ovat huolehtineet äidin lisäksi tai sijasta esimerkiksi isommat sisarukset tai sellaiset perheenjäsenet, jotka eivät ole muuhun työhön kyenneet. (emt., 125.)

3.3.2 ÄITIYDEN MODERNI MALLITARINA

Suomalaisessa sääty-yhteiskunnassa 1800-luvun alkupuolella aikuisen naisen elämää määritteleviä ihanteita olivat vaimous, äitiys ja emännys. Vaimon ja emännän velvollisuudet esitettiin äidin velvollisuuksia tärkeämpinä; esimerkiksi ristiriitatilanteissa naisen tehtävänä oli seurata miestänsä eikä lapsiaan. Kirkollisen ja maallisen esivallan ihanteina olivat ennemminkin alamainen vaimo ja ahkera emäntä kuin rakastava äiti. Vaimous ja emännys olivat naisen paikkaa määrittäviä statuksia hierarkisessa sääty-yhteiskunnassa, kun puolestaan äitiys oli jotain henkilökohtaisempaa ja itsestäänselvempää. Lasten kasvatus sääty-yhteiskunnassa perustui niin hengelliseen kuin maalliseenkin ajatukseen kuuliaisuudesta ja kunnioituksesta vanhempia kohtaan. Hengellisenä pohjana kasvatuksessa oli ajatus perisynnistä, jota edusti lapsen oma tahto. Hyvän äitiyden merkki ei ollut kyky hoivata ja kasvattaa lapsia, vaan pikemminkin kyky synnyttää mahdollisimman monta lasta. (Häggman 1994, 134–139, 141.)

1800-luvulla alkoi myös suomalaisessa naiskasvatuksessa tapahtua uudistuksia, joiden mukaan suomalaisista naisista tuli kasvattaa omantunnonherkkiä äitejä ja kasvattajia, ahkeria kotirouvia sekä valistuneita vaimoja. 1820-luvulla nousivat keskiöön romantiikan ihanteet, joiden mukaan äitiys oli naisen kasvatuksen keskeinen päämäärä. Äitiyttä ja

perhekeskeisyyttä korostava ajan henki on toisinaan tulkittu patriarkaalisena vastareaktiona vapausaatteille ja toisinaan taas pyrkimyksinä naisen aseman parantamiseen. 1840-luvun naisemansipaatiota korostava henki sai aikaan vastapuheena ajatuksia naisen aseman tunnustamisesta nimenomaan perheessä. Naisen positiivisena poliittisena kutsumuksena pidettiin naisemansipaation kritisoijien toimesta kodin siveellisen hengen rakentamista. Lasten kasvatus siveellisiksi ihmisiksi painottui tällä ajanjaksolla ja siveellisyyteen kasvattamista pidettiin mahdollisena vain lapsuuden kodissa ja äidin ympärille keskittyneen onnellisen perhe-elämän keskellä. (Häggman 1994, 151–153, 169–171, 179–180.) Tällä historian ajanjaksolla äidit siis pyrittiin sitoman edelleen kotiin, vaikka vastakkaisiakin mielipiteitä esitettiin koskien naisten asemaa perheen ulkopuolella.

1800-luvun puolivälin tienoilla pidettiin tärkeänä naisellisia hyveitä, kuten viattomuutta, nöyryyttä, lempeyttä ja tunteellisuutta. Naisen velvollisuudeksi katsottiin äidin tehtävän täyttäminen ja lasten pitäminen kurissa ja Herran nuhteessa. Naisen kutsumusta äitinä pidettiin pyhänä ja ikuisena; sen katsottiin olevan enemmän kuin vain velvollisuuden täyttämistä. Vuosisadan edetessä naisen kutsumus painottui yhä enemmän äitiyteen. Äidin tehtäväksi muotoutui perinteisen kasvatustyön ohella myös moraalinen kasvattaminen ja hellyyden sekä rakkauden korostaminen. Nainen ja mies nähtiin toisistaan erilaisina, mutta toisiaan täydentävinä. (Häggman 1994, 183–185.)

1860-luvulle tultaessa alkoi korostua myös äitien sivistys ja puutteenalaisia äitejä neuvottiin ja valvottiin esimerkiksi rouvasväen yhdistysten toimesta. Kotielämä ja äitiys nähtiin siveellisinä arvoina, joiden merkitystä ei voitu ymmärtää ilman kodin ulkopuolista sivistystä. Naimattomille naisille sopivana toimintana pidettiin niin kutsuttua yhteiskunnallista äitiyttä – esimerkiksi opettajana tai sairaanhoitajana toimimista – sekä hyväntekeväisyystyötä vaikkapa köyhälistön lasten parissa. (Häggman 1994, 196–199.)

Suomalaisessa agraaritaloudessa naisen tärkein rooli oli produktiivinen. Naisen oli sekä elätettävä itsensä että osallistuttava myös lasten elättämiseen. Lasten hoito jäi perheyhteisön harteille, ja käytännössä siitä vastasivat ne henkilöt, joiden vastuulla ei ollut vaativampia töitä. Äiti kuului vain ajoittain heihin. Imetyksen kautta kuitenkin syntyi tiivis side äidin ja lapsen välille, ja äidit myös opettivat lapsilleen esimerkiksi lukemista. Tyttöjen ja äitien välistä sidettä vahvisti yhdessä työskenteleminen. (Apo 1999, 18–19.)

Siirtymä agraarisesta sääty-yhteiskunnasta markkinatalouteen ja demokratiaan tapahtui melko nopeasti 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Äiti nousi perheen keskeiseksi

hahmoksi korvaten isän aiemman keskeisen aseman perheessä. Äitiys kiinnittyi säännönmukaisesti nationalismiin naisten oikeuksien ja kodin tavoin. Naisten vastuulla katsottiin olevan etenkin valtion eettisen perustan turvaaminen, joka käytännössä tarkoitti lasten kasvattamista siveellisiksi yksilöiksi. Naisten poliittiset oikeudet perusteltiin niin ikään äitiydellä. Äitiys nähtiin keskeisenä tekijänä niin valtion menestymisen kannalta kuin naisten omassa elämässä siitäkin huolimatta, että naisasialiikkeen lähtökohtana oli ajatus miesten ja naisten yhtäläisistä oikeuksista ja samanlaisuudesta. Suomessa äitiys sidottiin vahvasti valtioon toisin kuin monissa muissa Euroopan maissa. (Pylkkänen 1999, 32–33.) Naiset rakensivat kansakuntaa erityisesti äidin roolista käsin. Äiti oli kodissa keskipiste, hallitsija sekä moraalin vartija, ja kotiäitiys oli ihanne. (Nätkin 1997, 22; Katvala 2001, 19; Jallinoja 2006, 143.) Naisen ja äidin kuvat olivat lähes yhteen sulautuneet; naisesta oli vaikea edes puhua näkemättä häntä nykyisenä tai tulevana äitinä tai vähintäänkin äidillisenä olentona. Myös lapsettomat ja naimattomat naiset kiinnitettiin yhteiskunnassa äidillisiin tehtäviin. Tällä aikakaudella juurrutettiin äitiyden kulttuuriseen kuvaan lasten hyvä fyysinen hoito ja hygienia. (Vuori 2003, 42–43.)

Länsimaisen hyvinvointivaltion juuret löytyvät maternalismista. Ideologisista eroistaan huolimatta viimeistään 1930-luvulta lähtien naisedustajilla oli samat huolenaiheet koskien äitien ja lasten hyvinvointia sekä kodinhoitoa. Maternalistinen politiikka – jonka päämääränä oli äitien ja lasten hyvinvoinnin turvaaminen – tuki miesperheenelättäjämallia sekä naisten kotiin jäämistä. Vaikka naimisissa olevien naisten työssäkäynti alkoi kasvaa 1950-luvulla, niin työssäkäyvien naisten ongelmat eivät olleet keskeisiä politiikassa. Maternalistinen politiikka kuitenkin nosti äitiyttä ja lastenhoitoa koskevia asioita poliittiseen keskusteluun pyrkimyksenään nostaa naisten työn arvostusta. Perheenemännän tehtäviä pyrittiin ammatillistamaan ja vaadittiin äidinpalkkaa. (Kuusipalo 1999, 61; Nätkin 1997, 19, 237.)

Sotien aikana alkoi kummuta hienoinen muutos suhtautumisessa äitien kodin ulkopuoliseen työntekoon; ”äiti- ja rouvasairaanhoitajia” työskenteli naimattomien naisten rinnalla (Henriksson 1994, 120). 1940- ja 1950-luvuilla korostui työteliäisyyden ihanne. Työnteko mahdollisti yksin pärjäämisen ja näyttäytyi vahvuutena. Äitien kohdalla työteliäisyys näyttäytyi vahvimmin pientiloilla, joilla miehet olivat muissa töissä – esimerkiksi metsä- tai rakennustöissä – mikäli olivat selvinneet hengissä sodasta. (Jokinen 1996, 178.) Voidaan sanoa naisten olleen taloudessa etupäässä lehmien tarpeita varten, eivätkä niinkään miesten

seksuaalisia tarpeita varten. Työetiikan ankaruus epäerotisoi naiseuden, ja naiseuden sisällöksi muotoutui äitiys, hoiva ja työ. (Rantalaiho 1994, 18–19.)

Yksi äitiyden kulmakivistä on äidin suhde lapsiinsa. Jo vuonna 1949 de Beauvoir on sanonut äidin elämän kokonaistilanteen määräävän hänen suhteensa lapsiinsa. Elämän kokonaistilanne puolestaan on riippuvainen äidin suhteesta menneisyyteen, itseensä ja aviomieheensä. Lapsi on äidilleen samanaikaisesti sekä rikkaus ja aarre että taakka ja tyranni. Vain nainen, jonka henkilökohtainen elämä on rikas, voi antaa lapselleen eniten ja vaatia tältä vähiten. (emt., 306, 315, 318.)

Vuoren (2003) mukaan sotien jälkeen alkoi korostua uusi näkemys perheestä, jossa painopiste oli perheenjäsenten keskeisissä psykologisissa suhteissa. Varsinkin äidin ja lapsen välinen suhde nousi keskiöön. Äidin mittana pidettiin etenkin hänen kykyään luoda läheinen suhde lapseen sekä toisaalta äidillisen ylihuolehtimisen välttäminen. Vallalla oli ajatus siitä, että ihanteellisessa tasapainotilassa syntyy uusia, terveitä kansalaisia. Tasapainon horjuessa sen sijaan aiheutuu psykologisia ja sosiaalisia, sukupolvien ketjussa kertautuvia ongelmia. Vuori nimittää tätä uutta, kulttuurista tapaa hahmottaa perhe psykososiaaliseksi näkemykseksi perheestä. Hänen mukaansa se ilmensi sotien jälkeisen ajan perhe- ja vanhemmuuskäsitystä, ja on vahvana pohjavireenä myös nykyiselle ajattelulle. Psykososiaalisen näkemyksen alussa pohdittiin äidin ja lapsen välistä tiivistä yhteyttä, mutta näkemys on myöhemmin laajentunut toisaalta isän merkityksen pohdintaan ja toisaalta lapsen hahmottamiseen aiempaa enemmän yksilönä. (emt., 43–45.)

Vuori (2001) toteaa psykososiaaliseen näkemykseen kuuluvan pienen lapsen ja äidin ainutlaatuista suhdetta korostavan äidinhoivan diskurssin muuttaneen lastenhoidon hoivaksi. Vaikka taitava fyysinen hoito oli yhä tärkeää, niin ravinnon ja suojan lisäksi se pystyi tarjoamaan mahdollisuuden äidin ja lapsen välisen tiiviin psykososiaalisen suhteen syntymiseen. Tämä suhde toimi perustana kaikille lapsen tuleville ihmissuhteille. Äidinhoivan diskurssissa äitiys oli suurelta osin jakamatonta ja muiden ihmissuhteiden merkitys suljettiin pienen lapsen ja äidin välisen suhteen ulkopuolelle. (emt., 125–126.)

De Beauvoir (1949) osui aikanaan äitiyden kaksijakoisuuden ytimeen toteamalla äidinrakkauden usein hukkuvan toruihin ja kiukunpuuskiin, jotka aiheutuvat äidin halusta hoitaa koti hyvin. Näiden ristiriitaisten paineiden keskellä ei ole ihme, että nainen tulee katkeraksi ja hermostuneeksi. Kotirouvana hän ei löydä pelastusta työn kautta ja vaikka taloustyö tarjoaa puuhaa, on se muiden tahdon vallassa eikä anna oikeutusta. Yksinomaan

kodissa elävä nainen ei kykene esiintymään yksilönä eikä itse luomaan perustaa olemassaololleen, eikä häntä näin ollen tunnusteta yksilöksi. (emt., 319–320.)

Suomessa muutos agraariyhteiskunnasta moderniksi ja kaupungistuneeksi teollisuusyhteiskunnaksi tapahtui nopeasti 1950-60-luvuilla. Murroksen myötä Suomesta tuli myös palveluyhteiskunta ja naiset siirtyivät pientiloilta suoraan tai opintojen kautta palkkatöihin muun muassa sairaaloihin ja kouluihin. Kotiäiti-instituutio ei ehtinyt vakiinnuttaa paikkaansa, mutta sillä oli kuitenkin vahva ideologinen asema yhteiskunnassa. (Rantalaiho 1994, 20–21.)

1950-luvun lopulla äitikeskeisyys alkoi vähitellen korvautua sukupuolten tasa-arvoa korostavalla ideologialla (Katvala 2001, 19). Äidinhoivan diskurssia alettiin kyseenalaistaa 1960-luvun murrosvaiheessa ja miesten osallistumisesta lasten- ja kodinhoitoon alettiin puhua tasa-arvon hengessä. Ensisijaiseksi tavoitteeksi muodostui naisten toimintakentän laajeneminen niin koulutuksen kuin työelämänkin suhteen. Äitien työssäkäynti alkoi yleistyä 1950-luvulla ja julkisuuteen se tuli voimallisesti 1960-luvulla. Vähitellen tilaa sai myös ajatus siitä, että miesten rooli perheenisänä on tärkeä myös heille itselleen ja lapsille. Äidinhoivan diskurssin haastajaksi nousi jaetun vanhemmuuden diskurssi, joka korosti lasten hoivan jakamista äidin ja isän kesken. (Vuori 2001, 126; Jallinoja 2006, 143.)

Vuori (2001) huomauttaa, ettei pienten lasten hoidon haasteita äidin työpäivän aikana kuitenkaan ratkaistu isien jäämisellä kotiin, vaan avuksi tuli päivähoidon uudistaminen. Vastuuta lasten hoidosta työn ja perheen sovittamisen ristipaineessa jaettiin pitkälti naisten kesken. Lastentarhanopettajat, perhepäivähoitajat, lastenhoitajat ja muut ammattilaiset nousivat äitien rinnalle lasten hoitajiksi – vielä tänäkin päivänä suurin osa näistä ammattilaisista on naisia. (emt., 126–127.)

Äitiyden moderni mallitarina on tuttu ja moneen kertaan kuultu tarina äitiydestä. Suuri osa tämän päivän äideistä on kasvanut modernin mallitarinan mukaisten äitiyden odotusten katveessa. Vaikka siirtymä modernista postmoderniin aikakauteen on jo tapahtunut, niin kaikuja äitiyden modernista mallitarinasta on vielä kuultavissa niin yhteiskunnan rakenteissa kuin äitien omakohtaisissa äitiyskokemuksissa. Moderni mallitarina pitää sitkeästi pintansa, vaikka rinnalle on tullut uudenlaisia, joustavampia tarinoita äitiyden rakentumisesta. On perusteltua ajatella modernin elävän edelleen postmodernin rinnalla.

3.3.3 ÄITIYDEN POSTMODERNI MALLITARINA

Murtorinne-Lahtinen (2011, 45) kutsuu äidin keskeistä roolia perheessä korostavaa tulkintaa äitiyden moderniksi mallitarinaksi ja äidin ja isän samankaltaisuutta vanhempina painottavaa ideaalia postmoderniksi mallitarinaksi (vrt. myös Kekäle 2007, 37–38). Käytän omassa tutkimuksessani käsitettä ”postmodernit äitiyden mallitarinat” kuvatessani nykyajan vallitsevia äitiyden kulttuurisia mallitarinoita. Tarkastelen tutkimuksessani postmodernia äitiyden mallitarinaa niin ikään tämänhetkisen naistutkimuksen ja etenkin äiteihin ja äitiyteen liittyvien uskomusten valossa (vrt. esim. Katvala 2001, Perälä-Littunen 2004, Berg 2008 & Sévon 2009).

Berg (2008) kuvaa postmodernia ajattelua suuntauksena, jossa hyvää äitiyttä ei määritellä yksiselitteisten kriteerien mukaan. Postmodernille ajattelulle on tyypillistä välttää perustahakuisuutta ja siihen liittyviä normatiivisia käsitteitä. Postmodernia ja modernia voidaan hahmottaa historiallisten aikakausien tai yhteiskuntamuotojen sijasta myös kulttuurisina ajattelutapoina, joiden avulla voidaan kuvailla tiettyjä ilmiöitä (vrt. Pulkkinen 1998, 47–64.). Postmodernin ja modernin ajattelutavan voidaan ajatella elävän ajassamme myös rinnakkain sen sijaan, että ne nähtäisiin peräkkäisinä. Äitiyden odotukset tänä päivänä sisältävät samanaikaisesti vanhoja ja uusia tapoja ajatella. Perinteisiksi mielletyt äidin toimintatavat ovat osa sitä kulttuurista varastoa, jota äidit voivat käyttää hyödykseen vaikkapa halutessaan erottua perinteisestä äidinroolista tai suojautua leimautumiselta poikkeavaksi. (emt., 31.)

Postmoderni aika korostaa minää itsearviointiin perustuvana projektina ja painottaa yksilöllisten valintojen merkitystä. Ihmiset eivät ole kuitenkaan ole täysin vapaita oman identiteettinsä määrittelyyn sosiaalisen tarinavarannon tuomien mallitarinoiden vuoksi. (Juhila 2004, 28.) Bergin (2008) mukaan äidit ovat vuorovaikutussuhteissa niihin sosiaalisiin ja kulttuurisiin määrittelyihin, jotka koskevat äitiyttä. He toimivat niihin sisältyvien sosiaalisten ajattelu- ja käyttäytymistapojen sekä moraalikoodien mukaan tai vaihtoehtoisesti kyseenalaistavat niitä. (emt., 24–25.) Äitiyden kulttuurisia mallitarinoita voidaan kyseenalaistaa vastapuheella. Jokisen ym. (2004) määritelmän mukaan vastapuhe on puhetta, joilla ihmiset yrittävät kyseenalaistaa, kieltää tai muuttaa heihin kohdistuvia määrittelmiä. Vastapuhe voi olla kielellistä tai ei-kielellistä. Myös vaikeneminen voi tietyssä kontekstissa olla vastapuhetta. Leimaavaa vastapuheelle on sen pyrkimys vallitsevien määrittelytapojen horjuttamiseksi. (ks. myös Juhila 2004.)

Äitiyden postmodernia mallitarinaa voidaan tarkastella muun muassa äiteihin liitettyjen ominaisuuksien kautta. Esimerkiksi Perälä-Littunen (2004) havaitsi tutkimuksessaan, että hyvän äidin ominaisuuksista useimmiten mainittu oli rakkaus. Äidinrakkaus osoittautui yleiseksi nimittäjäksi myös monille muille uskomuksille. Hyvän äidin keskeiset ominaisuudet ovat Perälä-Littusen tutkimuksen mukaan rakastaminen, välittäminen ja suojeleminen. Rakastamisen lisäksi äidin tulisi kyetä kontrolloimaan lastensa käytöstä kuitenkin tukahduttamatta lapsen persoonallisuutta. Yksi äidinrakkauden ristiriitaisista ulottuvuuksista onkin vaatimus lasten kontrollointiin, vaikka äidinrakkauden uskotaankin olevan kontrolloimatonta. (emt., 184.)

Nykyään puhutaan usein riittävän hyvästä äitiydestä. Granfeltin (1998, 118) mukaan lapselle syntyy riittävän hyvän äitiyden kautta kiinnipitävä ympäristö, jossa lapsen on mahdollista kokea tulewansa kannatelluksi ja rakastetuksi. Jokinen (1996) puhuu niin-hyvästä-äidistä-kuin-kykenee eli oletuksesta, että kaikki jokainen äiti on niin hyvä, kuin kulloisellakin hetkellä voi olla. Kiinnipitävä ympäristö voi Jokisen tulkinnan mukaan olla myös esimerkiksi tarina tai muisto. Jokisen ajatus äitiydestä on armollinen; hänen mukaansa sellainenkin äiti, joka on huonosti jaksanut olla hyvä, voi myöhemmin monin tavoin pidellä lastaan. Ja ellei äiti myöhemminkään jaksaa, niin lapsi etsii kyllä pitelijän muualta – vaikkapa harrastuksesta. (emt., 66–67.) Tuovinen-Kakon (2011) mukaan äitejä saatetaan syyllistää toisaalta siitä, etteivät he ole tarpeeksi läsnä lastensa elämässä ja toisaalta halustaan olla korvaamattomia ja sitoa lapsensa liikaa itseensä. Hyvän äidin mittaa voi olla vaikea täyttää. Äidin on selvittävä kasvatustehtävästään samoin kuin ennenkin, vaikka yhteiskunnan monimutkaistuessa äitiydelle asetetut vaatimuksetkin lisääntyvät. Relevantti kysymys onkin se, kuinka pitkälle äiti jaksaa kasvatustehtävässään? (emt., 6.)

Hyvään äitiyteen ei riitä ainoastaan lapsen hyvinvoinnista vastaaminen, vaan äidin täytyy vastata myös nykyajan naiseutta ja palkkatyökansalaisuutta koskeviin odotuksiin (Berg 2009, 170). Saman kulttuurin sisällä voi olla useita erilaisia ja osittain ristiriitaisia mallitarinoita, joiden mukaan ihmiset voivat suunnistaa. Tällainen ristiriita piilee länsimaissa juurikin esimerkiksi pienten lasten äitien työssäkäynnin suhteen. (Miller 2005, 28.) Myös Nousiainen (2004) nostaa esiin tämän päivän äitiyden tarinoina ajoittain mediassa käytävät keskustelut äidin paikasta; onko äidin paikka kotona vai töissä. Fyysistä läsnäoloa on perinteisesti pidetty merkityksellisenä äitiydessä. Kulttuuriselta kannalta tarkasteltuna läsnäolo voidaan nähdä yhtenä äitiyteen olennaisimmin liittyvänä merkityksenä. Äitien työssäkäyntiä tuetaan hyvinvointipolitiikalla, eikä äitejä yleisesti tuomita työssäkäynnistä.

Yksittäisten äitien pohdittavaksi tulee kuitenkin oman työssäkäyntinsä oikeutus. Tänä päivänä oman lisänsä keskusteluun tuovat erityisesti lapsen parhaaseen ja hänen oikeuksiinsa liittyvät näkökulmat. Äiti on perheessä edelleen perinteisesti se vanhemmista, jonka paikka sijoittuu kotiin olemaan saatavilla ja läsnä lasten tarpeiden vuoksi. Joskus äiti voi joutua rajaamaan elinpiirinsä kotiin rakentaakseen hyvän äidin identiteettiä itselleen. (emt., 60, 70.)

Myös Perälä-Littunen (2004) pohtii hyvän äidin kuvaa äidin työssäkäynnin valossa. Vaikka kodin ulkopuolella työssä käyvä äiti ei ole uutta suomalaisessa yhteiskunnassa, niin aihe nousee aika ajoin keskusteluun. Eräs nykyajan kiivaimmista julkisuudessa käytävistä äitiyskeskusteluista koskeekin (pienen lasten) äidin paikkaa – tulisiko äidin olla kotona vai työssä; tulisiko hoitaa lapsia vai luoda uraa. Keskusteluun nivoutuvat niin perinteiset patriarkaaliset asenteet ja naisten alisteinen asema kuin uudemmat feministiset tuulahdukset sekä kriittisen perhetutkimuksen näkökulma äitiyden sijoittumiseen ajassa ja tilassa. Katvalan (2001, 111) tutkimuksen yksi keskeisin tulos on se, että osallistujien – kolmen sukupolven – mukaan (hyvän) äidin paikka on kotona hoitamassa ja kasvattamassa lapsiaan. On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että sekä Perälä-Littusen että Katvalan tutkimukset ovat vuosituhatien alkupuolelta, eikä niiden tuloksia voi nostaa sellaisenaan nykyiseen keskusteluun äitien työssäkäynnistä.

Jokinen (1996) toteaa kotona lapsiaan hoitavan äidin olevan ”vain kotona”. Hänen mukaansa kotona oleminen ja etenkin kotiin jääminen asettuu kulttuurisessa luokituksessa lähtemisen ja työn tekemisen vastakohtaksi ja hierarkkisesti alemmaksi. Pienten lasten ja äitien jääminen kotiin aikaan saa assosiaation paikallaanpolkemisesta ja jopa taantumisesta. Äiti, joka on vapaaehtoisesti jäänyt kotiin, kokee aliarvostamista ja joutuu vastakkain kotona olemisen oikeuspohdinnan kanssa. (emt., 86–87.) Kotiäitydestä ja ansioäitydestä on käyty ajoittain kiivaitakin keskusteluja kotiäitiyden jäädessä usein individualistisuutta korostavassa eetoksessa alakynteen. Laki kotihoidontuesta astui voimaan vuonna 1985 ja se mahdollisti taloudellisen tuen pieniä lapsiaan kotona hoitaville vanhemmille. (Anttonen 2003, 173 & Jallinoja 2006, 98–99.)

Ristiriita kotiäitiyden ja työssäkäynnin välillä on kiistaton, ja se heijastuu myös äitien henkilökohtaisiin kokemuksiin. Vaikka määrääkainen kotiäitiys on lisääntynyt Suomessa, niin kotiin jääville naisille se saattaa aiheuttaa kokemuksen arvostetun valtakulttuurin ulkopuolelle jäämisestä. Yhteiskunnan kovien arvojen – kuten kilpailu- ja

suorituskeskeisyyden – keskellä kotiäidit saattavat herkästi kokea yhteiskunnallisen arvostuksen puutetta. (Berg 2009, 170–171.) Ansiotyössä käyvien valtakulttuurille on tutkimukseni taustatyön ansioista syntyneen näkemykseni mukaan muodostunut eräänlainen kotiäitien vastakulttuuri, jossa kotiäitiys nostetaan tavoiteltavaksi ihanteeksi. Pitkää kotiäitiyttä perustellaan esimerkiksi Bowlbyn kiintymyssuhdeteorialla ja kotiäitiyteen liitetään usein näissä keskustelussa lempeän vanhemmuuden näkökulmaa. Tämä näkökulma saattaa sisältää myös tietynlaisia ulkoisia tunnusmerkkejä, kuten lasten nukuttamisen perhepedissä, pitkän imetyksen ja lasten kantamisen. Berg (2009) toteaa, että siinä missä kotiäiti ei toiminnallaan täytä ehtoja aktiiviselle naiskansalaisuudelle, niin ansiotyössä käyvä pienen lapsen äiti saattaa tulla syyllistetyksi itsekkyydestä. Ristiriita kotiäitiyden ja työssäkäynnin välillä on eräs merkittävimmistä riittämättömydentunteen aiheuttajista nykyajan äitiydessä. (emt., 170–171).

Vuosituhanen vaihteessa alettiin puhua familistisesta käänteestä, jolla tarkoitetaan lyhyesti sanottuna individualismille vastakkaista perhemyönteisyyttä. Familistisessä käänteessä naiset ilmoittivat asettavansa vapaaehtoisesti perheensä tarpeet omien tarpeidensa edelle. Suomessa puheenaiheiksi tulivat median siivittämänä erityisesti lasten hoito, vanhemmuus sekä lasten ja nuorten pahoinvointi. Kotiäitiys nousi julkiseen keskusteluun ja kotona lapsiaan hoitavia äitejä haastateltiin ahkerasti lehtiin ja heidän mielipidekirjoituksiaan julkaistiin. Individualismista kumpuava valinnanvapauden korostaminen oli toinen kotiäitikeskustelun päälinjoista toisen linjauksen korostaessa kotihoitoa yleisenä ihanteena, joka omalla tavallaan kumosi näkemyksen valinnanvapaudesta; kotihoidon katsottiin kärjistetysti olevan valinta, joka oli tehtävä halutessaan toimia oikein. Perusteita kotihoidolle haettiin muun muassa kehityspsykologiasta. Voidaan puhua jopa kotiäitien radikalisoitumisesta, joskin se oli lempeää radikalisoitumista verrattuna monen muun eetoksen mukanaan tuomaan radikaaliin liikehdintään. Familistisen käänteen hyvää vanhemmuutta korostavassa keskustelussa isät nousivat äitien rinnalle, eikä vanhempia eroteltu toisistaan sukupuolen perusteella. Vanhemmuutta kritisoiitiin sanomalla sen olevan ”hukassa” ja yhdeksi ratkaisuksi ehdotettiin läsnä oloa ja ajan antamista lapsille. (Jallinoja 2006, 24–26, 100–104, 106.)

Närvi (2014) mainitsee suomalaisen politiikan kestotavoitteisiin kuuluvan muun muassa äitien työllisyysasteen nostaminen ja isien perhevapaiden käytön lisääminen. Tällä hetkellä sekä lastenhoito että perhevapaat jakautuvat epätasaisesti äitien ja isien kesken. Äitien työmarkkina-asema on usein epävakaa ja kytkeytyy myös perhevapaiden pituuteen ja niiden

jakamiseen vanhempien kesken. Muuhun Eurooppaan verrattuna suomalaisten äitien työllisyysaste on kuitenkin korkea. (emt., 8.) Sukupuoli jäsentää työelämässä ja perheessä toimimisen tapoja. Perheissä lasten hoidon järjestämistä ja vanhempien välistä työnjakoa pohdittaessa asiaa lähestytään usein sekä pragmaattisesta että ideologisesta näkökulmasta käsin ottaen huomioon sekä vanhempien työtilanteet että vanhemmuuden vastuita koskevat ihanteet. Joillekin vanhemmille eriytyneet, sukupuolittuneet vastuut saattavat olla esimerkiksi työn määräaikaisuuden vuoksi omista ihanteista poikkeava käytännön ratkaisu, kun taas toisille vanhemmille tämä malli on kulttuurisesti sisäistetty ja itsestään selvä. Jaettu vanhemmuus edellyttää tietoisia pyrkimyksiä kohti tasa-arvoisempaa työnjakoa sekä vanhempien keskinäisiä neuvotteluja. (Närvi 2014, 9.)

Niin ikään äitiyden institutionaalinen luonne hahmottuu Suomessa äitien työssäkäynnin ja lasten kotihoidon välisinä jännitteinä ja niihin liittyvinä diskursseina. Usein sanotaan, että vanhemmilla on lastenhoitoon liittyvän taloudellisen tuen ja julkisen varhaiskasvatuksen vuoksi mahdollisuus valita perheen kannalta toimivimmat hoitoratkaisut. Lastenhoitoratkaisuissa ei kuitenkaan ole kyse pelkästään vanhempien yksityisistä valinnoista, vaan niihin vaikuttavat myös erot palveluiden saatavuudessa sekä lastenhoidon politiikat. Maamme lastenhoitopolitiikka tekee mahdolliseksi suuren paikallisen vaihtelun, jonka takia lastenhoidon taloudelliset tuet ja varhaiskasvatuksen palvelut eroavat kunnittain. (Alasuutari, Hautala, Karila, Lammi-Taskula & Repo 2015, 3.)

Suomessa lastenhoidon järjestämisessä on kaksi päällekkäistä kulttuurista mallia; yhtäältä korostetaan julkista vastuuta lasten hoivasta ja toisaalta ihannetta alle kolmivuotiaiden lasten kotihoidosta äidin (tai isän) turvaamana. Kulttuurinen ideaali lastenhoidon järjestelyistä ja vanhempien välisestä työnjaosta jää kuitenkin usein keskusteluissa individualistisen valinnanvapauden retoriikan jalkoihin. Yksilöllinen elämäntyyli ja niin sanotut vapaat valinnat voidaan ymmärtää kulttuurisesta näkökulmasta sosiaalisesti rakentuneina. Äitien toimijuuteen liittyviä odotuksia voidaan reflektoida ja ne voidaan nähdä suuntaviivoina, joita voi joko noudattaa tai olla noudattamatta. (Närvi 2014, 52–53.)

Äidit joutuvat vastakkain ristiriitaisten diskurssien kanssa pohtiessaan valintojaan työn ja kodin välillä. Toisessa ääripäässä painotetaan vanhempien – usein käytännössä äitien – tehtävänä irrottautumista lapsestaan ja osallistumista palkkatyötä tekemällä yhteiskunnan taloudellisen kestävyuden tukemiseen. Voidaan puhua palkkatyöäitiyden moraalista. Toista ääripäätä edustaa vahva ihanne äidin tarjoamasta pitkästä kotihoidosta, jossa äidin tehtäväksi

muotoutuu lapsen varhaisen kehityksen tukeminen ja sen myötä tasapainoisten kansalaisten kasvatusta. (Närvi 2014, 56.)

Voidaan sanoa, että kotiäitiyden moraalinen rationaliteetti on yksilöllistynyt, eikä se enää perustu entiseen tapaan perinteille ja ennalta määritellyille toimintatavoille. Kotiäitiyttä perustellaan nykyään äidin yksilöllisellä halulla sekä asiantuntijätiedolla varhaisen kiintymyssuhteen merkityksellä sen sijaan, että perusteltaisiin asiaa sillä, että äidin kuuluu jäädä kotiin hoitamaan lapsiaan. Asiantuntijatieto mahdollistaa rationalisuutensa ja tieteellisyytensä puitteissa kotiäitiyden korostamisen postmodernina, reflektiivisenä ja yksilöllisenä valintana. On kuitenkin hyvä muistaa, että tällaiset individualistisina pidetyt valinnat ylläpitävät perheissä ja työelämässä sukupuolistuneita käytäntöjä ja rakenteita. (Närvi 2014, 56.)

Äitiys- ja vanhemmuuspuhetta on pitkään leimannut psykosiaalinen näkemys perheestä (ks. esim. Vuori 2003, 45; Vuori 2001, 33–44). Tämä näkemys on vaikuttanut yhteiskunnan rakenteissa ja tuonut äitiyden instituutioon ammattilaisten taholta tietynlaista kuvaa. Ongelmat ymmärretään Vuoren (2003) mukaan ensisijaisesti psykologian ja yksilön kautta. Näin ollen ammattilaisten on ollut haasteellista kehittää sosiaalisia ratkaisumalleja painottavia auttamisen ja puuttumisen tapoja. Viimeisten vuosikymmenten aikana on kuitenkin pyritty muuttamaan psykososiaalista näkemystä tavalla, joka antaa sosiaaliselle aiempaa enemmän painoarvoa. Vuorovaikutuksen merkitystä ei kuitenkaan uudenaikaisessa ajattelutavassa väheksytä eikä ongelmia kielletä, mutta niitä tulkitaan pikemminkin nykyhetkestä eteenpäin kuin nykyhetkeä rajoittavina (varhais)lapsuuden aikaisina tekijöinä. Äiti-lapsisuhteeseen tiiviisti sidoksissa olevasta vuorovaikutuksen tulkinnasta on siirrytty laajempaan kehykseen ja ongelmien ratkaisuun alettu etsiä uudenlaisia keinoja. (emt., 59.)

Vuori (2003) korostaa, että vanhempien ja ammattilaisten välisessä suhteessa olennaista on se, etteivät vanhemmat ja etenkin äidit sijoitu ainoastaan toimenpiteiden kohteiksi. Perheammattilaiset ja vanhemmat muotoutuvat ikään kuin samassa prosessissa, ja asiantuntijoiden ja maallikoiden välinen raja on mahdollisesti muutenkin muuttunut monilla tavoin aiempaa läpäisevämmäksi. Psykososiaalista ajattelutapa leimaa usein kysymys oikeasta ja väärästä tavasta toimia, ja asiantuntijoiden tehtävänä on oikean tiedon välittäminen äideille ja nykyään myös isille. Tätä näkemystä on noussut haastamaan vanhemmuuden tarkastelu liikkeessä olevana, ajan myötä muuttavana ja myös kiistojen kohteena olevana. Yhden totuuden sijasta voidaan pohtia monia totuuksia ja valintoja niiden

välillä. Kysymykset hyvästä äitiydestä (ja isyydestä) voivat mahdollisesti sijoittua kysymyksiksi kulttuurisista, eettisistä ja poliittisista valinnoista. Näillä valinnoilla on aina ehtonsa ja kontekstinsa. Näin ollen myös tiedon välittäjänä toimivan asiantuntijan on pyrittävä olemaan tietoinen yhteiskunnallisen sijoittumisensa ja oman toimintansa vaikutuksista. (emt. 59–61.)

Vuori (2003) sanoo äitiyden ja naiseuden välisen itsestään selvän sidoksen alkaneen viime vuosina purkautua. Osittain tähän on vaikuttanut isän roolin vahvistuminen. Vaikutusta on ollut myös sillä, että nykyään äidiksi ryhtyminen on muodostunut – kenties ristiriitaisesti – valinnaksi, jonka ehkäisy mahdollistaa. Toisaalta lapsettomuuteen voidaan nykykeinoin puuttua lääketieteellisesti, eikä raskaaksi tulemiseen nykyisen lisääntymisteknologian vuoksi aina tarvita seksuaalisuhdetta mieheen. Myöskään äitiyden ja heteroseksuaalisuuden suhdetta ei enää pidetä automaationa, vaan lesboilla saattaa olla joko yksin tai parisuhteessa hankittuja lapsia. (emt., 40.) Äitiys voi olla myös ei-biologista. Nainen voi adoptoida lapsia, ryhtyä sijaisäidiksi tai saada uusperheen muodostumisen kautta niin sanottuja bonuslapsia.

Naiset saavat nykyään vähemmän lapsia kuin ennen, ja nykyään lapsia saadaan entistä vanhempana. Äitiys ei näin ollen leimaa naisen koko elämänkaarta. Vauvan äitinä oleminen on mahdollisesti nykypäivän naisille kokonaisvaltaisempaa kuin aiempien sukupolvien naisille, koska pitkät äitiys- ja vanhempainvapaat mahdollistavat pienten lasten hoitamisen kotona kaikkien yhteiskuntaluokkien naisille. Toisaalta koulutus, kokopäivätyömarkkinat, suomalainen päivähoitojärjestelmä sekä isien osallistuminen lasten ja kodin hoitamiseen ovat seikkoja, jotka sekä vetävät että työntävät nykyäitejä kodin ulkopuoliseen työhön ja tuovat äitien elämään muita aikuisia. (Vuori 2003, 40.)

Warner (2010) huomauttaa, että siinä missä hetki sitten vielä asetettiin vastakkain kotiäidit ja työssäkäyvät äidit, niin nyt kaikki muutkin äitiyden valinnat nostetaan keskiöön ja niiden kautta määritellään hyvää ja huonoa äitiyttä. Äitiydestä puhumisen tapa vaikuttaa siihen, miten äitiydestä ajatellaan ja mitä äidit itsestään ajattelevat. Äitiyden ideologia ei näin ollen ole vain teoreettinen kysymys, vaan sillä on todellista vaikutusta siihen, miten äidit elävät ja mitä he tuntevat. (emt., 6, 8.)

Media määrittää nykyään äitiyden raameja niin lehtikirjoituksissa ja uutisoinnissa kuin sosiaalisessa mediassa ja keskustelupalstoillakin. Berg (2008) puhuu naistenlehdistä kulttuurisena nimeämisen, merkityksenannon ja jäsentämisen kenttänä. Tällä kentällä uusinnetaan, ravistellaan ja muokataan normeja, mielikuvia ja äitiyteen liittyviä kulttuurisia

odotuksia tuottaen samalla monimuotoista, keskenään ristiriitaista äitiyttä. (emt., 36.) Bergin ajatukset voi näkemykseni mukaan tänä päivänä yleistää laajemminkin median äitipuhetta koskeviksi. Teknologian edistymisen vuoksi tieto – samoin kuin pseudotieto – on kaikkien saatavilla. Kun vielä pari vuosikymmentä sitten äitipuhe sijoittui kärjistetyksi sanottuna muutama lehteen, suvussa kulkeviin kertomuksiin ja hiekkalaatikon reunalla käytyihin keskusteluihin, niin nyt puheen areenat ovat huomattavasti laajemmat ja tulevat eri tavalla lähelle jokapäiväistä elämää, arkea ja äitiyttä. Median äitipuhetta on vaikea paeta; se lähes pakottaa äidit olemaan jotain mieltä. Nykyäidin on peilattava omaa äitiyttään median ja sosiaalisen median luomiin äitiyden kulttuurisiin kuviin, jotka ilmentyvät usein sirpaleisina ja ristiriitaisina.

Vuori (2001) puhuu äidinhoivan diskurssista tilana, jossa äitiys näyttäytyy pitkälti jakamattomana ja joka korostaa voimakkaasti äidin ja pienen lapsen välistä tiivistä psykososiaalista suhdetta. Vaikka Vuori paikantaakin äidinhoivan diskurssin voimakkaimmin sotien jälkeiseen aikaan, niin itse näen heijastuksia äidinhoivan diskurssista myös nykypäivän keskusteluissa. Esimerkiksi julkisessa keskustelussa korostetaan näennäisesti jaetun vanhemmuuden diskurssia (vrt. Vuori 2001, 124–143), mutta puhujina ovat enimmäkseen naiset ja äidit. Keskustelupalstoja ja blogeja lukiessa huomaa helposti, kuinka äidit ovat julkisesti niitä, jotka puhuvat (jaetusta) vanhemmuudesta, kasvatuksesta ja muista lapsiperheitä läheisesti koskettavista aiheista. Vaikka äidit eivät keskusteluissa välttämättä korosta jakamatonta äitiyttä ja äidinhoivan diskurssia, niin äitien tapa puhua itsestään, itseistä ja lapsista näyttäytyy vähintäänkin äitien paikantumisena keskeiseksi perheestä ja vanhemmuudesta keskustelijaksi. Jos isä osallistuu esimerkiksi keskustelupalstoilla ja perhe-elämään liittyvissä Facebook-ryhmissä keskusteluun, niin hänet helposti nostetaan jalustalle sen sijaan, että isä sijoittuisi tasavertaiseksi keskustelijaksi.

Postmodernia äitiyden mallitarinaa leimaa näkemykseni mukaan myös äitiyden moninaistuminen; nykyään on aiempia vuosikymmeniä enemmän tilaa ja mahdollisuuksia olla äiti myös perinteisen äitiyden kulttuurisen kuvan ulkopuolelta. Oman tulkintani mukaan nykyaikainen äitiyden kulttuurinen kuva on ambivalentti. Yhtäältä puhutaan siitä, kuinka riittävän hyvä äitiys riittää; kuinka vajanainenkin äitiys voi olla täyttä äitiyttä; kuinka äitikin saa olla epätäydellinen ja keskeneräinen. Myös yhteiskunta kannattelee riittävän hyvän äitiyden mielikuvaa tarjoamalla marginaalissa eläville äideille tukea vaikkapa kuntouttamalla päihdeongelmaisista äiteistä tai tarjoamalla väsyneille äideille kotiapua.

Toisaalta nykyajan äitiyskeskustelua leimaavat syyllistäminen ja vaatimukset. Äidin pitäisi olla samanaikaisesti omistautunut sekä perheelleen että työlleen. Äidin tulisi jaksaa huolehtia itsestään, mutta samalla uhrautua lapsilleen ja perheelleen. Äitejä syyllistetään niin valtamediassa kuin sosiaalisen median foorumeilla ja hiekkalaatikkojen reunoilla milloin mistäkin. Täydellisen äidin vaatimuksiin on vaikea taipua. On haasteellista etsiä yhtä tiettyä äitiyden kuvaa. Postmodernin äitiyden kulttuurinen mallitarina on väistämättä dikotominen ja moniulotteinen, ja se heijastelee vahvasti kaikuja niin äitimyytistä kuin äitiyden modernista mallitarinastakin. Ajatus äitiyden moninaisista kulttuurisista kuvista voi olla myös vapauttava; toteuttaakseen äitiyttään nykypäivänä ei välttämättä tarvitse mahtua tiettyyn ahtaaseen muottiin, vaan äiti voi olla monella tavalla. Berg (2009, 171) toteaa että äitiyden ytimessä on tunne siitä, että tulee hyväksytyksi ja arvostetuksi tämän hetkisen kulttuurin mukaan elävänä naisena. Näissä sanoissa piilee näkemykseni mukaan mahdollisuus avartaa ymmärrystä äitiydestä ja antaa mahdollisuuksia uudenslaisille konstruktiolle riittävän hyvästä äitiydestä.

4 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Kiinnostukseni äitiystutkimuksessa kohdistui alusta saakka sekä äitien omakohtaisiin kokemuksiin, tunteisiin ja ajatuksiin että äitiyden yhteiskunnalliseen ulottuvuuteen. Löysin äitiyden kulttuurisista mallitarinoista molempia edellä mainittuja näkökulmia tukevan punaisen langan tutkimukselleni. Äitiyden kulttuuristen mallitarinoiden tarjoama tulokulma äitiyteen on mahdollistanut äitiyden tutkimisen niin kulttuurisena ja yhteiskunnallisena, ajassa muuttavana instituutiona kuin yksittäisten äitien kokemusmaailmasta kumpuavana pohdintana.

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millaisena äitiys näyttäytyy suomalaisessa yhteiskunnassa tällä hetkellä. Tavoitteenani on tutkia äitiyttä niin äitien subjektiivisena kokemuksena kuin tähän aikaan sidottuna, kulttuurisena ja yhteiskuntamme nykytilaa heijastelevana instituutiona. Tutkimusaineistoni muodostuu viidentoista äidin kirjoittamasta tarinanasta ja tavoitteenani on peilata aineistostani äitiyden kulttuurisiin mallitarinoihin, sekä etsiä aineistostani äitien luomia äitiyden kategorioita. Tavoitteenani on tutkia äidiksi tuleminen kokemusta sekä löytää tietoa äitinä olemisen paikasta yhteiskunnassa.

Tutkimuskysymykseni olen muotoillut seuraavanlaisesti:

Millaisena äitiys ja äidiksi tuleminen nykypäivän Suomessa näyttäytyy äitien kertomissa tarinoissa?

Minkälaisia kategorioita äidit muodostavat omasta äitiydestään ja äitiydestä yleisluontoisemmin?

Millainen äitiyden kulttuurinen mallitarina tutkimusaineiston pohjalta hahmottuu?

5 METODOLOGISIA JA METODISIA PAIKANNUKSIA

Tutkimukseni paikantuu metodologisilta lähtökohdiltaan etnometodologian ja sosiaalisen konstruktionismin metoderiittymään, jonka jäseniä ovat narratiivisen tutkimuksen, retoriikan tutkimuksen ja diskurssianalyysin eri suuntaukset sekä keskusteluanalyysia ja kategorioiden analyysia yhdistävä tutkimus. Kyseiset metodit ovat osittain limittäisiä ja päällekkäisiä sekä toisiaan täydentäviä. Esimerkiksi narratiivisessa tutkimuksessa voidaan käyttää kategorioita tarkastelemalla tarinoita henkilökategorioiden ja niihin liittyvien ominaisuuksien kautta. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 12.) Kategoria-analyysi nojaa etnometodologiseen perinteeseen. Lähtökohtanani on Jokisen ym. (2012) tavoin se, että teemme kategoriat näkyviksi kielen ja muun toimintamme kautta. Ymmärtämällä kategoriat seurauksellisiksi teoiksi, jotka rakentuvat kielenkäytössä ja muussa toiminnassa, on mahdollista nivoa kategoria-analyysi myös osaksi konstruktionismin tutkimusperinnettä. Kategoria-analyysi tuo narratiivisen analyysin tavoin keskiöön erilaisia henkilökategorioita ja niihin liittyviä ominaisuuksia. (emt., 10–11.) Äitiyden tutkiminen on näin ollen perusteltua tarinoiden kautta kategorioihin nojaavasta lähtökohdasta käsin.

Metodologian ja tutkimusmetodieni esittelyssä lähdän liikkeelle etnometodologian sekä sosiaalisen konstruktivismin kuvauksesta. Tämän jälkeen hahmottelen lyhyesti narratiivisen analyysin paikkaa tässä tutkimuksessa, ja nostan keskiöön oman tutkimukseni kannalta relevantin metodin, eli kategoria-analyysin.

5.1 ETNOMETODOLOGIA JA SOSIAALINEN KONSTRUKTIVISMI METODOLOGISINA LÄHTÖKOHTINA

Etnometodologia keskittyy empiirisen todellisuuden jäsentämiseen. Etnometodologiassa fokus suuntautuu empiriaan ja arkisissa sosiaalisissa käytännöissä rakentuvan perheen ymmärtämiseen. Etnometodologia keskittyy ihmisten järkeilyn metodeihin, arkitiedon käyttämiseen ja tapaan tehdä selkoa maailmasta. Etnometodologia kuuluu osaltaan tasa-arvoa vaativaan laajempaan yhteiskunnalliseen liikehdintään, johon myös sosiaalisen konstruktionismin esiinnousu liittyy. (Forsberg 2014, 126.)

Harold Garfinkel tunnetaan etnometodologisen suuntauksen uranuurtajana, joka kohdisti mielenkiinnon siihen, miten ihmiset konstruoivat todellisuutensa ja ymmärryksensä arjessa sosiaalisesti järjestyneillä tavoilla. (Forsberg 2014, 126.) Garfinkelin (1967) mukaan kiinnostus kohdistuu etnometodologiassa siihen, kuinka ihmiset toisia kohdatessaan

tuottavat arkielämän toimintojen sosiaalista järjestystä eli selontekoihin perustuvia vakaita käytäntöjä. Me ikään kuin rakennamme yhteiskuntaa näistä käytännöistä käsin. Etnometodologialla viitataan tässä yhteydessä indeksisten ilmaisuiden ja muiden käytännön toimien rationaalisten ominaisuuksien tutkimiseen. Käytännönläheinen järkeily ja argumentointi voivat luoda ymmärrystä ihmisten kesken. (emt., 1–75; ks. myös Juhila ym. 2012a, 20–21.)

Etnometodologiaan läheisesti liittyviä käsitteitä ovat muun muassa arkielämä (*everyday life*), arkielämän metodit ja käytännöllinen järkeily (*everyday methods, practical reasoning*), selonteot ja selontekovelvollisuus (*accounts, accountability*), sosiaalinen järjestys (*social order*) sekä indeksikaalisuus ja refleksiivisyys (*indexicality, reflexivity*). Arkielämällä tarkoitetaan ihmisten keskinäistä toimintaa tässä hetkessä, ja arkielämän metodit ja käytännöllinen järkeily viittaavat niihin tapoihin, joilla orientoidumme toisiimme ja keskinäiseen toimintaamme. Selonteot eli erilaiset kuvaukset ja selitykset, joiden avulla asiat tehdään ymmärretyiksi, nostavat arkielämän metodit ja käytännöllisen järkeilyn näkyväksi. Sosiaalinen järjestys puolestaan on tietyssä tilanteessa tulkittujen käytäntöjen ylläpitämistä. Indeksikaalisuudella viitataan vaihtoehtoisten merkitysten koodaamiseen esimerkiksi puheesta ja refleksiivisyys tarkoittaa tilanteeseen sidottua, arvioivaa järkeilyä. (Juhila ym. 2012a, 21–22; ks. myös Garfinkel 1967.)

Sosiaalinen konstruktivismi on puolestaan ajattelumalli, joka yhdistää monenlaisia tutkimusotteita, eikä sen määrittelemisen yksiselitteisesti ole aivan helppoa. Käsitteen alle sijoittuvat tutkimusotteet korostavat dynaamista; sosiaalinen todellisuus nähdään merkitysvälitteisenä ja prosessinomaisena. Konstruktivistisen suuntauksen esiin nostama ajatus inhimillisen todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta pitää sisällään mahdollisuuden sen rakentamiseksi toisin. Tutkijan tehtäväksi muotoutuu näin ollen tuottaa analyysi, joka tarjoaa virikkeitä ja uusia näkökulmia. (Forsberg 2014, 125, 135.)

Esimerkiksi Jaber F. Gubrium ja James A. Holstein ovat tutkineet perhettä ja arkista sosiaalista toimintaa muun muassa sosiaalisten ongelmien ja elämänkulun viitekehysessä analysoiden samalla niihin kietoutuvia instituutioita ja asiantuntijuutta. Heidän mukaansa on lakattava etsimästä perheelle yksiselitteistä ennakkomääritelmää. Huomio kannattaa sen sijaan kiinnittää perhettä koskevan monimerkityksellisyyden ja kiistanalaisuuden tutkimiseen. Analyttinen fokus kohdistetaan niihin diskursiivisiin sosiaalisiin prosesseihin, joissa perhe tulee näkyviin ja saa sosiaalisen muotonsa. Perhettä lähestytään sosiaalisena

objektina, joka on osa kollektiivista tajuntaamme. Tutkimuksessa mielenkiinto suunnataan mielikuviin ja merkityksiin sen sijaan, että keskityttäisiin tietyn perheyksikön sisäisiin tapahtumiin. Tässä lähestymistavassa perhe nähdään pikemminkin tutkimuksen tuloksena kuin etukäteen tarkoin määriteltävissä olevana käsitteenä. Näkökulma on mahdollistanut sosiaalityön ja ”perheen” yhdistämisen uusin tavoin tutkittaviksi institutionaaliksi käytännöiksi. Gubrium ja Holsteinin kehittämä teoria on alkanut nykyään painottua metodin tai metodologian suuntaan, ja sen avulla voidaan tutkia vaikkapa sen kaltaisia asioita kuin miten kotiäidit perustelevat lastensa kotihoitoa. Konstruktivistinen tutkimus on saanut viime vuosina osakseen kritiikkiä muun muassa feministisen tutkimuksen suunnalta siitä, ettei se kykene vastaamaan suuriin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. (Forsberg 2014, 123, 127–128, 130, 134, 136–137; ks. myös Gubrium & Holstein 1990.)

Gubrium ja Holsteinin konstruktivistisen näkemyksen voi täsmentää etnometodologiaviritteiseksi konstruktivismiksi, jossa ei oleteta perheelle etukäteen tiettyä konkreettista olemusta tai fyysistä paikkaa – oletuksena ei siis esimerkiksi ole ydinperhe kodissa. Sen sijaan perheestä ollaan kiinnostuneita erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä, kuten vaikkapa kahvipöytäkeskusteluissa, merkityksen saavana sosiaalisena todellisuutena. Tutkimuksen kohteena voi olla mikä tahansa tilanne, jossa puhutaan perheestä tai jossa perhe on toiminnan kohteena. Oletuksena on, että erilainen käytännöissä esiin tuleva sosiaalinen toiminta rakentaa, luo ja antaa merkitystä perheelle. Kieltä ja puhetta pidetään aktiivisena perhetodellisuuden tuottajana merkityksellistämisen ja nimeämisen prosessien kautta. Ne tavat, jotka merkityksellistävät perhettä, kiinnittyvät historiallis-kulttuuriseen kontekstiinsa sekä aikaan, tilanteeseen ja paikkaan. (Forsberg 2014, 126–127.)

Etnometodologisviritteiselle konstruktivismille on ominaista olla teorisoimatta tutkittavaa ilmiötä etukäteen ja keskittyä sen sijaan tarkkaan aineistolähtöiseen empiiriseen analyysiin. Teoria koostetaan melko avoimesti ja väljästi määriteltyjen lähtökohtasitoumusten pohjalta ja se tarkentuu tutkimuksen edetessä. Tärkeämpänä kuin etukäteen luotua teoriaa pidetään arjen toimijoiden ”teorisoinnin” tavoittamista. (Forsberg 2014, 127.)

Sosiaalinen konstruktivismi kuuluu suomalaisen yhteiskuntateoreettisen tutkimuksen valtavirtaan. Konstruktivismilla on yhteiskunnallisessa perhetutkimuksessa useita kiinnekohtia esimerkiksi narratiivisen analyysin ja diskurssianalyysin sovelluksina. Osittain tutkimus on uutta luovaa ja vireää, mutta osittain se on itseään toistavaa ja pinnallistunutta.

(Forsberg 2014, 138.) Tässä tutkimuksessa konstruktivismin ja etnometodologian tehtävänä on avata ja taustoittaa kategoria-analyysia.

5.2 NARRATIIVINEN ANALYYSI JA KATEGORIA-ANALYYSI TUTKIMUSMETODEINA

Narratiivinen analyysi asettuu tutkimuksessani pieneen rooliin taustalle, ja sen tehtävänä on avata näkökulmia kategoria-analyysiin. Analysoin aineistoani narratiivien kautta kategorisoimalla niitä. Narratiivisuus näkyy tutkimuksessani kahdella tavalla. Yhtäältä käyttämäni kulttuurisen mallitarinan käsite kietoutuu narratiiviseen analyysiin ja toisaalta tutkimustuloksistani tekemäni yhteenveto on narratiivisen analyysin ajatuksen mukainen. Käsittelem narratiivista analyysiä lyhyesti edellä mainituista lähtökohdista käsin.

Narratiivinen ajattelu on kytköksissä ihmisten arkeen ja arjen jokapäiväisiin tapahtumiin sekä sosiaaliin suhteisiin. Narratiivisen ajattelun avulla voidaan selittää inhimillistä toimintaa. (Erkkilä 2009, 199-200.) Narratiivisuus perustuu ajallisiin ja juonellisiin tarinoihin eli narratiiveihin. Tarinoiden tapahtumat kytkeytyvät toisiinsa inhimillisten syy-seurausketjujen kautta, ja niihin liittyy tunne- ja arvolatauksia. (Hänninen 2000, 126-127; Hänninen 2010, 162.) Ihmiset kertovat toisilleen tarinoita itsestään ja luovat näissä kertomuksissaan tapahtumista uusia tulkintoja. Kertomukset siirtyvät sosiaaliseen tarinavarantoon, josta muut ihmiset voivat niitä hyödyntää oman elämänsä tulkinnassa. Sosiaalinen tarinavaranto koostuu kaikista niistä tarinoista, jotka tulevat ihmistä vastaan esimerkiksi sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa ja mediassa. Mieleen jäänyt osa sosiaalisesta tarinavarannosta muotoutuu ihmisen henkilökohtaiseksi tarinavarannoksi, ja se sisältää ne kokemukset, jotka ihminen on tulkinnut tarinallisesti. Kulttuurinen mallitarina on puolestaan sellainen kulttuuriin sidottu tarina tietystä ihmisryhmästä, joka määrittää sitä, millainen kyseisen ryhmän edustajan tulisi olla. (Hänninen 2000, 21-22, 51-52.)

Tarinoita muodostaessaan ihmiset käyttävät kulttuurisen tarinavarannon lisäksi hyväkseen myyttejä. Kertomukset ilmentävät tarinallisuutensa avulla kulttuurista, subjektiivisesti rakentuvaa todellisuutta. Esimerkiksi moraalikäsitteitä ja uskomuksia on mahdollista tehdä näkyviksi osoittamalla ihmisten elämästään kertomien asioiden tarinallisia rakenteita. (Hänninen & Koski-Jännes 1999, 158; Hänninen 2000, 15, 18).

Kategoria-analyysi kiinnittyy ajattelultaan narratiiviseen analyysiin. Kulttuurisen mallitarinan ajatus kantaa molempia analyysitapoja yhdistäen niitä toisiinsa. Kategorioilla on esimerkiksi paljon yhteistä kulttuuristen mallitarinoiden ja kulttuurisen tarinavaraston

kanssa (ks. esim. Hänninen 2000.) Tämän vuoksi olenkin valinnut tutkimukseeni narratiivisesta analyysistä juuri kulttuuristen mallitarinoiden näkökulman, joka tulee näkyväksi omassa tutkimuksessani kategorioiden kautta. Juhilan (2004) mukaan kategorioihin liittyvästä tiedosta muotoutuu eräänlainen kulttuurinen tietovaranto. Tämän tietovarannon pohjalta muodostamme ymmärrystä niin yhteiskunnasta kuin itsestämme ja muista ihmisistä. Tietovaranto sisältää myös kategorisoinnin historian, joka liittyy usein lainsäädännön pohjalta tehtyihin luokituksiin ja järjestelmiin sekä muiden yhteiskunnallisten instituutioiden historiaan. (emt., 22.) Omassa tutkimuksessani ymmärrän kulttuurisen tarinavaraston tarjoavan myytteihin ja kulttuurihistoriaan pohjautuvan mallitarinan äitiydelle, kun kulttuurinen tietovarantomme puolestaan luo laajempaa yhteiskunnallista näkökulmaa äitiyteen. Esimerkiksi käsite ”hyvä äiti” muodostuu niin tarinavarastomme tarjoamien mallitarinoiden kautta kuin yhteiskunnan äitiydelle tarjoamien raamien pohjalta. ”Hyvä äiti” on kulttuurisen mallitarinan mukaan perinteisesti ollut suojeleva, rakastava, hoivaava ja omistautuva (esim. Häggman 1994, Vuori 2001, Green 2004 ja Perälä-Littunen 2004), kun taas kulttuurinen tietovarastomme määrittää äitiyttä muun muassa peilaamalla sitä vanhemmuuteen liittyvään lainsäädäntöön ja äidin paikkaan perheessä.

Valitsemalla kulttuurisen mallitarinan omaan tutkimukseeni luon samalla perusteen ottaa valitsemaani näkökulmaan aineksia sekä narratiivisesta tutkimuksesta että kategoria-analyysistä. Narratiivisen analyysin uutta luova näkökulma ja uuden tarinan konstruointi kulttujen tai luettujen tarinoiden pohjalta (vrt. Hänninen 2000) konkretisoituu tutkimukseni lopussa, jossa hahmottelen tarina- tai runomuotoista yhteenvetoa tutkimustuloksistani.

Kategoria-analyysi on moniulotteinen, etnometodologisiin lähtökohtiin liittyvä lähestymistapa, jonka sisällä on monenlaisia näkökulmia kategorisointiin. Tässä luvussa esittelen kategoria-analyysin perustaa ja yleisiä periaatteita. Lisäksi keskityn kuvaamaan omaan tutkimukseeni valitsemiani kategoria-analyttisiä paikannuksia, joita ovat stereotyyppiset, tiettyyn mallitarinaan sidotut kategoriat (omassa tutkimuksessani hyvän äitiyden kategoria), ongelmapuhe ja siihen liittyvät selonteot, poikkeavuuden tuottaminen sekä neuvottelu tietyn kategorian jäsenyydestä vastapuheella ja neuvottelussa rakentuvat uudet kategoriat (omassa tutkimuksessani omanlainen, riittävän hyvä äitiys). Valitsin kyseiset palaset kategoria-analyysistä, koska ne tukevat kulttuurisen mallitarinan viitekehystä, jonka olen tutkimukselleni rakentanut löyhästi narratiivisista lähtökohdista käsin. Edellä mainitut kategoria-analyysin keinot tuovat kategoriat lähelle narratiivista analyysia, vaikkakin jälkimmäisessä tutkitaan kokonaisia tarinoita ensimmäisten

keskittyessä tarinan osiin. Kulttuurin tarjoamat reunaehdot ja neuvottelu niistä kuitenkin tuovat kategoria-analyysin ja narratiivisen analyysin hyvin lähelle toisiaan. Kategoriat ovat kulttuurista tietoa, joka tulee näkyväksi arkisissa tilanteissa.

Jokisen ym. (2012) tavoin miellän kategoria-analyysin laajaksi sosiaalitieteelliseksi lähestymistavaksi sen sijaan, että tarkastelisin sitä tarkkarajaisena tutkimusmenetelmänä. Kategoria-analyysin perustana on kulttuurin ja moraalin asettaminen tutkimuksen keskiöön, sillä kategoriailla on niissä ja niiden rakentumisessa merkittävä rooli. Kategoriat saavat alkunsa, kun nimeämme ja luokittelemme asioita. Kategorioiden avulla voimme määritellä itseämme ja toisiamme niin hyvässä kuin pahassa. Ihmisten lisäksi kategorisoimme esimerkiksi poliittisia suuntauksia ja luonnonilmiöitä; kategorioiden avulla ymmärrämme ja järjestämme ympäröivää maailmaa. Kategoriat kertovat ajasta, jossa elämme. Ne kertovat yhteiskunnan normeista, arvoista, ongelmista, instituutioista ja meistä ihmisistä. (emt., 9–10.)

Kategorisointi on yleismaailmallinen ja yleisinhimillinen maailman järjestelemisen tapa. Sen avulla on mahdollista ikään kuin ottaa erilaisia elämän ilmiöitä hallintaansa. Kategoriat ylläpitävät sosiaalista ja moraalista järjestystä kaikilla elämänalueilla. Kategoriat tuovat mukanaan yhteisesti jaettua, kulttuurisidonnaista tietoa, joka liittyy aikaan ja paikkaan. Vaikka kategoriat ovat näkymättömiä, ovat ne jatkuvasti läsnä elämässämme. Myös ihmisryhmiä ja yksittäisiä ihmisiä kategorisoidaan ja tällöin on kyse identiteettien rakentamisesta, eli tulkintojen tekemisestä siitä, millainen on itse tai millainen joku toinen ihminen on. Identiteetti voidaan kategoria-analyysissä nähdä hyvin laajana käsitteenä, joka tarkoittaa kaikkia niitä tapoja, joilla ihminen on kuvattavissa ja muiden kanssa neuvoteltavissa. Usein kuullessamme puhuttavan jostain ihmisestä, liitämme hänet saamamme informaation pohjalta johonkin tiettyyn kategoriaan. Toisaalta myös kuullessamme kategorian mainittavan tietystä henkilöstä puhuttaessa, muodostamme helposti mielikuvan siitä, millainen tämä ihminen on. Ihmisten sijoittaminen kategorioihin auttaa meitä esimerkiksi vuorovaikutustilanteissa; voimme odottaa tietynlaista toimintaa vaikkapa lääkäriltä ja toimimme itse tietyllä tavalla lääkäriin mennessämme. Toisaalta kategoriat voivat olla hyvinkin leimaavia ja stereotyyppisiä. (Juhila 2004, 21, 23–24; Kulmala 2006, 67; Suoninen 2012, 89.) Esimerkiksi äitiyden kategoria voi joissakin tulkinnoissa muodostua hyvinkin ahtaaksi ja joustamattomaksi. Äideiltä voidaan odottaa tietynlaisia stereotyyppisiä ominaisuuksia – kuten hoivaavuutta ja omistautuneisuutta – ja äiti voi leimautua käyttäytymällä vaikkapa lapsenomaisesti tai riehakkaasti. Juhila (2004)

sanoo, että tutusta käsikirjoituksesta poikkeavat tilanteet tuovat näkymättömiksi jääneet kategoriat ja niihin liittyvät odotukset näkyviksi. Tämä mahdollistaa stereotyyppisten, vakiintuneiden kategorioiden arvioinnin ja jopa niiden määrittelyn uudelleen. (emt., 24.)

Harvey Sacks loi käsitteen jäsenkategoria-analyysi (*membership categorization analysis*), jolla hän viittaa ihmisten tapaan tuottaa kulttuurisesti jaettavia ja tunnistettavia kuvauksia sekä kategorisia valintoja. Jäsenkategoria-analyysillä on juurensa etnometodologiassa. Sacksin ajatukset ovat yhteneväisiä etnometodologian kehittäjä Garfinkelin ajatusten kanssa muun muassa siinä, että molempien kiinnostus kohdistui sosiaalisen järjestyksen paikalliseen tuottamiseen ihmisten keskinäisessä toiminnassa. Tämän kautta avautui mahdollisuus myös tutkia arkielämän metodeja. Sacks pohjustaa jäsenyyskategorisoinnin analyysinsä niin ikään Garfinkelin kanssa jaettuun näkemykseen siitä, että ihmisen toiminnan tutkimisen lähtökohtana ei voi olla abstrakteja teorioita. Sacks halusi sen sijaan luoda työvälineen, jonka avulla olisi mahdollista löytää ne säännöt, joihin ihmisten kategoriset valinnat pohjautuvat ja joiden avulla luodaan kulttuurista järjestystä kielen avulla. Sacksin kiinnostus suuntautui kategorioiden käyttöön arjessa; hän halusi tutkia, miten ihmiset kuvaavat arkielämän toiminnan tasolla itseään ja toisia sekä erilaisia asioita. (Ruusuvuori 2001, 383–384; Nikander 2010, 243–244.)

Sacksin mukaan jäsenkategoria on luokittelun väline, jolla voidaan kuvata vaikkapa sukupuolta, kansallisuutta, sosiaalista statusta tai ammattia. Ihminen voi olla myös usean eri kategorian jäsen samanaikaisesti; voidaan puhua vaikkapa naislääkäristä tai julkkiskokista. Jäsenkategorioista muodostuu kategoriapareja, kuten äiti – lapsi tai opettaja – oppilas. Kategoriasidonnaisella toiminnalla puolestaan tarkoitetaan sellaisia kulttuurisesti tyypillisiä toimintoja, joita liitämme kategorioihin. Esimerkiksi ”äiti hoivaa” ja ”vauva itkee” ovat kulttuurisesti tavanomaisia toimintoja. Nykyään kategorioiden ajatellaan sisältävän kategoriasidonnaisten toimintojen lisäksi moninaisia kulttuurisia merkityksiä, joiden avulla on mahdollista päätellä mitä muita ominaisuuksia tiettyyn kategoriaan liittyvään ihmiseen voi kuulua. Asia voidaan kääntää myös toisinpäin; voidaan pohtia, millaiset ominaisuudet, ajatukset ja teot eivät ole hyväksyttäviä tiettyyn kategoriaan kuuluvalla ihmiselle, kuten ”hyvälle äidille”. (Nikander 2010, 244–245.)

Jäsenkategorioiden avulla on mahdollista tutkia muun muassa sitä, miten rakennamme kuvailemalla jäsenyyttä tai ei-jäsenyyttä tietyissä ryhmissä tai millainen on kulttuuristen jäsenysten ja arkisten kuvaustapojemme dynamiikka. Jäsenkategorioiden avulla voidaan

tehdä näkyviksi tiettyjä kulttuurisia peruskategorioita ja identiteettejä, kuten sukupuolta, luokkaa tai ikää. Analyysissa on tärkeää pyrkiä sulkemaan tutkijan omat taustaolettamukset pois ja keskittyä siihen, millä tavoin kategoriat asettuvat aineistossa kirjoittajien tai puhujien toimesta, ja mihin tarkoituksiin niitä käytetään. Jäsenkategoria-analyysissä omasta aineistosta tehtyjä systemaattisia havaintoja on tärkeää peilata muuhun tutkimukseen ja teoreettiseen keskusteluun. (Nikander 2010, 248–249, 262.)

Kategoria-analyysissä voidaan tutkia ongelmia analysoimalla sellaista käyttäytymistä ja toimintaa, jossa toimitaan normeista poikkeavasti ja irrottaudutaan moraalisesta järjestyksestä. Irrottautuminen saa aikaan ei-toivotuiksi miellettyjä asioita sekä odottamattomuutta, jotka helposti mielletään ongelmiksi. Tutkijan tehtävä ei ole määrittellä sitä, mikä on ongelma, vaan pureutua ihmisten tapaan rakentaa ja tunnistaa ongelmia keskinäisessä toiminnassaan. Lähtökohtana ongelmien tunnistamiselle voidaan pitää sitä, että ihminen ajattelee toistuvien rutiinin ja kanssakäymisen muotojen olevan normaaleja. Tällainen normaalius tuottaa moraalista järjestystä. Moraalinen järjestys on toisin sanoen kulttuurista tietoa erilaisissa tilanteissa toimimisesta; esimerkiksi kaupassakäynti ja bussissa matkustaminen kuuluvat tähän moraaliseen järjestykseen. Kun moraaliseen järjestykseen tulee poikkeus tai särö, on siitä annettava selonteko. (Juhila 2012, 131–133.)

Jonkin tietyn kategorian jäsenenä oleminen tuo mukanaan tiettyjä velvollisuuksia ja oikeuksia, jotka ovat olennaisia rakennettaessa arkipäivän rutiineja ja moraalista järjestystä. Selontekovelvollisuus syntyy, kun toimitaan näistä velvollisuuksista ja oikeuksista poikkeavalla tavalla. (Juhila 2012, 134.) Scott ja Lyman (1968) jakavat selonteot kahteen ryhmään: puolustaviin ja oikeuttaviin selontekoihin. Näitä selontekoja syntyy, kun ihminen vastaa tehtyään jotain normien vastaista tai väärää. Puolustavissa selonteoissa ihminen vierittää vastuun normien vastaisesta toiminnasta muualle tai vetoaa onnettomaan sattumaan, kuten sairastumiseen tai vaikkapa auton hajoamiseen. Oikeuttavissa selonteoissa ihminen ottaa vastuun teostaan, mutta kieltää teon halveksuttavan tai normien vastaisen luonteen selittämällä tekoa. On olemassa myös syyttäviä selontekoja, jossa tuomittava käytös on toimijan syytä ja siten myös hänen vastuullaan. Erilaiset selonteot erilaisine vastuineen saattavat esiintyä myös yhdessä samaa käyttäytymistä selitettäessä. Voidaan puhua kulttuuristen selontekojen resursseista, joilla voimme sekä selittää omaa toimintaamme että arvioida muiden toimintaa. (Scott & Lyman 1968, 47; Juhila 2012a, 136–137.)

Selonteot tapahtuvat omasta roolista käsin suhteessa johonkin toiseen ihmiseen – ne voivat peilata vaikkapa äidin ja lapsen tai puolisoitten välistä suhdetta. Normatiiviset rakenteet ohjaavat ihmisten välisen vuorovaikutuksen tapaa ja luonnetta. Ne määrittävät sitä, millä tavoin selontekoja annetaan ja vaaditaan sekä sitä, arvostetaanko niitä vai kumotaanko niiden arvo. Selonteilla voidaan tehdä ennako-oletuksia kertojasta ja kuulijasta. Ihmiset tekevät sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa yleistyksiä toisistaan roolien perusteella ja näitä rooleja voidaan neuvotella kohtaamisissa. Jokainen selonteko on pinnan alla piilevien identiteettien neuvottelua. (Scott & Lyman 1968, 58–59.) Oman aineistoni kaltaisessa tietyllä tavalla ennakkoon raamitetussa kirjoituksessa kirjoittavat neuvottelevat ehtoja rooleilleen suhteessa annettuihin raameihin – eli tässä tapauksessa kirjoituspyyntöni – ja omiin ennako-oletuksiinsa.

Selontekoja tarvitaan silloin, kun toiminta ei vastaa sille asetettuja odotuksia ja tilanteesta muodostuu ongelma. Ongelma voi olla mittakaavaltaan pieni tai suuri, ja sitä voidaan selittää monesta näkökulmasta käsin. Selontekoja antavat niin tekojen tekijät ja heidän läheisensä kuin yhteiskunnalliset toimijat. Sosiaalitieteissä kiinnostus kohdistuu usein suuriin (sosiaalisiin) ongelmiin, mutta etnometodologisessa näkökulmassa ongelmia ja niiden selittämistä lähestytään arkisena toimintana. Selontekoja annetaan niin tapahtumien tekohetkinä kuin laajemmassa mittakaavassa pohdittaessa yleisellä tasolla jotain ongelmaa. Selonteot ovat usein kausaalisia ja toiminnan syyt voidaan paikantaa laajemmin yhteiskunnan rakenteisiin. Toiminnan syitä voidaan etsiä myös psykologisilla kategorisaatioilla, jolloin tiettyä käyttäytymistä selitetään vaikkapa luonteenpiirteillä tai psyykkisillä tiloilla. Jo kategoriat itsessään toimivat voimakkaasti selittävänä voimana, joilla voi olla myös leimaava luonne. (Juhila 2012a, 141–152.) Esimerkiksi usein kuultu termi päihdeäiti leimaa kantajansa hyvin voimakkaasti. Myös äitien lokeroiminen esimerkiksi uraäideiksi, kotiäideiksi, vegaaniäideiksi tai vaikkapa etä-äideiksi tuo mukanaan tiettyjä mielikuvia kyseisistä äideistä ja luo selontekoja heistä. Samaa äitiä voidaan kuvailla vaikkapa päihdeäidiksi ja kotiäidiksi, jolloin ensin mainittu stigmatisoiva termi vie pohjaa kotiäitiyteen tavanomaisesti liitettävistä määreistä. Tällaisten stereotyyppisten määreiden ja ennako-oletusten tekeminen näkyväksi ja niiden purkaminen luo omassa tutkimuksessani perusteet rakentaa etnometodologisen lähtökohdan rinnalle teoreettista viitekehystä kriittisen perhetutkimuksen ja feministisen tutkimustradition ympärille.

Kun ei-toivotuista tilanteista tai moraalista järjestystä rikkovasta toiminnasta annetaan selontekoja ja tehdään tulkintoja, muodostuu usein tarinoita. Nämä ongelmatarinat ovat

ajallisesti eteneviä, juonellisia selontekoja jonkin tietyn asiantilan kehittymisestä. Ongelmatarinoissa rakennetaan kausaalisia syy-seuraussuhteita. Klassinen esimerkki syy-seuraussuhteen muodostavasta tarinasta on kaksilauseinen ”vauva itki, äiti nosti sen ylös”. Esimerkissä on kuultavissa ajallisuus sekä kausaalinen juoni. Syyinä äidin toiminnalle on siis esimerkissä vauvan toiminta, itku. Kategorioilla on keskeinen rooli ongelmatarinoissa, mutta tekemämme kategoriset päätelmät tarinoista voivat olla yhtä lailla vääriä kuin oikeitakin. Ongelmatarinoissa niissä esiintyvät ihmiset paikantuvat usein uhrin tai syyllisen asemaan. Vaikka syyllistä ja uhria ei usein nimetä ongelmatarinoissa, niin selonteot ja kuvaukset tilanteista antavat vihjeitä näiden kategorioiden läsnäolosta. (Juhila 2012a, 159–161, 166, 168.)

Kategorioita voidaan tarkastella myös poikkeavuuden tuottamisen näkökulmasta. Poikkeavuuden kategorisaatio liittyy personoituihin kategorioihin, ja kiinnittyy ihmisten toiminnan luonnehdintaan poikkeavuuden näkökulmasta. Fokuksessa ovat siis ominaisuudet, joiden nähdään horjuttavan normatiivisia käsityksiä. Poikkeavuus voidaan liittää minkä tahansa sellaisen ryhmän jäseniin, joihin yleensä liitetään stereotyyppisiä ominaisuuksia. Poikkeavuutta voidaan aikaan saada vertaamalla tietyn ryhmän jäsenen ominaisuuksia ryhmään yleisesti liitettyihin normatiivisiin ominaisuuksiin. Etnometodologisessa tutkimuksessa poikkeavuutta ei tuoteta tutkijalähtöisillä luokituksilla, vaan sen lähtökohtana on ihmisten toiminta ja poikkeavuuden rakentuminen erilaisissa tilanteissa. (Juhila 2012b, 175, 178, 191–192, 197.)

Toisinaan kategoriat saavat aikaan vastustusta. Tällöin puhutaan vastapuheesta, jolla tarkoitetaan erimielisyyttä ilmaisevaa reagointia johonkin kategorisointiin. Vastapuhetta voidaan ilmaista sanojen lisäksi vaikkapa hiljaisuudella ja jostain tilanteesta vetäytymisellä. (Juhila 2004, 20.) Omassa tutkimuksessani vastapuhe on kirjoitettua. Ihminen käyttää vastapuhetta sisäisen tarinansa (ks. Hänninen 2000) ollessa ristiriidassa stereotyyppisten ja leimattujen mallitarinoiden kanssa. Vastapuheen kohteena ovat aina kulttuurisesti vakiintuneet kategoriat. Vastapuhe ei ole niinkään jyrkkää tietynlaisen kategorian kieltämistä, vaan ennemminkin diplomaattista neuvottelua, joka kyseenalaistaa vakiintuneita kategorioita ja ehdottaa tilalle uusia mahdollisia kategorisointeja. Vastapuhe tapahtuu erilaisissa arkisissa kohtaamisissa pikemmin kuin suurina puheina poliittisilla kentillä. (Juhila 2004; 28–29, 32.). Parhaimmillaan nämä kaksi analyysitapaa keskustelevat keskenään ja täydentävät toisiaan limittyen paikoittain melkein pä yhteen. Jokinen ym. (2012, 11) kannustavat yhdistelemään luovalla ja rohkealla tavalla kategoria-analyysin ja

sen sukulaismetodien ideoita toisiinsa. Näin olen myös pyrkinyt tekemään saadakseni parhaan mahdollisen hyödyn irti aineistostani. Pääpaino aineistoni analyysissä on kategoria-analyysillä, ja narratiivisuus on eräänlaisena taustasitoumuksena tarinoiden kautta ja se astuu varsinaisesti mukaan vasta lopussa kootessani aineistoni tarinoista yhden uuden tarinan. Tämän uuden tarinan jätän osittain lukijan tulkittavaksi, koska olen jo aiemmin tehnyt omat tulkintani aineistostani kategoria-analyysillä ja yhteenvetoni tuo tutkimustulokseni esiin tarinallisessa tai runollisessa muodossa.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kuvaan tutkimukseni toteutusta. Aloitan aineiston keruun kuvauksella, jossa teen läpinäkyväksi tutkimusprosessini kulkua aineistonkeruuvaiheessa. Tämän jälkeen tarkastelen äitiyden kategoria-analyysia ja kuvaan omaa ymmärrystäni siitä.

6.1 AINEISTON KERUU

Aineiston keruutavaksi valitsin kirjoituspyynnön (liite 1), jossa pyysin viiden Facebook-ryhmän äitejä vapaamuotoisesti kertomaan äidiksi tulemisensa tarinan alkaen elämäntilanteesta raskaaksi tullessa ja päätyen nykyhetkeen sekä ajatuksiin tulevaisuudesta. Tarinan kertomisen avuksi laitoin ehdotuksena muutamia teemoja, joita äidit voivat halutessaan pohtia tarinoissaan. Nämä teemat koskivat niin äitien subjektiivista äitiyskokemusta esimerkiksi äitiyteen liittyvien tunteiden ja uskomusten kautta kuin oman äitiyden paikantamista yhteiskuntaan esimerkiksi lastenhoitoon ja työelämään liittyvien valintojen kautta.

Julkaisin tutkimukseni kirjoituspyynnön huhtikuussa 2017 paikallisessa Mammats-nimisessä Facebook-ryhmässä. Kyseinen ryhmä on Kokkolan ja lähialueiden äideille tarkoitettu suljettu keskusteluryhmä, jossa on jäseniä noin 1700. Ryhmäkuvauksen mukaan ryhmässä voidaan jakaa mielteitä ja kokemuksia, ideoita ja toiveita sekä suunnitella yhteisiä tapaamisia. Mammats-ryhmän valitsin, koska ajattelin, että sen kautta kirjoituspyyntöni tavoittaa laajasti erilaisissa elämäntilanteissa olevia äitejä. Kirjoituspyyntöni keräsikin Mammats-ryhmässä positiivista huomiota ja kiinnostusta, mutta siitä huolimatta osallistuminen jäi vähäiseksi. Sain Mammats-ryhmästä yhteensä viisi vastausta kirjoituspyyntööni.

Seuraavaksi pohdin, missä muualla voisin kirjoituspyyntöni julkaista. Päädyin lähettämään kirjoituspyyntöni vielä kolmeen ryhmään, joista kahden jäsen itsekin olen. Toukokuun 2017 alussa julkaisin kirjoituspyyntöni Suljettu osasto-, Kestovaipat ja kantovälineet kierto (O)sta-(M)yy-(V)aihda - ja Kiintymysvanhemmuusperheet-ryhmissä. Suljettu osasto on noin 80 äidin keskusteluryhmä, jossa on pääosin alle kouluikäisten ja alakoulua käyvien lasten äitejä, mutta osalla ryhmäläisistä on isompiakin lapsia. Ryhmä on perustettu noin viisi vuotta sitten erään toisen ryhmän kautta ja osallistujia on ympäri Suomea. Tämän ryhmän valitsin, koska ryhmässä keskustellaan päivittäin aktiivisesti monenlaisista aiheista ja

ryhmään kuuluu eri elämäntilanteissa olevia äitejä. Kuulun itsekin kyseiseen ryhmään. Sain ryhmästä yhden vastauksen.

Kestovaipat ja kantovälineet kiertoon (O)sta–(M)yy–(V)aihda -ryhmä keskittyy nimensä vastaisesti melko paljon yleiseen keskusteluun kirpputoritoiminnan ohella. Ryhmässä on jäseniä noin 13 500 ja itse en aiemmin kuulunut ryhmään. Ryhmäkuvauksessa kerrotaan muun muassa näin: ”Tuotteet joita saa kaupitella: Kestovaipat ja oheistuotteet, muut kestotuotteet, kantovälineet ja -tarvikkeet, kestovaipoille soveltuvat pesuaineet, kodin ja naisten kestotuotteet, unipussit, kapalot, villatuotteet. Ajoittain erilaisissa tempauksissa myös muut vaihtuvat tavarat! Seinällä käydään myös kahvipöytämaista keskustelua aiheesta kuin aiheesta hyvässä hengessä. :)” Sain vinkin ryhmästä eräältä ystävältäni, joka arveli, että aktiivisen keskustelukulttuurinsa vuoksi ryhmäläiset saattaisivat olla innokkaita vastaamaan kirjoituspyyntööni. Sain tästäkin ryhmästä mukavan vastaanoton kirjoituspyynnölleni, mutta yllätyksekseni en saanut ryhmästä lainkaan vastauksia. Arvelen, että ryhmän suuren koon vuoksi kirjoituspyyntö hukkui nopeasti muun tekstin joukkoon, vaikka kävinkin sitä nostelemassa etusivulle.

Kiintymysvanhemmuusperheet–ryhmän valitsin, koska arvelin saavani sieltä hyvin vastauksia; ryhmän keskustelu painottuu lempeän kasvatuksen ympärille ja ryhmäläiset pohtivat tietoisesti vanhemmuuttaan aktiivisissa keskusteluketjuissa. Olen myös itse ryhmän jäsenenä, mutta en kirjoita ryhmään aktiivisesti. Ryhmäkuvauksen mukaan ryhmä on ”Kiintymysvanhemmuusperheet ry:n ylläpitämä vertaistukiryhmä kiintymysvanhemmuudesta ja lempeästä kasvatuksesta kiinnostuneille.” Ryhmässä on jäseniä hiukan yli 10 000, joista suurin osa on äitejä, mutta isejäkin mahtuu joukkoon. Vastaanotto kirjoituspyynnölleni oli Kiintymysvanhemmuusperheet–ryhmässä positiivista ja sain ryhmästä seitsemän tarinaa. Tässä ryhmässä kirjoituspyyntöni sai aikaan myös melko paljon keskustelua. Sain esimerkiksi kysymyksiä siitä, voiko tutkimukseeni osallistua ilman biologista lasta; miten suhtaudun esimerkiksi adoptio- tai sijaisäitiyteen tai naisparin äitiyteen. Tässä kohdin huomasin sortuneeni itse sellaiseen stereotypiaan, josta nimenomaan yritin päästä tutkimuksessani eroon valitsemalla teorialähtökohdiksi kriittisen perhetutkimuksen ja feministiset teoriat. Olin kuitenkin kirjoituspyyntööni kirjoittanut oletuksena kysymyksen raskausajasta.

Poistin kirjoituspyynnöstäni raskautta koskevat kohdat ja julkaisin muokatun kirjoituspyyntöni (liite 2) toukokuun 2017 loppupuolella vielä MaMmAkLuBi–nimisessä

ryhmässä. Ryhmän löysin Facebookin hakutoiminnon avulla yrittäessäni etsiä äitiyden ympärille keskittyvää ryhmää, josta löytyisi monenlaisissa elämäntilanteissa olevia äitejä. Ryhmässä on jäseniä noin 2900 ja kuvauksen mukaan ”Ryhmä on tarkoitettu vapaaseen keskusteluun aiheesta kuin aiheesta, mutta hyvän maun rajoissa.” Harmikseni yleinen keskustelu ryhmässä oli melko hiljaista ja tästä ryhmästä en vastauksia kirjoituspyyntöni saanut.

Lisäksi jaoin kirjoituspyyntöäni pyynnöstä parille tuttavalleni, jonka kanssa keskustelin tutkimuksestani. Annoin myös Facebook-ryhmissä luvan jakaa pyyntöni eteenpäin. Valitsemieni ryhmien ulkopuolelta sain kaksi vastausta. Saamieni tarinoiden kokonaislukumääräksi tuli 15, joka on mielestäni tutkimukseni kannalta sopiva määrä. Olin määritellyt ennakkoon toivovani vähintään kymmenen tarinaa.

Tarinoiden kerääminen osoittautui ennakoimaani haasteellisemmaksi. Kirjoituspyyntöni sai osakseen kaikissa ryhmissä positiivista huomiota ja kiinnostusta. Moni äiti kuitenkin kommentoi, ettei ehdi arjen pyöryksessä osallistua, vaikka haluaisikin. Moni sanoi haluavansa osallistua mieluummin haastatteluun. Olin ennakkoon varautunutkin siihen, että kirjoittaminen voidaan kokea aikaa vieväksi ja haasteelliseksi tavaksi osallistua. Halusin kuitenkin kerätä nimenomaan kirjoitettuja tarinoita äitiydestä. Jälkeenpäin ajateltuna olisi ehkä kannattanut panostaa kirjoituspyynnön laadintaan vielä enemmän ja tehdä se hiukan myöhemmin. Nyt aloitin tutkimuksen teon lähettämällä kirjoituspyynnön heti tutkimussuunnitelman hyväksymisen jälkeen. Kirjoituspyynnössäni on kuitenkin mielestäni melko hyvin ne asiat, joita halusinkin kysyä. Jäin kuitenkin miettimään, karsiko kirjoituspyyntöni pituus vastaajia. Toisaalta on myös mahdollista, että suorat kysymykset vaikkapa numeroituina olisivat olleet vastaajien näkökulmasta selkeät ja näin ollen kirjoittaneet enemmän vastauksia. Omasta positiostani käsin lista suoria kysymyksiä olisi kuitenkin vienyt tutkimustani narratiivisuudesta enemmän puolistrukturoidun kyselyn suuntaan, enkä halunnut tutkimuksessa kysymieni asioiden olevan sarja mekaanisia kysymyksiä.

Toiveenani oli tehdä kirjoituspyynnöstä sellainen, että se herättäisi kirjoittajan pohtimaan äitiytään niin omista kokemuksistaan ja tuntemuksistaan käsin kuin myös yhteiskuntaan ja kulttuuriin sidottuna instituutioon. Halusin kerätä pienen palan osallistujien elämäntarinasta ja kuulostella niitä merkityksiä, joita he äitiydelleen antavat. Kiinnostus kategorioihin heräsi vasta myöhemmässä vaiheessa. Vaikka laitoinkin kirjoituspyyntöön joitain teemoja, joita

kirjoittajat voivat halutessaan pohtia, niin jätin kuitenkin pyynnön melko avoimeksi. Sainkin hyvin monenlaisia äitiyden tarinoita vastauksena kirjoituspyyntööni.

Muut valitsemistani ryhmistä ovat yleisiä äitiyteen keskittyviä keskusteluryhmiä, mutta Kiintymysvanhemmuusperheet-ryhmä on poikkeus, sillä sen painotus on lempeässä kasvatuksessa. Onkin syytä muistaa, että osa tutkimustuloksista saattaa heijastella toisaalta lempeän kasvatuksen ja toisaalta feministisen ajattelutavan mukaisia pohdintoja. Ryhmän henki on lempeässä kasvatuksessa, ja suurin osa ryhmän jäsenistä on hiukan kärjistetyksi sanottuna joko lempeää kasvatusta toteuttavia kotiäitejä tai lempeää kasvatusta toteuttavia feministisesti suuntautuneita työssäkäyviä äitejä. Koska lähes puolet vastauksista tuli kyseisestä ryhmästä, niin ryhmän henki saattaa tulla näkyväksi tutkimustuloksissa. En kuitenkaan halunnut eritellä kirjoituksia ryhmittäin, vaan päädyin etsimään kirjoituksista toistuvia kategorioita. Niitä löysinkin tasapuolisesti kaikista kirjoituksista, enkä huomannut tietynlaisten kategorisointien painottuvan tietyistä ryhmistä saatuihin vastauksiin.

Olen nimennyt kirjoittajat, koska koen nimeämisen yhtäältä helpottavan lukemista ja toisaalta tuovan jonkinlaista pehmeyttä tekstiin. Nimeäminen elävöittää tekstiä ja on siksi perusteltua, vaikka en analysoikaan henkilöiden tarinoita kokonaisuuksina. Nimet ovat keksittyjä, eivätkä anna millään tavoin viitteitä kirjoittajien oikeasta henkilöllisyydestä. Tarinansa minulle jakoivat Tiia, Kaisa, Kirsi, Tytti, Sofia, Tuuli, Selja, Taru, Sonja, Anne, Senni, Katriina, Seidi, Kiira ja Soila. Jokaisen äidin tarina on ainutlaatuinen ja arvokas sellaisenaan. Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin etsimään äitien muodostamia äitiyden kategorioita lyhyiden tekstikatkelmien, narratiivien, avulla sen sijaan, että tarkastelisin aineiston tarinoita kokonaisuutena. Päädyin valintaani, koska narratiivien tutkimus kiinnittyy luontevasti kategoria-analyysiin, ja tällä analyysitavalla on mahdollista tuoda julki äitiyden kulttuuristen mallitarinoiden vaikutuksia äitien tavassa määrittää omaa äitiyttään ja äitiyttä laajemminkin. Pyrin antamaan äänen tarinankertojille käyttämällä melko runsaasti aineistolainauksia tulkintojeni selvennyksen apuna.

Tein aineistostani narratiivisen analyysin, joka jäi vajanaiseksi ja hajanaiseksi. Oli aika suunnata analyysin fokus uudelleen. Loin pohjaa metodologisille valinnoilleni lähtemällä tarkastelemaan valitsemaani aihetta etnometodologian ja konstruktivismin kautta. Tätä kautta tutkimusmetodikseni täsmentyi kategoria-analyysi.

6.2 ÄITIYDEN KATEGORIA-ANALYYSI

Tutkimukseni aluksi pohdin, minkälaisia asioita haluan tutkia ja mitkä ovat tutkimukseni tavoitteet. Tutkimuskysymykset ovat täsmentyneet matkan varrella moneen kertaan. Äitiys oli selkeä käsitteellinen valinta alusta saakka, ja pikkuhiljaa sen rinnalle löytyi kulttuuristen mallitarinoiden tarjoama näkökulma. Väljänä taustateorianä oli tutkimuksen alkuvaiheessa kriittinen perhetutkimus. Feministinen tutkimustraditio tuli mukaan vasta aineiston keräämisen myötä. Alkuperäinen tarkoitukseni oli tehdä tutkimusaineistosta narratiivinen analyysi, mutta lopulta narratiivisuus jäi tutkimuksessani löyhäksi taustasitoumuksiksi ja varsinaiseksi tutkimusmetodiksi valikoitui kategoria-analyysi.

Lukiessani aineistoani uudestaan ja uudestaan siitä alkoi pikku hiljaa hahmottua ”punainen lanka”, jota tahdoin lähteä seuraamaan. Aineistossani toistui oman äitiyden tarkastelu suhteessa niihin kulttuurisiin malleihin, joita äitiydestä on tuotettu ja tuotetaan. Äitiyden kulttuuriset mallitarinat ovat niitä tapoja, joilla äitiyttä konstruoidaan niin henkilökohtaisella kuin yhteiskunnallisellakin tasolla. (vrt. esim. Kulmala & Vanhala 2004, 99; Jokinen 2004, 133; Vuori 2003). Näitä kulttuurisia mallitarinoita ja merkityksiä voidaan tunnistaa kategoria-analyysillä. Sen avulla voidaan myös analysoida ihmisten jokapäiväisessä elämässä vallitsevia sekä vuorovaikutuksessa tilanteisesti tuotettuja moraalisia jäsennyksiä. (Välimaa 2011, 29.)

Etnometodologisessa tutkimuksessa fokus kohdistetaan mielikuviin ja merkityksiin sen sijaan, että kohteeksi valikoituisi tietyn perheyksikön sisäiset tapahtumat (Gubrium & Holstein 1990). Kategoria-analyysin avulla olen tutkinut niitä merkityksiä, joita omalle äitiydelle annetaan. Äitiyden kategoria kietoutuu väistämättä niihin vuosikymmenten ja -satojen aikana opittuihin mielikuviin, joista äitiyden kulttuurinen mallitarina syntyy. Modernille aikakaudelle ja postmodernin ajan alkupuolelle tyypillinen jäykkä määritelmä äitiydestä on väistymässä uudenlaisten äitiyden konstruktoiden tieltä. Greenin (2004) kuvaama heterosuhteessa ja ydinperheessä elävä, perheelleen omistautuva ihanneäiti puolustaa kuitenkin edelleen paikkaansa yhtenä muiden äitien joukossa ainakin ideaalina. Nykyaikana omaa äitiyttään voi helposti täsmentää ja muodostaa sosiaalisessa mediassa. Kategoria-analyysi, joka tutkii ihmisten toimintaa ja sen rakentumisen monivivahteisuutta arkisissa tilanteissa, on edelleen käyttökelpoinen ja tarpeellinen menetelmä. (vrt. Suoninen 2012, 128.) Tutkimuksessani käytän termiä ”äitiyden kulttuurinen mallitarina” kuvatessani

aineistostani löytyviä ilmauksia siitä, millaiseksi äidit määrittelevät itseään äiteinä tai äitiyttä laajemmin.

Tutustuttuani lähdekirjallisuuteen ja äitiyteen liittyvään kirjallisuuteen monen tieteenalan ja lukuisten lähteiden kautta, olen muodostanut oman käsitykseni siitä, millainen on hyvän äitiyden kulttuurinen mallitarina. Kristinuskon naiskuva on tulkintani mukaan pohjana myös nykyajan hyvän äitiyden määritelmille; hyvä äiti on äidillinen, puhdas ja suojelevainen. Myös suomalaiset mytologiat perustavat käsitystään hyvästä äitiydestä osittainen Neitsyt Mariaan ja osittain pakanallisiin käsityksiin. Sanapari ”hyvä äitiys” on äitiyden kulttuurisen mallitarinan mukaan kategoria muun muassa sellaisille ominaisuuksille, kuin omistautuneisuus, ehdoton rakkaus, sisäsyntyinen kyky toimia vanhempana ja hyveellisyys. Hyvän äitiyden kategoria mukailee modernia äitiyden mallitarinaa ja koostuu perinteiseksi mielletystä äidin toimintamalleista. Nämä mallit ovat osa kulttuurista varastoa, jota äidit voivat hyödyntää esimerkiksi suojautuakseen leimautumiselta tai halutessaan poiketa perinteiseksi mielletystä äidinroolista (Berg 2008, 31). Hyvän äitiyden kategoria koostuu toisin sanoen stereotyyppisistä, modernille aikakaudelle tyypillisistä hyvän äitiyden konstruktioista

Äitiyden kulttuurinen mallitarina kertoo lähtökohtaisesti niin kutsutusta hyvästä äitiydestä ja etsii reunaehtoja sen toteuttamiselle. Lähdin liikkeelle etsimällä aineistostani kuvauksia siitä, millainen hyvä äiti on. Näistä kuvauksista muodostin hyvän äitiyden kategorian, joka heijastelee selkeästi modernia äitiyden mallitarinaa, jota nimitän jatkossa myös perinteiseksi äitiyden mallitarinaksi. Hyvän äitiyden kategorian osiksi muodostuivat aito läsnäolo, rakkaus, äitiyden ilo, kasvatus sekä arjen sujuminen. Huomasin nopeasti, kuinka tähän kategoriaan yhtäältä liitytään ja kuinka sille toisaalta tuotetaan vastapuhetta. Hyvän äitiyden kategoriasta poikkeaminen saa aikaan myös selontekoja. Liitän hyvän äitiyden kategoriaan myös kaksi aineistossani toistuvasti esiin nousutta teemaa: imetyksen ja pohdinnan kotiäitiyden ja työssäkäynnin välillä. Saamissani kirjoituksissa nämä teemat kietoutuvat moraaliseen järjestykseen ja saavat aikaan moninaisia tunteita sekä vahvoja selontekoja, joiden perusteella minulle heräsi kysymys siitä, määrittävätkö imetys ja lapsenhoidon suhteen tehdyt valinnat hyvää äitiyttä. Toisaalta jäin pohtimaan, millä tavoin näihin teemoihin liittyviä normatiivisia käsityksiä voisi lähteä purkamaan.

Tutkittuani hyvän äitiyden kategoriaa lähdin etsimään aineistostani äitien ilmauksia kokemistaan ongelmista, jotka kertovat säröistä hyvän äitiyden mallitarinassa. Näistä

ongelmista muodostin neljä ongelmakategoriaa: äitiyteen kohdistuvat odotukset, riittämättömyyden, syyllisyyden ja väsymyksen sekä äidin ja isän eriarvoisuuden vanhempina. Tarkastelen näitä ongelmakategorioita äitien tuottamien ilmaisujen ja selontekojen valossa.

Hyvän äitiyden kategoria sai aineistossani aikaan myös kyseenalaistusta ja vastustusta sekä konstruktioita siitä poikkeavasta äitiydestä. Vastapuhe ja poikkeavuuden tuottaminen tuovat äitiyttä esille modernia kulttuurista mallitarinaa arvioivina ja muokkaavina pohdintoina. Nämä pohdinnat kumpuavat äitiyden postmodernista mallitarinasta. Analyysissäni etsin myös sellaisia kategorioita, jonka jäseniksi kirjoittajat itsenä asettavat mallitarinoiden reflektoinnin, arvioinnin ja muokkaamisen myötä.

Analyysini lopuksi muodostin narratiivisen analyysin hengessä hahmotelman äitiyden kulttuurisesta mallitarinasta käyttämällä suoria lainauksia aineistostani. Käytännössä etsin aineistosta sellaisia lainauksia, joiden perusteella sain muodostettua vastauksen kolmanteen tutkimuskysymykseeni. Pohjana tälle etsinnälle olivat aikaisemmat tulosluvut ja niissä hahmottuva äitiyden kulttuurinen kuva. Muodostamallani tarinalla haluan yhtäältä antaa minulle kirjoittaneille äideille äänen ja kunnioittaa heidän tarinoitaan. Toisaalta haluan luoda aineistoni pohjalta syntyneen mallitarinan nykyajan äidistä ja tuoda sen näkyväksi helposti lähestyttävässä muodossa.

7 HYVÄ ÄITIYS JÄSENKATEGORIANA JA KULTTUURISIDONNAISENA TOIMINTANA

Tarkastelen tämän luvun aluksi aineistostani löytyviä äitiyden (modernia) kulttuurista mallitarinaa mukailevia määritelmiä ja konstruointeja niin sanotusta hyvästä äitiydestä. Kuljetan mukana myös selontekoja sille, miksi kirjoittajat eivät aina toimi kulttuurisen äititarinan mukaisesti. Aito läsnäolo, rakkaus, äitiyden ilo, lasten kasvattaminen sekä arjen sujuminen ovat omasta aineistostani löytyneitä hyvän äitiyden kategoriaa määreitä. Lisäksi otan tarkempaan käsittelyyn kaksi aineistostani löytynyttä, kirjoituksissa voimakkaasti hyvän äidin kategoriaan liitettyä teemaan: imetyksen sekä vuoropuhelun kotiäitiyden ja uraäitiyden välillä. Olen luonut muodostamastani hyvän äitiyden kategoriasta teesejä, jotka toimivat samalla otsikoina. Näitä teesejä voisi yhtä hyvin nimittää äitiyden kulttuurisiksi mallitarinoiksi, koska ne ovat osa sitä äitiysaiheista keskustelua, jota aineistostani löytyy hyvän äitiyden määrittelyyn liittyen. Nämä teesit asettuvat tutkimuksessani myös arvioinnin, kyseenalaistamisen ja uudelleenmuokkauksen kohteiksi.

Hyvä äiti on läsnä

Katvala (2001) on määrittänyt tutkimuksessaan hyvän äidin sellaiseksi, joka on läsnä ja kotona. Omassa aineistossani hyvä äitiys näyttääytyy pikemminkin henkisenä läsnäolona; hyvä äiti voi käydä töissä ja harrastaa, mutta lastensa kanssa ollessaan hän on läsnä oleva. Aidosti läsnä oleva äiti tekee aineistoni mukaan lastensa kanssa arkisia asioita, kuuntelee ja on kiinnostunut sekä osallistuu leikkeihin. Alla olevat aineistolainaukset valottavat hyvän äidin läsnäoloa ja sen merkitystä:

Me leikimme paljon yhdessä, luimme, lauloimme ja kävimme metsäretkillä. Tuntui, että elämä on täydellistä.– Tuuli

Hyvä äiti osallistuu leikkeihin ainakin muutaman hetken päivässä, ulkoilee, viettää aikaa lapsen kanssa kaksin ja yhdessä perheenä. – Seidi

Hyvä äiti on aidosti läsnä. Itelläki on pitkiä työputkia, eikä lapsia kerkiä nähdä kun tien päällä saa mennä. Mutta sitten kun on vapaat niin antaa kaikkensa. – Tiia

Tutkimustulokseni koskien hyvän äidin läsnäoloa ovat yhteneväiset esimerkiksi Katvalan (2001) tutkimuksen kanssa, jossa läsnäolo määrittää voimakkaasti hyvää äitiyttä. Aito läsnäolo näyttääytyy tutkimuksessani legitimizeettinä standardina, eräänlaisena hyvän

äitiyden stereotypiana. Se on läsnä vahvasti äitien kirjoituksissa ja näyttäytyy jonkinlaisena laatuaikana äidin ja lasten välillä. Kirjoituksissa käy ilmi etenkin se, että vaikka äiti on välillä poissa, niin paikalla ollessaan vaatimus läsnäolosta on vahva (vrt. Katvala 2001).

Hyvä äiti rakastaa ehdoitta

Keräämissäni tarinoissa vaatimukset hyvälle äitiydelle alkoivat jo raskausaikana tai heti lapsen synnyttyä. Hyvää äitiä kategorisoidaan useissa tarinoissa määrittämällä sitä rakkauden kautta. Myös esimerkiksi Perälä-Littusen (2004) tutkimuksessa hyvä äitiyys rakentuu rakkauden kautta, ja niin ikään Berg (2008) tuo fokukseen äidin ja lapsen välisen tunnesiteen merkityksen Monessa kirjoituksessa on rivien välissä luettavissa, että hyvän äidin kulttuuriseen kuvaan kuuluu ehdoton rakkaus lasta kohtaan heti tämän synnyttyä. Monet minulle kirjoittaneet äidit pysähtyvät tarinoissaan synnytyksen jälkeisiin tunnelmiin ja siihen, millaisia tunteita vastasyntynyt vauva heissä herätti. Etenkin ensimmäisen lapsen kohdalla näitä tunteita nostetaan esiin kirjoituksissa. Osa äideistä kuvailee tunteneensa suurta rakkautta saman tien vauvan synnyttyä ja osalla rakkauden syttyminen oli hitaampaa – viimeksi mainituissa tapauksissa äidit ovat useassa tarinassa kokeneet syyllisyyttä ja epäonnistumista. Ensihetket vauvan kanssa ovat molemmissa tapauksissa merkittäviä. Joskus näihin hetkiin saattaa liittyä myös ristiriitaisia tai nopeasti muuttuvia tunteita, kuten tässä katkelmassa:

Kun sain lapsen rinnalleni pitkän synnytyksen jälkeen, tunsin hetken valtavaa ylpeyttä ja ihmetystä. Rakkauttakin hieman. Kun olin imettänyt, lapsi annettiin isälleen ja sain syötävää. Söin, nousin sängystä mennäkseni pesulle. Katsoin ohimennen lastani ja miestäni - enkä tuntenut mitään. Katsoin heitä, kuin he olisivat olleet minusta täysin irrallisia. - Seidi

Seidin kuva tuntemuksistaan on todellinen ja varmasti yleinen. Silti se on aiheena vain vähän puhuttu ja häpeää aiheuttava. Se, ettei rakkaus vauvaan syttynyt heti, todetaan tarinoissa ilman suurempia selontekoja tai vaikkapa vastapuhetta vaatimuksena siitä, että hyvä äiti rakastaa lastaan ehdoitta ensihetkestä saakka. Esimerkiksi seuraavasta narratiivista käy hyvin ilmi, miten äidinrakkauden syttyminen on aiheena arka ja voimakkaita tunteita herättävä:

Vaikka hän oli hyvin toivottu ja rakastettu vauva minulla ei noussut äidinrakkaus heti pintaan. --- Olin todella hämmäntynyt itseeni ja siihen, miksei vauvan syntymä herättänyt minussa minkäänlaisia tuntemuksia. En

puhunut asiasta kenenkään kanssa, enkä ollut koskaan kenenkään kuullut puhuvan tällaisesta. Edelleenkään tästä ei tiedä kuin yksi ihminen, ja hänellekin olen kertonut asiasta kymmenen vuoden päästä synnytyksestä. Rakkaus lapseen löytyi ensimmäisten viikkojen aikana ja se oli syvä. - Tuuli

Toisinaan rakkaus lapseen syttyy viiveellä ja toisinaan heti. Keräämiäni tarinoita yhdistää se, että rakkauden koetaan olevan suurta ja ehdotonta. Ylpeys omasta äitiydestä korostuu monessa tarinassa joko tekojen kautta, ylpeytenä lapsista tai ylipäätään ylpeytenä siitä, että saa olla äiti. Esimerkiksi Kaisa kuvailee ajatuksiaan näin:

Tämän hetken päällimmäisinä tunteina lapsiani kohtaan ovat valtava, ehdoton rakkaus sekä ilo ja ylpeys heistä. On ihanaa seurata heidän kasvamistaan, lasten välistä keskinäistä kiintymystä ja heidän kahdenkeskisen suhteensa kehittymistä.

Katriina kuvailee rakkaudentunteita lapsiaan kohtaan näin:

Yhtäkkiä sitä vain tajusi rakastavansa enemmän ja eri tavalla kuin koskaan ennen, eikä mitään mitä oli aiemmin ollut, voinut verrata siihen tunteeseen.

Hyvä äiti iloitsee lapsistaan ja on onnellinen äitiydestään

Otin äitiyden ilon, onnen ja ylpeyden tunteet osaksi hyvän äitiyden kategoriaa, sillä aineistoni valossa nämä teemat vahvistavat naisen kokemusta itsestään hyvänä äitinä (vrt. esim. Jokinen 1996, Granfelt 1997). Ylpeys lapsistaan tai ylpeys itsestään äitinä aikaansaavat ilon tunteita, jotka edesauttavat onnellista äitiyden kokemusta. Äitiyden ilo on yhteydessä onnistumisen, pystymisen ja osaamisen kokemuksiin. Seuraavassa narratiivissa äitiyden ilo näyttäytyy ilona lapsen ominaisuuksista, omista valinnoistaan äitinä, arjen sujuvuudesta, ilosta yhdessäolosta sekä lapsen ja äidin mahdollisuudesta myös ajoittaiseen erillisyyteen:

Olen iloinen lapsesta, hän on normaali, ihana ja taitava lapsi. Osaan myös iloita äitiydestä hyvin eri tavalla kuin aluksi. Olen onnellinen, että olen voinut olla kotona lapsen kanssa tähän asti. Olemme molemmat toipuneet muutoksista ja jaksamme toisiamme ja arkea. Meillä on kivaa yhdessä. Tarvitsen myös paljon omaa aikaa, ja nykyisin lapseni on helppo ja osaa leikkiä myös yksin. - Senni

Tuuli puolestaan kiteyttää äitiyden iloa onnellisuutena sekä äitinä olemisesta että omista lapsistaan:

Lempilauseeni lapsille on illalla ennen nukkumaan menoa: "Ihanaa, kun saan olla juuri sinun äitisi!"

Hyvä äiti kasvattaa hyvin

Lasten kasvattaminen kuvastaa hyvin äitiyden modernin mallitarinan mukaista äitiyttä. Aineistossani äitien kasvatusaiheisia pohdintoja leimaavat muun muassa rajojen ja rakkauden tarjoaminen, joustavuus, ymmärrys lapsen kehityksestä ja lapsen asettaminen etusijalle, luottamus itseän äitinä, hyvä vuorovaikutus lapsen kanssa sekä lapsen perustarpeiden täyttäminen turvallisessa kasvuympäristössä. Edellä mainitut teemat kuvastavat myös niin kutsuttua hyvää äitiyttä, mutta ne muodostavat samanaikaisesti myös ymmärryksen siitä, että hyvä äitiys muodostuu suhteessa lapseen ja hänen kasvunsa tukemiseen. Esimerkiksi seuraavassa tekstikatkelmasta käy hyvin ilmi lasten kasvattamiseen perinteisesti liitettyjä teemoja, kuten rajojen ja rakkauden tarjoaminen, arvojen välittäminen lapsille, yhdessäolo sekä tietyt säännöt ja tavat:

Mielestäni hyvä äiti on sellainen, joka antaa lapsilleen rajoja ja rakkautta. Itse pyrin siihen ja mielestäni olen onnistunut. Tehdään lasten kanssa arkisia asioita yhdessä. Perheenjäsenten rakastaminen ja sen kertominen on perheessämme tärkeä arvo. Kuuntelen ja olen kiinnostunut lapsen elämästä. Lapsi saa valita harrastukset itse, en pakota mihinkään harrastukseen. Kouluun pitää ajoissa ja läksyt tehdään viimeistään klo 19, ruoka-ajat ovat säännölliset. En tuputa arvoistani muuta kuin suvaitsevaisuutta ja toisen huomioimista. - Kirsi

Lastenkasvatus sai useissa kirjoituksissa aikaiseksi arvo- ja tunnelatautunutta pohdintaa. Lasten kasvattaminen on äitiyden modernissa mallitarinassa mielletty lähtökohtaisesti enemmän äidin kuin isän tehtäväksi etenkin modernin mallitarinan synnyn aikoihin (esim. Vuori 2001, Nätkin 1997). Jäin miettimään, ovatko kaiut tästä diskurssista edelleen niin vahvoja, että äitiyteen liitetään lähes automaationa kysymys lasten kasvatuksesta.

Hyvän äidin arki on hyvää

Äitiyden arjen tutkimus on noussut kiinnostuksenkohteeksi vasta viime vuosikymmenten aikana. Esimerkiksi Jokinen (1996, 2005) on luonut fokuksen äitiyden toteuttamiseen

arjessa. Tässä tutkimuksessa arjen ja lastenhoidon sujuminen antaa äideille luottoa omaan kykyihinsä toimia äitinä ja tämä teema nousi äidin tarinoissa esille melko vahvana. Näkemykseni mukaan kokemukset hyvin sujuvasta arjesta ja lastenhoidon onnistumisesta tukevat tarinoissa hyvän äitiyden kokemusta. Esimerkiksi seuraavasta tekstikatkelmasta löytyy hyvää äitiyttä kannattelevia kokemuksia jo esikoisen vauva-ajalta:

Arki vauvan kanssa sujui jotenkin yllättävän helposti. Musta oli ihana touhuilla pienen tyypin kanssa ja olin tolkkottoman ylpeä saadessani lykätä vaunuja. – Anne

Yllä olevassa katkelmassa tulee myös näkyviin aiemmin mainitsemani tulkinta siitä, että onnistumisen kokemukset äitiydessä aikaansaavat myös ilon ja ylpeyden tunteita. Sofian pohdinnassa korostuu arki adoptioäitiyden näkökulmasta. Sofia toteaa arjen adoptiolapsen kanssa olevan aivan samanlaista kuin arjen muissakin perheissä:

Arjessa adoptiovanhemmuus on aivan samanlaista kuin mikä tahansa vanhemmuus. On iloja ja suruja. On pyykinpesua ja ruoan laittoa. On taitojen karttumisen ihastelua ja pipien pois pussaamista. Arki ei varsinaisesti ole yllättänyt mitenkään.

Arjen tutkimus on alkanut yleistyä vasta viime vuosikymmeninä (mm. Jokinen 1996; Jokinen 2005). Suuntaamalla tutkimuksellista fokusta äitiyden arkeen mahdollistuu myös arkea kuormittavien käytäntöjen paikantaminen, ja näin ollen myös ammattilaisten taholta voidaan aiempaa paremmin vastata nykyäitiyden mukanaan tuomiin arjen haasteisiin.

Hyvä äiti imettää

Moni äiti kirjoitti tarinoissaan imetyksestä. Luin imetystä koskevat kohdat moneen kertaan saadakseni ymmärryksen siitä, miksi äidit ovat valinneet siitä kirjoittaa. Toisaalta imetys ja siihen liittyvät ajatukset kytkeytyvät luonnollisella tavalla pienen vauvan äitiyteen ja äidiksi tulemiseen. Tämä ei kuitenkaan näkemykseni mukaan selitä täysin kirjoitusten imetystä koskevan pohdinnan määrää. Olen huomioinut sosiaalisessa mediassa ja ylipäättään mediassa imetyksen olevan aihe, joka herättää voimakkaita tunteita: yhtäältä iloa, ylpeyttä ja imetystä puolustavaa liikehdintää ja toisaalta riittämättömyyttä, syyllisyyttä ja syyllistämistä sekä muunlaisia voimakkaita selontekoja.

Liitin onnistuneen imetyksen hyvän äidin kategoriaan, sillä saamissani tarinoissa imetyksen onnistuminen, sen epäonnistuminen tai siinä koetut haasteet heijastelivat voimakkaasti

kirjoittajien tuntemuksia siitä, että sujuva imetys kuuluu ääneen sanomattomiin odotuksiin hyvästä äitiydestä. Imetykseen liittyviä tunteita kirjoituksissa ovat muun muassa onnistumisen ilo, riittämättömyys ja pettymys. Esimerkiksi Tuulin pohdinta imetyksestä kuvastaa hyvin niitä odotuksia, joita imetykseen liittyy joko äidin itsensä tai ympäristön osalta:

Kaikkia lapsia olen imettänyt vähintäänkin vuoden, vaikka en ole erityisemmin nauttinut siitä. Läheisyys lapsen kanssa oli se, mistä pidin, mutta en itse imetyksestä. Imetin kuitenkin, koska ajattelin, että hyvä äiti imettää lapsensa.

Kiira puolestaan kuvailee ajatuksiaan näin:

Esikoisen imetyksen lopetin 1v5kk iässä, nyt reilu 2-vuotias kuopus saa jatkaa niin kauan kuin hän itse haluaa. Tässäkin asiassa olen opetellut kuuntelemaan vain itseäni ja lastani, aiemmin menin enemmän ympäristön odotusten mukana.

Myös Kiiran tarinasta poimittu narratiivi kerto imetykseen liittyvistä odotuksista. Näkökulma on tosin eri kuin Tuulin katkelmassa. Tuulin tekstikatkelmasta saa sen kuvan, että hyvään äitiyteen kuuluu imettäminen ja Kiiran katkelma puolestaan tuo esiin sen, ettei liian pitkään kuitenkaan saisi imettää. Kun tähän lisää vielä pulloruokinnan aikaansaamat reaktiot, jotka saattavat toisinaan olla hyvinkin syyllistäviä, niin on helppo huomata, kuinka suuria paineita imetys saattaa äideille aiheuttaa.

Kaisan kohdalla puolestaan on nähtävissä, millaisia tunteita imetyksen haasteet ja toisaalta onnistunut imetys saattavat herättää. Ensimmäisessä katkelmassa Kaisa kuvaa esikoisensa imetystä ja toisessa katkelmassa kuopuksensa imetystä:

Monet asiat tulivat yllätyksinä, esimerkiksi se, että imetys ei sujunutkaan omalla kohdallani helposti. Luonnollinen asia, jonka onnistumisesta minulla ei ennen lapsen syntymää ollut minkäänlaista huolta, ei ollutkaan helppoa.

Myös imetys sujui hyvin, mikä luultavasti sekin nosti omaa itseluottamusta äitinä olemiseen.

Kaisan tuottamista narratiiveista käy ilmi imetykseen liittyvät odotukset ja kulttuurinen järjestys, jonka mukaan imetys on luonnollista ja sujuu omalla painollaan. Kun näin ei olekaan, niin äiti saattaa kokea huonommuutta. Kaiken kaikkiaan huomasin analyysiiä tehdessäni, kuinka iso asia imetys on kulttuurisesti ja kuinka paljon uskomuksia, oletuksia

ja stereotypioita siihen liittyä. Imetys ansaitsisi tulla nostetuksi esiin laajemminkin, mutta se ei ole tämän tutkimuksen tehtävä. Selkeästi imetys kuitenkin kuuluu osaksi tätä tutkimusta yhtenä hyvään äitiyteen kietoutuvana kategoriana.

Hyvä äiti on kotona, hyvä äiti käy töissä

Oman äitiyden pohtiminen aineistossani muotoutuu monessa kohtaa vuoropuheluksi kotonaolon ja työssäkäynnin välillä. Myös tutkimuksissa aihe saa osakseen huomiota. Esimerkiksi Rönkän ym. (2009) tutkimuksessa työ asettui sekä negatiiviseen että positiiviseen asemaan vanhempien elämässä. Jallinojan (2006) tutkimuksessa puolestaan kotiäitiys nousee esiin tavoiteltavana ja jopa aatteellisena valintana. Puhe kotonaolosta ja työssäkäynnistä on useimmissa aineistoni tarinoissa selkeästi arvolatautunutta ja äidit antavat huolellisesti perusteltuja selontekoja lastenhoidon suhteen tekemistään päätöksistään. Aihe on selkeästi tärkeä ja omia päätöksiä on pohdittu tarkkaan. Osa kirjoittajista kertoo olevansa iloisia kotonaolostaan ja kokee kotiäitiyden luontevaksi arvovalinnaksi omalle perheelleen. Esimerkiksi Kaisa perustelee valintaansa näin:

Lapset ovat siis olleet aina kotihoidossa. Mielestäni nykyihmisen elämä on niin aikataulutettua siitä hetkestä alkaen, kun hän ”joutuu” päivähoito-, koulu- ja uraputkeen, että olen halunnut tarjota lapsilleni mahdollisuuden kotona olemiseen ja kiireettömään lapsuuteen, ilman ”kahdeksasta neljään” -aikatauluja. Lapset ehtivät oravanpyörään kyllä myöhemminkin.

Kaisa on tehnyt valintansa huolellisesti pohtien ja selonteossaan hän vetoaa etenkin haluunsa tarjota lapsilleen rauhallisen lapsuuden, koska ”oravanpyörään” ehtii myöhemminkin. Joillekin äideille puolestaan töissä käynti oli luonteva valinta lasten ollessa pieniä ja joillekin äideille tuli yllätyksenä se, etteivät he olleetkaan omien sanojensa mukaan kotiäitityyppejä ennako-odotuksistaan huolimatta. Työnteko koettiin mielekkääksi sellaisenaan tai sen koettiin tarjoavan kaivattua omaa aikaa ja taukoa lapsiperhearjesta. Tällaisia pohdintoja esimerkiksi Sonjalla ja Katriinalla on työssäkäyntiin liittyen:

--- olen aina puhunut avoimesti siitä, että en kokenut mielekkääksi lapsen kanssa kotona olemista ja kaipasin työelämää. Olen rivien välistä saanut lukea joidenkin äitien paheksuntaa. Olen tällaisissa tilanteissa tuonut aina esiin sen, että jokaisen tilanne on omanlaisensa ja mielestäni ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa tapaa olla äiti. Arvostan ihan yhtä paljon lasten kanssa kotona

olevia kuin työssäkäyviä äitejä. Jokainen äiti on lopulta se paras äiti omalle lapselleen ja jokainen toimii, kuten parhaaksi näkee. – Sonja

Tietenkin tiedostan myös, että esimerkiksi yksivuotias on vielä todella pieni päiväkotiin, eikä sinällään olisi välttämättä kaivannut ikätoveriensa seuraa päivittäin. Meidän perheen kokonaistilanteen vuoksi kuitenkin ratkaisumme tuntuu edelleen oikealta. Varsinkin nyt kun lapsi on jo kolmevuotias, olisi minusta outoa, ettei hän pääsisi säännöllisesti leikkimään ikäistensä lasten kanssa pysyvässä ryhmässä. Koen myös, että kun saan omaa aikaa lapsen ollessa päivähoitossa, jaksan olla enemmän läsnä hänelle silloin kun hän on kotona. – Katriina

Sonja tuottaa tekstissään myös vastapuhetta ajatukselle siitä, että pienen lapsen paikka olisi kotihoidossa (äitinsä kanssa). Sonjan selonteko valinnastaan lähteä työelämään lapsen ollessa noin vuoden ikäinen, on luonteeltaan oikeuttava; Sonja perustelee ratkaisuaan perheiden yksilöllisten tilanteiden kautta ja tuo esiin, että hyvä äiti voi olla monella tavalla. Katkelmasta käy ilmi, miten Sonja tiedostaa aikaisessa töihin lähdössä olevan mahdollisuuden häpeän ja huonommuuden tunteille. Hän kuitenkin samanaikaisesti murtaa normatiivista käsitystä ja painetta olla pienen lapsen kanssa kotona vetoamalla toisen kategorian jäsenyyteen. Sonjan tuottamasta narratiivista käy ilmi ajatuksen tasolla tapahtunut jaottelu kahteen vastakkaiseen kategoriaan, jossa molemmissa vaikuttaa ikään kuin itsestäänselvyytensä tuntemus äidin väsymyksestä. Kotiäitinä Sonja kokee olevansa väsynyt ja onneton, ja työssä käyvänä väsynyt, mutta elämäänsä tyytyväinen äiti:

En ole koskaan tuntenut häpeää tai huonommuutta siitä, että lähdin niin aikaisin takaisin työelämään. Olen puhunut asiasta avoimesti. Minusta oli parempi olla väsynyt, mutta elämäänsä tyytyväinen äiti kuin väsynyt ja onneton äiti.

Katriinan tarinan katkelmassa tulee näkyviin hyvin ajatus siitä, mikä olisi hyväksi lapselle ja toisaalta mikä on ollut hyväksi Katriinan perheelle. Tällä hetkellä valinta tuntuu oikealta lapsen ollessa kolmivuotias ja kaivatessa ikätovereidensa seuraa. Katriina saa lapsen ollessa päivähoitossa aikaa myös itselleen, joka on yksinhuoltajaksi jääneelle Katriinalle todella tärkeää. Katriina perustelee perheensä kokonaistilanteella valintaansa laittaa lapsi päivähoidon vuoden ikäisenä: vauvan itkuisuus, miehen mielenterveysongelmat ja

Katriinan omat opinnot vaikuttivat päätöksen taustalla. Katriina ei myöskään kokenut olevansa ”kotiäitityyppiä” ja hänen ajatuksensa kotiäitiydestä kumpusivat jo lapsuudesta:

Äitini hoiti meitä kotona n. seitsemän vuotta. Kotiäitiys oli hänelle hyvin tärkeää. Hän oli lempeä kasvattaja, ja hyvä äiti, mutta lapsuudestani muistan, kuinka hän oli usein väsynyt ja yksinäinen. Muistan, miten pelottavaa oli, kun lempeä äiti yhtäkkiä hermostui meidän lasten sotkuun tai ääneen. Pelkäsin, että hän väsyä meihin liikaa ja jättää meidät. Hän ei vaikuttanut onnelliselta. Tunsin syyllisyyttä sitä, ettemme osanneet siivota jälkiämme tai auttaa äitiä jaksamaan paremmin.

Niin Katriinan kuin Sonjankin kirjoituksesta on luettavissa normi ja mallitarina siitä, kuinka alle yksivuotias lapsi kuuluu kotihoitoon. Katriina ja Sonja antavat selontekoja toiminnalleen tuoden samalla esiin, että tiedostavat edellä mainitun normin. Toisaalta kirjoituspyyntöni kysymyksenasettelu pyytää selontekoja tehdyistä valinnoista, mikä selittää osaltaan annettuja selontekoja.

Osalle kirjoittajista kotiäitiys näyttäytyy ambivalenttina; he kokevat esimerkiksi kotonaolon olevan tietyllä tavalla lörvimistä, vaikka ovatkin valinneet kotiäitinä olemisen lasten ollessa pieniä, tai ajattelevat kotiäitiyden vieneen ammatillisen itsetuntonsa. Osa äideistä nostaa keskusteluun pohdinnan siitä, että yhteiskunta vaatii äideiltä tehokkuutta ja pikaista töihin paluuta, eikä perheillä välttämättä ole varaa toisen vanhemman hoitovapaaseen. Esimerkiksi Selja ja Seidi pohtivat kotiäitiyden ja työssäkäynnin suhdetta tarinoissaan näin:

Vaikka pidänkin sitä hienona asiana, että olen pitänyt molemmat lapseni kotihoitossa pitkään, koen että olen jollakin tapaa laiska ja huonompi ihminen, kun en ole jo töissä. – Selja

Koen, että suomalainen yhteiskunta ajaa äitejä pois kotoa, moni joutuu työn menettämisen pelossa palaamaan töihin aiemmin kuin haluaisi. – Seidi

Seljan tarinan katkelmassa lastenhoidon suhteen tehtyjen valintojen ambivalenttius nousee esille voimakkaasti. Katkelma viestii ajatusta siitä, että tekeepä niin tai näin niin aina menee pieleen; vaikka onkin hienoa olla pitkään kotiäitinä, niin samalla pitkä kotiäitiys tekee naisesta laiskan ja huonomman ihmisen kuin. Selonteollaan Selja tuo näkyväksi kotiäitiyteen liitettyjä negatiivisia ominaisuuksia, kuten laiskuuden. Seljan ajatus on jollain tavalla raadollinen ja sai minut pohtimaan, pitääkö äitiyden kulttuurinen mallitarina

kokonaisuudessaankin sisällään näin ristiriitaisia vaatimuksia. Seidin tekstikatkelmassa Seljan ajatus on käännetty toisinpäin ja yhteiskunnallisten vaatimusten asettama paine korostuu. Nopeasta työhön palaamisesta saattaa muodostua pakko työn menettämisen pelossa. Etenkin naisvaltaisilla aloilla pätkätyöt ovat yleisiä ja on totta, että ellei palaa töihin pyydettyä, niin myöhemmin ei työpaikkaa välttämättä enää ole tarjolla, vaan sen on saanut joku innokkaampi.

Kaikkien äitien ja perheiden kohdalla valinta kotona olon ja työssäkäynnin välillä ei ehkä olekaan vapaa valinta, vaikka niin sanotaankin. Taloudelliset tekijät saattavat toimia eräänlaisena pakkona suuntaan tai toiseen – jos toisille työhön palaaminen on lähes pakollista, niin usean lapsen äideille kotona olo saattaa muodostua samanlaiseksi pakoksi korkeiden päivähoitomaksujen myötä.

8 ÄITIYS ONGELMAKATEGORIOINA JA NIIHIN LIITTYVINÄ SELONTEKOINA

Tämän luvun keskiössä ovat äitiyteen liittyvä ongelmapuhe ja ongelmatarinat. Vaikka sana ”äitiys” tulkitaan yleensä positiiviseksi, niin koen tärkeäksi tässä tutkimuksessa tutkia myös äitiyteen liittyviä ongelmia ja tuoda niitä keskusteluun. Tällä ratkaisulla pyrin löytämään mahdollisimman realistisen kuvan äitiydestä. Lähdin liikkeelle etsimällä saamistani kirjoituksista sellaisia ilmauksia, jotka kertovat äitiyden ei-toivotuista, odottamattomista ja normien vastaisista puolista. Lähtökohtanani ei ollut määritellä sitä, mikä on ongelma, vaan tutkia sitä, miten ongelmapuhe rakentuu aineistossani ja mitkä asiat tunnistetaan ongelmiksi. Ongelmat voidaan nähdä säröinä moraalisisessä järjestyksessä ja näitä säröjä voidaan tuoda päivänvaloon antamalla niistä selontekoja (Juhila 2012, 131–133).

Muodostin aineistostani neljä äitiyden ongelmakategoriaa, jotka ovat äiteihin kohdistuvat odotukset, riittämättömyys ja syyllisyys, väsymys sekä äidin ja isän eriarvoisuus. Nämä kategoriat poikkeavat perinteisestä äitiyden kulttuurisesta mallitarinasta ja luovat säröjä siihen. Näissä kategorioissa ongelmatarinat rakentuvat ongelmapuheesta ja selonteosta.

Äiti on (epä)täydellinen

Aineistossani oli luettavissa tasapainoilua äitiyden ulkoisten tai sisäisten vaatimusten ja äitien kokeman sisäisen todellisuuden välillä. Näen näiden ristiriitojen näkyväksi tekemisen emansipatorisena; Suonisen (2012, 115) mukaan emansipatorisuuden mahdollisuus piiloutuu siihen, että tarkastellaan arjen ristiriitaisuuksien kytkeytymistä kulttuurisesti välitettyihin paineisiin (syyllisyyden lieventämisen efekti) ilman ennako-oletusta siitä, että kulttuuri määrittäisi suoraan ihmisen toimintaa (voimaannuttava efekti). Äitiyden sisäiset vaatimukset nousevat usein pitkälti kulttuurisesta mallitarinasta: äitiyteen kuuluvia ominaisuuksia ovat esimerkiksi omistautuvuus, ehdoton rakkaus ja hoivaavuus. Äitiyden instituutiot puolestaan asettavat ulkoisia vaatimuksia äitiydelle muun muassa neuvolan, varhaiskasvatuksen ja perhevapaita koskevan lainsäädännön taholta. Esimerkiksi ”lasta käytetään neuvolassa” on yleinen kulttuurisesta tietovarannosta kumpuava oletus vanhemmuudelle. Tämäkin oletus on tosin neuvoteltavissa, mutta neuvolatyöllä on niin vahva perinteensä Suomessa, että lapsen käyttäminen neuvolassa voidaan tulkita ulkoiseksi vaatimukseksi äitiydelle ja vanhemmuudelle.

Hyvän äitiyden kategoria elää vahvana (vrt. esim. Nätkin 1997, Perälä-Littunen 2004, Berg 2008). Se tulee näkyväksi saamissani kirjoituksissa esimerkiksi kuvitelmien ja äitien

itselleen asettamien odotusten muodossa. Esimerkiksi Tiia asetti itsensä ihanneäidin rooliin jo ennen raskaaksi tulemistaan ja ensimmäiset pettymykset tulivat raskausaikana, joka ei osoittautunutkaan Tiian kuvitelmia vastaavan täydelliseksi. Tiian tarinan katkelmassa korostuvat kulttuurisen mallitarinan mukaiset äitiyden odotukset; odotukset perinteiselle äitiydelle. Tiia myös antoi myös selonteon siitä, että poikkeavat työajat estivät Tiian kuvitelmien mukaisen äitiyden. Tämä selonteko on luonteeltaan puolustava ja vie Tiialta pois vastuun siitä, että hänen kuvitelmiensa mukainen äitiys ei toteutunutkaan:

Halusin mahdollisimman nuorena lapsen, kuvittelin ihteni pullantuoksuiseksi kotiäidiksi, joka oottaa isiä kotiin töistä, ruoka valmiina, lapsen kanssa. (Todellisuudessa se ei ollut mahdollista työaikojen takia). Raskausaika oli jo kaikkea muuta mitä odotin. Ei lähellekään sitä täydellisyyttä mitä kuvittelin.

Tytin koki ympäristön taholta paineita kasvattaa ja hoitaa lastaan toisin kuin olisi itse halunnut. Tytin kokemat odotukset kertovat jotain myös äitiyden kulttuurisesta mallitarinasta ja paikantuvat hyvin esimerkiksi sota-aikojen äitiyteen ja vielä seuraaviin sukupolviinkin. Esimerkiksi Nätkin (1997) on kuvannut sota-ajan äitiä itsenäiseksi pärjääjäksi ja tuolloin myös lapset kasvatettiin pärjäämään ja selviytymään. Smartin (1996, 27) mukaan lapsen liiallista hellittelyä ja sylissä pitämistä tuli vältellä. Berg (2008, 28) toteaa edellä kuvatun kaltaisen diskursiivisen ilmapiirin vaikuttaneet voimakkaasti vielä sotien jälkeen; esimerkkinä tästä voidaan pitää vaikkapa suositusta imettämistä kellontarkasti neljän tunnin välein. Nykyajan kasvatusta koskevista keskusteluista puolestaan korostuu usein lapsilähtöisyys ja lempeys. Tämä trendi tulee näkyväksi esimerkiksi median tuottamassa puheessa äideistä ja lapsista sekä sosiaalisen median keskusteluissa. Tytti kuvaa äitiyteensä kohdistuvia odotuksia näin:

Ympäristöstä tulivat paineet siihen, että lapsen tulisi nukkua yksin, koko yön, valveilla olla yksin lattialla jne. Tämän takia koin huonoa omaatuntoa siitä, etten ”pystynyt” täyttämään näitä odotuksia, vaan halusin pitää lapsen vierelläni ja sylissäni enkä halunnut itkettää häntä, unikouluista puhumattakaan.

Kategorian jäsenyydestä poikkeaminen voidaan toisinaan tulkita epäonnistumisena, joka saa aikaan selontekovelvollisuuden. Puhe epäonnistumisesta jonkin kategorian jäsenyydessä voi aikaan saada oman kategorijäsenyyden arvioimista (Juhila 2012b, 206–207.) Moni minulle kirjoittanut äiti reflektoi ”epäonnistumistaan” peilaten niitä äitiyden kulttuurisen

mallitarinan mukanaan tuomiin odotuksiin. Sennin kohdalla odotukset kumpusivat sisältä ja olivat vahvoja. Sennin mielikuvat äitiydestä heijastelevat Greenin (2004) kuvausta ihanneäidistä. Ajatus äidin kaikkivoipuudesta lähentelee jopa ajatusta myyttisestä ja pyhästä Madonnasta. Sennin tarinan tekstikatkelma ei ole ainoa laatuaan aineistossani ja se tarjoaa mahdollisuuden ymmärtää syvällisemmin ristiriitaa äitiyden odotusten ja todellisuuden välillä:

Mielikuvani äitiydestä olivat aiemmin sellaiset, että päivät pitkät leivon pullaa ja leikitän ja laulatan lastani. Kasvatan häntä hyvin käyttäytyväksi, askartelen, opetan tanssia ja musiikkia. Eli siis kaikkivoipa. Todellisuus oli sitä, että makasin lattialla ja heilutin helistintä huutavan vauvan vieressä. Koin siis vauvavuonna hyvin vahvasti olevani huono äiti.

Yllä oleva katkelma kertoo myös monista muista muodostamistani äitiyden ongelmakategorioista: kertomus lattialla makaamisesta viittaa väsymykseen ja kokemus siitä, että on huono äiti, kertoo syyllisyyden ja riittämättömyyden tunteista. Äitiyteen liitetyt odotukset voivat toisin sanoen saada aikaan kokemuksen epäonnistumisesta, joka saattaa näyttäytyä juurikin väsymyksenä, syyllistymisenä ja tunteena siitä, ettei ole riittävä tai riittävän hyvä. Havainto on mielenkiintoinen ja kertoo jotain myös ajasta, jossa elämme. Yhteiskunnan tehokkuusvaatimukset vaikuttavat kaikilla elämän osa-alueilla ja äitiydestäkin on tullut jossain määrin suorittamista. Esimerkiksi Sévon (2009, 82–84) toteaa kulttuuristen “äitikertomusten” vaikuttavan naisten äitiyteen ja luovan paineita sekä odotuksia tietynlaiselle äitiydelle.

Äiti on huono ja syyllinen

Useassa aineistoni tarinassa kerrottiin riittämättömyyden ja syyllisyyden tunteista – olinhan näistä tunteista kirjoituspyynnössäni kysynytkin. Riittämättömyys näyttäytyi aineistossani muun muassa tunteena kelpaamattomuudesta, huonommuudentunteena muiden äitien joukossa sekä tunteena siitä, ettei kuulu joukkoon. Lukemassani tutkimuskirjoituksessa tällaiset tuntemukset sijoittuivat voimakkaimmin marginaalissa toteutuvaan äitiyteen, ja niitä ovat pohtineet esimerkiksi Nousiainen (2004) sekä Tuovinen-Kakko (2011).

Ensimmäisen lapsen kohdalla moni äiti tunsu osaamattomuutta ja riittämättömyyttä äitiyden ollessa vielä uutta ja vierasta. Toisaalta riittämättömyudentunne äitinä näyttäytyi monessa tarinassa voimakkaana vasta toisen lapsen syntymän kohdalla. Siinä missä ensimmäiselle lapselle riitti aikaa, joutui toinen lapsi kilpailemaan äidin huomiosta esikoisen kanssa.

Monelle äidille tämä siirtymä yhden lapsen äidistä kahden lapsen äidiksi aiheutti särön siihen moraaliseen järjestykseen, johon yhden lapsen äitinä oli ehtinyt sopeutua ja tottua. Selja ja Kirsi pohtivat riittämättömydentunteitaan näin:

Kun tulee toinen lapsi, alkaa se äidin riittämättömyyden tunne. Kun pitäisi revetä joka suuntaan ja olla yksilöllisesti olemassa molemmille lapsille. Se huono omatunto siitä, että kun toiseen suuntaan vähän kumartaa, tulee pyllistäneeksi toiseen suuntaan. Kun ei mitkään sanat, eikä hellyyenosotukset riitä isosiskon kipuillessa mustasukkaisuuden tunteiden kanssa vauvan tullessa taloon. – Selja

Riittämättömyyden tunnetta tunsin esikoisen vauva-aikana paljon, syytin itseäni esikoisen imetyksen epäonnistumisesta, vasta toisen vauvan kanssa tajusin, että se oli vauvan oma fyysikaalinen vika (suun anatomia, imuote). Toisen lapsen kanssa en tuntenut riittämättömyyttä, osasin hyväksyä itseni ja sen mitä teen ja miten teen paremmin. – Kirsi

Sofian tarinassa puolestaan riittämättömydentunne näyttäytyy ajatuksena siitä, ettei kelpaa omalle lapselleen. Sofia sai lapsensa kansainvälisen adoption kautta ja lapsen ensisijaiseksi kiintymyksenkohteeksi muodostui isä. Sofia ikään kuin pohjustaa riittämättömydentunnettaan jo aiemmissa kohdissa tarinaansa antamalla puolustavia selontekoja. Näiden selontekojen avulla muodostuu kuva naisesta, joka haluaa äidiksi, mutta keskenmenot ja epäonnistuneet hedelmöityshoidot vievät haavetta yhä kauemmas. Myös alla oleva tekstikatkelma sisältää selonteon siitä, millaisella toiminnalla Sofia pyrki saamaan lapseensa kontaktin. Tilanne poikkeaa perinteisestä, modernista äitiyden mallitarinasta (mm. Vuori 2004, Berg 2008), jossa äiti on lapselle ensisijainen kiintymyksenkohde. Sofia kuvaa ensihetkiä lapsensa kanssa näin:

Menettämisen pelko, äidiksi kelpaamattomuuden tunne hiipi voimakkaasti takaisin mieleen kun en kelvannutkaan lapselleni. Ensimmäisen hymyn lapseni huulilla näin Pekingiläisessä hotellihuoneessa lennättäessämme ilmapalloa. Lapsi istui isänsä sylissä ja minä otin kauempaa jotain kontaktia häneen. Tällaiset leikit, joissa ei tarvittu suoranaista kosketuskontaktia toimivat hyvin. Lapsi tarvitsi aikaa tarkkailla minua. Iltaisin itkin itseni uneen. Mieheni lohdutellessa, että kyllä minä vielä tulen kelpaamaan, tulen olemaan rakas lapselle.

Tuuli kertoo riittämättömydentunteestaan näin:

Kaikkien muiden lapset nukkuivat yöt ja myös päivällä paljon. Kaikki kolme vauvaamme ovat olleet mahavaivaisia ja valvoneet/torkkuneet ja itkeneet yöt ja päivät noin ensimmäiseen ikävuoteen saakka. Liikuin muiden äitien joukossa, mutta en kertonut heille kuinka raskaita yöt ovat ja päivätkin kun kannoin vauvojamme. Tietysti itkuisuus näkyi esim puistossa, mutta en muista, että kukaan siitä olisi ollut kiinnostunut.

Yllä olevaa narratiivia lukiessani pysähdyin pohtimaan Tuulin ajatusta siitä, että kaikkien muiden äitien lapset nukkuvat hyvin. Tuulin omat lapset nukkuivat huonosti ja olivat itkuisia. Tuuli kuvailee muiden äitien kyllä huomanneen itkuisuuden, mutta silti hän ei itse kertonut muille vaikeuksistaan lastensa vauva-aikoina. Pohdin, onko normatiivinen käsitys tyytyväisestä ja hyvin nukkuvasta lapsesta hyvän äitiyden mittarina niin vahva, ettei omaa tarinaa uskalleta kertoa muille. Tämä puhumattomuuden ja yksin pärjäämisen kulttuuri puolestaan saattaa aikaansaada sen, että muiden elämä vauvojensa kanssa näyttäytyy helppona. Vaikeuksia kokeva äiti ei välttämättä tule ajatelleeksi, että muillakin äideillä saattaa olla vaikeuksia, joista he vaikenevat.

Syyllisyydentunteet tarinoissa limittyvät osittain riittämättömydentunteisiin. Erona näillä kahdella tunteella on kuitenkin se, että siinä missä riittämättömydentunteet näyttäytyvät aineistossani sisäisten odotusten epäonnistumisina ja näkymättömissä pysyttelevinä tuntemuksina, niin syyllisyydentunteet kumpuavat ennemminkin ulkoisista odotuksista ja näkyvillä olevista asioista. Syyllisyydentunteita aineistossani löytyy muun muassa lasten sairasteluun, äidin opiskeluun, äidinrakkauten hitaaseen syttymiseen sekä lapsen ainokaiseksi jäämiseen liittyen. Syyllisyys ilmenee aineistossani moninaisin tavoin ja tätä moninaisuutta havainnollistamaan poimin tarinoista kolme erilaista tapaa kokea syyllisyyttä:

Minua hävetti tulla äidiksi 41-vuotiaana. Mitä muut ajattelevat? – Taru

Uskon, että jokainen äiti kokee riittämättömyyden ja syyllisyyden tunteita. Itse koen molempia tällä hetkellä opiskelun takia. – Sonja

Siihen aikaan perhelehdissä kirjoitettiin, että ”kun äiti voi hyvin, koko perhe voi hyvin”. Tämä lause lisäsi pelkoa ja kasvatti taakkaani, koska tiedostin, etten voinut hyvin. – Tuuli

Tarun tarinan katkelmassa syyllisyys kumpuaa häpeäntunteena omasta iästä ja lyhyt katkelma kiteyttää hyvin syyllisyyden ja häpeäntunteen lisäksi äitiyteen liittyviä, äitiyden kulttuuriseen mallitarinaan sidottuja odotuksia. Mallitarinan mukainen äiti on reipas ja jaksava, jotka ovat usein nuoriin liitettyjä ominaisuuksia. Sennin syyllisyys paikantuu aikaa vievään opiskeluun. Tuulin syyllisyys puolestaan kumpuaa naistenlehtien hyvää tarkoittavasta otsikoinnista.

Annen tarinasta poimitussa lyhyessä narratiivissa ero näyttäytyy syyllisyydentunteen aiheuttajana, vaikka Anne antaakin selontekoja sekä eron puolesta että sitä vastaan:

Olin jo vuosia miettinyt eroa ja houkuttellut miestä jos jonkinlaiseen pariterapiaan. Toinen ei halunnut. Voin huonosti parisuhteessa, mutta en pystynyt tekemään päätöstä. Halusin lapsille ehjän perheen, mitä mulla ei ollut koskaan ollut. Ajattelin, etten pärjäisi millään yksin niin monen kanssa, ilman ajokorttia ja työpaikkaa. Eron uskaltanut lähteä mutta tuntui kuin tukehtuisin.

Eron miettiminen jo vuosien ajan, miehen tulokseton houkuttelu pariterapiaan ja Annen huono vointi parisuhteessa ovat oikeuttavia selontekoja erolle. Toisaalta Anne myös oikeuttaa eropäätöksen pitkittämistään vetoamalla kyvyttömyyteensä tehdä päätöstä, rohkeuden puutteeseen ja ajatukseen siitä, ettei pärjäisi yksin. Näitä selontekoja eron puolesta ja sitä vastaan antamalla Anne pystyy luomaan perusteita päätökselleen ja vaihtoehtojen huolellinen puntarointi etukäteen saattaa auttaa vähentämään normien vastaisen toiminnan aiheuttamaa syyllisyydentunnetta.

Äiti on vähän väsynyt

Myös tarinoissa usein mainittua väsymystä puolustetaan ja oikeutetaan kirjoittajien toimesta selonteoilla (ks. myös Jokinen 1996). Toisaalta väsymys – vaikkakin selonteoilla selitettävissä oleva – saattaa aiheuttaa syyllisyydentunteita ja kokemuksen epäonnistumisesta. Tällainen kokemus välittyy esimerkiksi Sennin tarinasta:

Muutto ja kaikki saivat minut todella väsyneeksi, enkä muista tuosta kesästä mitään. Syyllistin itseäni, kun en jaksanut leikkiä lapsen kanssa.

Senni syyllistää itseään siitä, ettei jaksanut leikkiä lapsensa kanssa. Selityksiä väsymykselle löytyy kuitenkin jo aiemmista kohdista tarinaa. Väsymystä edeltävät miehen taholta ilmennyt pettäminen ja tappouhkaukset, muutto turvakotiin, lapsen sairastelu ja rikkonaiset yöt, oman äidin kuolema ja ero miehestä. Jäin Sennin tarinaa lukiessani pohtimaan jälleen,

kuinka suuria paineita äitiys voi aiheuttaa ja kuinka raastavia syyllisyydentunteita vaikkapa juuri väsymys saattaa aiheuttaa. Anne puolestaan pohtii väsymystään tähän tapaan:

Vauva nukkui kuitenkin älyttömän huonosti, pojat vaati älyttömästi huomiota ja muistikuvat näiltä ajoilta on tosi hämävät. Muistan saaneeni raivokkaita itkuhuutokohtauksia kilpaa uhmaikäisen kanssa ja kertoneeni uudestaan ja uudestaan valtavasta väsymyksestä neuvolassa. Kukaan ei tajunnut kuitenkaan tarjota apua ja tunsin olevani välillä maailman huonoin ihminen.

Anne antaa väsymyksensä syistä puolustavan selonteon: huonosti nukkuva vauva ja huomiota vaativat isommat lapset. Annen sanoo kertoneensa toistuvasti neuvolassa väsymyksestään saamatta apua. Jäin pohtimaan, onko äitien kokemaa väsymys kuitenkin nykyäidin kulttuuriseen kuvaan niin tiiviisti kuuluva itsestäänselvyys, että siitä on muotoutunut normi. Väsymys ikään kuin kuuluu äitiyteen, eikä siihen aina näin ollen katsota tarpeelliseksi puuttua ammattilaisten taholta edes pyydettyäessä. Myös Tiian tarinassa väsymys esiintyy jonkinlaisena normina, joka aiheuttaa mahdollisesti häpeäntunnetta, koska Tiia ei siitä halua neuvolassa kertoa. Tiia kuitenkin antaa katkelmassaan monia puolustavia selontekoja väsymyksensä syistä: vauva-aika oli hankala, vauvalla oli koliikkia, ketään ei ollut apuna, mies oli paljon töissä. Oikeuttavana selontekona katkelmassa näyttäytyy Tiian kuvaus siitä, että hän alkoi vähitellen väsymyksen ja raskaan elämäntilanteen keskellä ymmärtää, ettei olekaan odotuksistaan huolimatta ”kotiäiti-tyyppiä”. Tiia kuvailee väsymystään näin:

Tyttö syntyi, vauva aika oli todella hankala. Koliikkia oli yli kolme kk. Olin todella väsynyt. Eikä ketään apuna. Neuvolassakin valehtelin sujuvasti että hyvin menee ja kaikki on itellä mainiosti, vaikka väsytti pirusti. Mies oli töissä ympäröyreeä päivää, aamuyöllä lähti aikaiseen ja tuli myöhään illasta. En muista tytön vauva-ajasta juuri mitään. Vähitellen alkoi itelle selkiintyä etten oookkaa kotiäiti -ainesta. – Tiia

Sennin kuvaus väsymyksestä on koruton ja raadollinen. Senni toteaa väsymyksen ja sen seurauksen, mutta ei lähde pidemmälle pohtimaan väsymystään tai antamaan selontekoja siitä:

Vauva-ajan väsymys on yksi hirveimpiä kausia elämässäni. En tiedä muuta niin lamaannuttavaa. Vauvan ollessa 3-4kk itkimme molemmat usein miehen tullessa töistä. – Senni

Äiti on eriarvoinen isän kanssa

Kokemus äidin ja isän eriarvoisuudesta vanhempina poikkeaa luonteeltaan muista muodostamistani ongelmakategorian osista. Riittämättömyys, syyllisyys ja väsymys näyttäytyvät eräänlaisina alakategorioina suhteessa äitiyteen liittyviin odotuksiin, ja kertovat tarinaa äitiyteen liittyvistä tunteista ja tuntemuksista. Äidin ja isän eriarvoisuus vanhempina heijastelee myös äitiyteen liittyviä odotuksia, mutta sen sävy on selkeän yhteiskunnallinen. Äidinhoivan ja jaetun vanhemmuuden diskurssit (esim. Vuori 2001) keskustelevat keskenään oman aineistoni tarinoissa, ja äitiyden kulttuurisen mallitarinan yhteiskunnallinen aspekti tulee julki äidin ja isän eriarvoisuutta koskevissa narratiiveissa:

*Olen huomannut, että yhteiskunta aina olettaa äidin hoitavan lapsen asioita. Päiväkodissa isälle sanotaan että kaikki menee hyvin, äidille vain kerrotaan riidoista tms. tai jos jotain negatiivista on sattunut päivän aikana. Olen tullut siihen tulokseen, että tarhan tädit luulevat että lapseni asiat eivät kiinnosta lapseni isää. Vaikka häntä kiinnostaa hyvin paljon, yhtä paljon kuin minua. –
Kirsi*

Esimerkiksi Kirsin tarinan katkelmassa äidin ja isän eriarvoisuus vanhempina näyttäytyy selvästi arjen toimintojen kautta. Katkelma saa pysähtymään ja miettimään, että näinkö eriarvoisesti jossain vielä suhtaudutaan äitien ja isien vanhemmuuteen. Toisaalta se tuo mieleeni monet kuulemani tai lukemani keskustelut siitä, kuinka iseihin suhtaudutaan viranomaistahojen toimesta eri tavoin kuin äiteihin. Esimerkiksi Vuori (2001) puhuu siitä, kuinka äideiltä odotetaan tietynlaista toimintaa automaationa, ja isät nostetaan jalustalle samasta toiminnasta. Äidin ja isän eriarvoisella kohtelulla on aineistoni perusteella myös huolettava kääntöpuolensa:

Minusta huolehdittiin neuvolassakin paljon, täytätettiin kyselyitä etten vain sairastu synnytyksen jälkeiseen masennukseen, mutta kun yritin tuoda esiin huoltani mieheni uupumuksesta, minua vain kehoitettiin antamaan hänelle enemmän vapaa-aikaa... Näin jälkepäin ajattelen, että mieheni olikin se, joka sairastui synnytyksen jälkeiseen masennukseen, eikä sitä vieläkään kukaan terveydenhuollossa ole todella huomannut. Hänen ongelmansa ovat jatkuvasti pahentuneet ja haitanneet selvästi hänen suhdettaan lapseen ja käsitystään itsestään vanhempiana. Hän saa nyt hoitoa masennukseensa ja peliriippuvuuteen, mutta en tiedä näkeekö kukaan edelleenkin yhteyttä

vanhemmuuteen ja saako hän mitään tukea omaan isänä olemiseensa. – Katriina

Katriina kertoo tuoneensa esiin huoltaan miehestään, mutta koki samanaikaisesti, että neuvolassa ollaan kiinnostuneita vain hänen itsensä hyvinvoinnista. Miehen uupumusta vähäteltiin ja sen oletettiin kuittaantuvan vapaa-aikaa lisäämällä. Katriina epäilee, ettei kukaan ymmärrä miehen masennuksen ja lapsen syntymän välistä yhteyttä edes nyt miehen saadessa apua ongelmiinsa. Yllä oleva katkelma houkuttelee pohtimaan asiaa enemmänkin. Onko todella niin, että isä jää vielä nykypäivänäkin esimerkiksi neuvolassa herkästi statistin osaan, eikä isän masennusta tai uupumusta välttämättä osata huomata. Asiasta on ollut julkista keskustelua, mutta lisää keskustelunavauksia varmasti tarvitaan. Annen narratiivissa puolestaan äidin ja isän eriarvoisuus asettuu pohdinnan kohteeksi ympäristön reaktioiden kautta:

Pohdin näihin aikoihin paljon tasa-arvoa, kohtasin melko paljon ennakkoluuloja koska olin ”jättänyt” vauvan lähtiessäni opiskelemaan. Vauva oli täysimetetty silti ja kaikki perheen sisällä oli onnellisia. Multa kuitenkin kysyttiin jatkuvasti että missä vauva on ja mieheni taas tuntui muiden mielessä pyhimykseltä kun hoiti lapsia kotona. Mietin, että miten se eroaa siitä, että olin kaikki vuodet hoitanut lapsia itse kotona. Jotenkin se on vielä kai niin vierasta meillä, että nainen voi haluta luoda uraa tai toteuttaa itseään ja toisaalta, että mies voikin haluta olla isänä läsnä lapsilleen. – Anne

Anne lähti jatkamaan opintojaan nuorimman lapsensa ollessa kolmen kuukauden ikäinen. Lapsen isä jäi hoitamaan vauvaa kotiin. Ratkaisu on poikkeuksellinen ja katkelmassa Anne kuvaa perheen kohtaamia ennakkoluuloja. Asetelma on tuttu myös tutkimuskirjallisuuden valossa (esim. Vuori 2001, Berg 2008): äitejä syyllistetään herkästi normien vastaisesta toiminnasta ja isät nostetaan jalustalle samasta toiminnasta. Anne pohtii osuvasti, kuinka naisen uran luominen ja itsensä toteuttaminen on vierasta kulttuurissamme samoin kuin se, että isä asettuu ikään kuin perinteiseen äidinrooliin ottamalla päävastuun lasten arjesta ja vauvan hoivaamisesta.

Yllä olevat narratiivit kuvastavat hyvin niitä moninaisia tilanteita, joissa äidin ja isän eriarvoisuus vanhempina tulee näkyväksi. Selontekovelvollisuus tulee ilmeiseksi, koska normatiivisista malleista poikkeavat ratkaisut tuottavat selkeän särön totuttuun moraaliseen järjestykseen. Aikamme asenneilmapiiri mahdollistaa näkemykseni mukaan luonteeltaan

emansipatoriset ja aitoon tasa-arvoon tähtäävät keskustelunavaukset aiheesta. Vaikka eriarvoisuutta puretaan arjen toiminnoissa tekemällä normeista poikkeavia valintoja, niin tarvitaan myös kulttuurisen järjestyksen uudelleen arviointia ja määrittelyä kielen avulla yhteiskunnallisessa keskustelussa. Vanhempien eriarvoisuuden pohtiminen ja kyseenalaistaminen sitoutuu vahvasti niin kriittisen perhetutkimuksen kuin feministisenkin tutkimuksen tavoitteisiin ja luo tilaa uusille määritelmille äidin ja isän rooleista.

9 VASTAPUHE JA POIKKEAVUUDEN TUOTTAMINEN

Tutkittuani ja muodostettuani sekä perinteistä hyvää äitiyttä peilaavaa kategorisointia että ongelmakategorioita, pääsin paneutumaan vastapuheeseen ja poikkeavuuden tuottamiseen. Siinä missä ongelmakategoriat heijastelevat säröjä äitiyden modernissa mallitarinassa, niin vastapuhe ja poikkeavuuden tuottaminen lähtevät tietoisemmasta perinteisen äitiyden kyseenalaistamisesta ja arvioinnista. Tällainen kyseenalaistus, arviointi ja uudelleen määrittely kuvastaa hyvin postmodernia aikakautta (esim. Kekäle 2007, Murtorinne-Lahtinen 2011). Muodostin lukemastani vastapuheesta ja poikkeavuuden tuottamisesta seuraavanlaiset kategoriat, teesit: Ei pullantuoksukselle äitiydelle, ei ahtaille muoteille sekä Äidillä saa olla omaakin elämää. Ensimmäinen kategoria kuvaa vastapuhetta modernin mallitarinan mukaiselle äitiydelle ja toisessa kategoriassa pureudun aineistosta löytyneeseen vastapuheeseen äidin omistautumiselle pelkästään äitiydelle. Tämä vastapuhe näyttäytyy selontekoina oman ajan tarpeellisuudesta.

Ei pullantuoksukselle äitiydelle, ei ahtaille muoteille

Modernin äitiyden mallitarinan mukaista äitiyttä kyseenalaistaan aineistossani melko paljon. Aineistosta löytyy vastapuhetta niin ympäristön paineille kuin omia tunteita oikeuttavaa pohdintaa. Seidi reflektoi omaa vanhemmuuttaan suhteessa oppimaansa malliin näin:

Koen, että Suomessa on tietynlainen kuva vanhemmuudesta ja äitiydestä, näen sen kuvan jotenkin hieman kylmänä. Että pitäisi olla sellainen... kauhean tiukka ja lapset kurissa ja nuhteessa. Tällainen kuva tulee ilmi muiden äitien puheissa, mutta myös lapsettomilta. Moni kantaa vanhanaikaisen kasvatuksen taakkaa ja moni ikäisistäni on kokenut lapsuudessaan fyysistä kuritusta, eikä vielä välttämättä itse vanhemmaksi tullessaankaan näe sen vaikutuksia itsessään. En ole koskaan kokenut, et ulkoapäin tulisi oikeastaan mitään muuta painetta, kuin se, että on vain yksi oikea tapa kasvattaa lapset ja se kuva on todella vanhanaikainen. Että aikuinen on oikeutettu jyräämään lapsen tunteiden ja mielipiteiden yli. Että Suomalainen äiti vaan laittaa lapset ruotuun, lapsen suhtaudutaan kuten viholliseen ja arki on taistelutanner. Se on kovin surullista.

Seidin käsitys äitiyden vaatimuksista heijastelee aikaa, jolloin äideiltä vaadittiin pärjäämistä ja näin ollen lapsistakin kasvatettiin tietyllä lailla pärjääjiä (esim. Nätkin 1997). Seidin kuvaus suomalaisesta äidistä kuulostaa tutulta ja saa muotonsa usein sukupolvien välisissä

keskusteluissa. Seidi kokee paineen ”vanhanaikaiseen” kasvatukseen voimakkaana, vaikka ei itse kyseisen normin mukaisesti haluakaan toimia. Nykyisin äitiys näyttäytyy usein pehmeämpänä, äitien osallistumista vaativana ja esimerkiksi äidin läsnäoloon kiinnittyvänä. Kiira tuottaa vastapuhetta katkelmassaan näin:

En ole ikinä kokenut olevani äitityyppiä. En tykkää möyriä leikkipuistossa, käydä HopLopissa tai askarrella. Lapsissani on siis jotain ihmeellistä, koska en kyllästy heidän seuraansa juuri koskaan: voisin kuunnella heidän juttujaan ihan loputtomiin ja katsoa, kun he leikkivät ja oppivat uusia taitoja. – Kiira

Kiira asettaa pohdinnassaan itsensä poikkeavuuden kategoriaan kertomalla, ettei ole ikinä kokenut olevansa ”äitityyppiä”. Seuraavassa lauseessa Kiira määrittelee, minkälaisia ominaisuuksia ”äitityyppiin” liittyy hänen näkemyksensä mukaan. Katkelma kuvaa aineiston perusteella muodostamaani hyvään äitiyteen kuuluvaa läsnäolon vaatimusta. Mielenkiintoista on Kiiran tapa tuottaa vastapuhetta tälle vaatimukselle kertomalla olevansa kyllä läsnä oleva, mutta eri tavoin kuin ”äitityypin” ehkä kuuluisi. Kiiran kuvaama läsnäolo kuitenkin heijastaa juurikin sellaista hyvään äitiyteen liitettyä läsnäoloa, jota aineistossani kuvaillaan melko runsaasti. Katkelmassa tulee näkyväksi myös äitiyteen liittyvät riittämättömyyden ja syyllisyyden tunteet; tunne siitä, että vaikka tekee oikein ja hyvin, niin pitäisi tehdä vielä paremmin lunastaakseen paikkansa ”äitityypinä”.

Vastapuhe ja poikkeavuuden tuottaminen kietoutuvat aineistossani vahvasti yhteen ja kuvastavat etenkin sitä, miten osa kirjoittajista ei miellä itseään ”perinteiseksi äidiksi” eli toisin sanoen äitiyden modernin mallitarinan mukaiseksi. Toisinaan ihmiset tuottavat poikkeavuuden kategoriaan itselleen kuvatessaan omaa toimintaansa tai ominaisuuksiaan (Juhila 2012b, 212). Aineistossani poikkeavuuden kategorian tuottamista ilmaisevia sanontatapoja ovat muun muassa kuvaukset siitä, kuinka ei ole pullantuoksuinen, perinteinen tai ydinperhemuottiin sopiva äiti. Esimerkiksi Anne pohtii kirjoituksessaan heränneensä jossain vaiheessa ”äitiyskuplasta” ja tajunneensa olevansa edelleen nainen ja ihminen, vaikka onkin äiti. Myös muissa tarinoissa on paikoittain luettavissa jonkinlaista hukkumista äitiyteen, jolloin äitiydestä muodostuu elämän keskipiste ja sitä pyörittävä voima. Aineistossani tällaista oli havaittavissa etenkin vauva-aikojen kohdalla. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna Annen tapa ilmaista asia on hyvin huomionarvoinen ja kertoo siitä, kuinka hän vastapuhetta tuottamalla on pyristellyt itsensä pois ajatuksesta, että on ainoastaan äiti. Anne

purkaa samalla poikkeavaa ”vain äiti”-kategoriaa vetoamalla toisen kategorian – naiseuden ja ihmisyyden – jäsenyyteen.

Marginaalissa toteutuvaa äitiyttä on tutkittu paljon (esim. Granfelt 1998, Nousiainen 2004, Tuovinen-Kakko 2011) ja nämä tutkimukset nostavat esiin selontekoja (ks. Scott & Lyman 1968, Juhila 2012) siitä, miksi oma äitiys poikkeaa kulttuurisen mallitarinan tarjoamasta hyvästä äitiydestä. Vastapuhetta tuotetaan myös marginaalissa keskustelemalla niistä valinnoista, jotka näyttävät normatiivisten käsitysten vastaisena. Nämä valinnat voivat toisinaan olla näennäisesti hyvinkin pieniä. Hyvän äitiyden kategoriasta tuotettiin aineistossani paljon vastapuhetta, jossa korostuu muiden ihmisten odotusten ja omien sisäisten vaatimusten ja arvojen vaikutus kirjoittajien toimintaan. Sonja pohtii tarinassaan osuvasti äitiyteen liittyviä negatiivisia tunteita:

Uskon, että kaikki äidit ovat jossain vaiheessa väsyneitä ja lasta kohtaan tulee vihan tunteita. Minusta nämä ovat asioita, joista tulisi puhua ääneen. Eivät vihan tai ärtymyksen tunteet lopulta ketään vahingoita, mutta jos niitä ei voi mitenkään purkaa ja niitä pitää peitellä, seuraukset voivat olla pahempia.

Sonja tuottaa kirjoituksellaan kuvaa äidistä, joka saa olla väsynyt ja kokea kaikenlaisia tunteita. Sonjan katkelmasta käy kuitenkin ilmi, ettei näistä tunteista puhuminen aina näyttäyty sällittuna. Konditionaali ”tulisi puhua” kuvastaa ajatusta siitä, ettei väsymyksestä ja kielteisistä tunteista välttämättä puhuta ääneen, vaikka niistä puhuminen voisi ehkäistä ”pahempia seurauksia”. Tekstistä ei käy ilmi, millaisia seurauksia Sonja tarkoittaa, joten en ala niitä spekuloidaan.

Vastapuheena negatiiviselle kategorisoinnille on muun muassa itsensä määrittelemisen tavalliseksi (Juhila 2012b, 215). Esimerkiksi Kaisa kuvaa tekstissään olevansa tiukka, kärsimätön ja epävarma, mutta tekstinsä loppupuolella mainitsee olevansa ”ihan tavallinen äiti”. Kuvatessaan itseään tavalliseksi äidiksi, Kaisa samalla purkaa normatiivista käsitystä ihanneäitiydestä (esim. Green 2004) nostamalla tavallisuuden hyväksi ominaisuudeksi, johon voi liittyä myös negatiivisia puolia. Poikkeavuutta voidaan siis ikään kuin puhumalla tai kirjoittamalla häätää kauemmas liittämällä siihen määreen tavallisuudesta. Huomio on mielenkiintoinen ja toistuu useaan otteeseen aineistossani.

Kategorioita on mahdollista tutkia myös poikkeavuuden näkökulmasta, jolloin fokuksessa ovat ne ominaisuudet, jotka asettavat normatiivisia käsityksiä kriittisen arvioinnin kohteeksi. Esimerkiksi äitiyden suhteen poikkeavuus voidaan mieltää sellaiseksi toiminnaksi, joka

poikkeaa stereotyyppisestä toiminnasta, jota äitiyteen yleensä liitetään. Lähtökohtana poikkeavuuden tutkimiselle eivät ole omat taustaolettamukseni, vaan ne kategorisoinnit, joita aineistoni kirjoittajat tuottavat tarinoissaan. (vrt. Juhila 2012b, 175, 178, 191–192, 197.)

Tiia neuvottelee tekstissään äitiyden kategorian jäsenyyden reuna-ehtoja venyttämällä normatiivisen ajattelun rajoja:

Vähitellen alkoi itelle selkiintyä etten ookkaa kotiäiti -ainesta. Halusin äkkiä töihin, ja niin lähdinkin kun tyttö oli 10kk, isi jäi isyysvapaalle ja sen jälkeen tyttö meni hoitoon n.11kk. Melkoinen palapeli se oli järjestää kahden rekkakuskin työt ja tyttö normaalissa päiväkodissa, eikä ollut ketään varahakijaa. Mutta se rullasi hienosti. --- Poika oli helppo vauva, todella helppo. Lähdin töihin jo hänen ollessa vajaa 5kk, isi jäi kotiin, sitten poika meni hoitoon vajaa 10kk.

Aineistokatkelmasta käy ilmi kaksi Tiian perheen toteuttamaa normatiivista mallia kyseenalaistavaa käytäntöä: isän jääminen kotiin vauvan kanssa äidin lähtiessä töihin ja lapsen vieminen päivähoitoon alle vuoden ikäisenä. Tiia perustelee ratkaisuaan katkelman alussa sillä, ettei ollutkaan kuvitelmistaan huolimatta ”kotiäiti-ainesta” ja sillä, että halusi nopeasti palata töihin. Seuraavassa kappaleessa tulee tarkempi selonteko Tiian töihin lähdöstä:

Halusin töihin, se oli miun lepopaikka, missä sain huilahtaa ja olla yksin, onhan se aika karua lähteä noinkin aikaiseen töihin mutta sillä sain pidettyä oman pääni kunnossa. Omasta mielestä oon hyvä äiti vaikken ookkaan se pullantuoksuinen, oon vähän erilainen kun muut mutta hyvä omalla tapaa. Hyvä äiti on aidosti läsnä. Itelläki on pitkiä työputkia, eikä lapsia kerkiä nähdä kun tien päällä saa mennä. Mutta sitten kun on vapaat niin antaa kaikkensa.

Tiian vastapuheessa on luettavissa sekä puolustava että oikeuttava sävy. Tiia purkaa normatiivista käsitystä äitiydestä sanomalla olevansa hyvä äiti omalla tavallaan, vaikkei se tapa olekaan perinteisin. Tiia tiedostaa, että kulttuurisen mallitarinan mukaan on karua lähteä töihin lapsen ollessa vielä vauva, mutta hän antaa ratkaisustaan puolustavan selonteon: Tiia tarvitsi työntekoa lasten vauva-aikoina saadakseen pidettyä päänsä kunnossa. Tiia kokee hyvän äidin olevan aidosti läsnä ja kertoo vapailla ollessaan antavansa kaikkensa. Tällä lausunnolla hän oikeuttaa pitkiä työvuorojaan. Vastapuhe modernin mallitarinan mukaiselle äitiydelle on kuultavissa vahvana Tiian tuottamissa tekstikatkelmissa.

Aineistostani löytyy myös ydinperhemallia kyseenalaistavaa ja normatiivista perhekäsitystä purkavaa vastapuhetta. Esimerkiksi Sofia tuottaa vastapuhetta ei-biologisen äitiyden näkökulmasta:

Me emme saaneet lasta, jolla on meidän geenimme. Me saimme lapsen, jota rakastamme, jota odotimme ja jonka halusimme. Äitiys ei ole biologiaa, äitiys on sosiaalisesta kanssakäymisestä muodostuvaa ehdotonta rakkautta. Kaikki äidit eivät ole lastensa biologisia äitejä eivätkä kaikki biologiset äidit ole lastensa oikeita äitejä.

Yllä olevassa katkelmassa Sofia etsii omanlaista tapaansa olla äiti vertaamalla adoptoidun lapsen äitiyttä biologiseen äitiyteen. Katkelmassa hän purkaa normatiivista käsitystä äitiyden biologisuudesta nostamalla tärkeimmäksi äitiyden määreeksi ehdottoman rakkauden, joka muodostuu sosiaalisessa kanssakäymisessä. Tutkimuksissa normatiivista perhekäsitystä puretaan muun muassa nostamalla keskusteluun lapsistaan erillään asuvat äidit (Nousiainen 2004, Tuovinen-Kakko 2011), uusperheet (Ritala-Koskinen 2001), ei-biologinen äitiys (Pritchard 2013) sekä lesboperheiden vanhemmuus (Bos 2004).

Tässä vaiheessa on hyvä nostaa esiin myös ajatus siitä, että niin kutsutulle perinteisellekin äitiydelle on toki paikkansa aineistossani. Kuvaamani vastapuheen muodot tuottavat vastustusta täydellisyydelle ja säröttömyydelle sen sijaan, että ne kieltäisivät yhtenä mahdollisena äitiyden muotona niin kutsutun pullantuoksuisen äitiyden. Mielenkiintoista oli kuitenkin huomata, että ”pullantuoksuiset” äidit jäivät vähemmistöön aineistossani ja läpileikkaavana keskusteluna kulki pullantuoksuisen ihanneäitiyden purkaminen.

Tulkintani mukaan vastapuhe ja poikkeavuuden tuottaminen heijastavat postmodernia äitiyden mallitarinaa. Minulle kirjoittavat äidit konstruoivat äitiyttään äitiyden modernin mallitarinan kautta ja pitävät postmodernin mallitarinan mukaisia toimintatapojaan jollain tasolla poikkeavina ja puolustusta vaativina. Havainto on mielenkiintoinen. Jäin pohtimaan, onko kulttuurisen mallitarinan muutos niin hidasta, että sitä vaikka käytännöt muuttuvat, niin äidit kokevat tarvetta puolustaa ja oikeuttaa näitä muuttuneita käytäntöjä vuodesta ja jopa vuosikymmenestä toiseen. On perusteltua pohtia, kokeeko nykyäiti edelleen syyllisyyttä, kun ei pysty tai halua täyttää äitinsä ja isoäitinsä ajan odotuksia äitiydelle.

Äidillä saa olla omaakin elämää

Muodostin tämän kategorian huomattessani omaan aikaan ja oman minuuden säilymiseen liittyvän tematiikan olevan yleistä aineistoni tarinoissa. Vastapuheena perinteiselle hyvän äitiyden mallille esiintyy muun muassa äidin oman ajan tarve, joka on viime aikaisessa julkisessa keskustelussakin noussut puheenaiheeksi. Äidit määrittivät teksteissään omaksi ajaksi muun muassa ystävien tapaamisen, harrastukset, opiskelun ja työssä käynnin. Aika on näkemykseni mukaan muuttunut sallivammaksi äidin omaa aikaa, kuten ystävien tapaamista ja harrastuksia, varten. Katsomalla hiukan taaksepäin voi kuitenkin huomata ilmiön olevan melko uusi; esimerkiksi Jokisen (1996) tutkimuksen väsynyt äiti ei omaa aikaa havittele, vaan elämä keskittyy kotiin ja lapsiin. Oman ajan ottaminen saa usein aikaan selontekovelvollisuuden, joka käy hyvin ilmi seuraavista narratiiveista:

Koen myös, että kun saan omaa aikaa lapsen ollessa päivähoitossa, jaksan olla enemmän läsnä hänelle silloin kun hän on kotona. – Katriina

Teen paljon juttuja myös äitiyden ulkopuolelta (sehän on kai eron hyviä puolia kun lapset on välillä isällään, että saa välillä aikaa olla minäkin, ei vain äiti) ja olen niistä onnellinen. Koen, että olen parempi äiti kun saan olla välillä myös vaan ihan minä, ilman että kannan vastuuta kaikesta. – Anne

Molemmat ylläolevat katkelmat sisältävät oikeuttavan selonteon; oikeus omaan aikaan perustellaan paremmalla äitiydellä ja kukapa ei valitsisi parempaa äitiyttä, jos sellaiseen mahdollisuus on. Aina kuitenkin ei mahdollisuutta tai tarvetta omalle ajalle ole, kuten käy ilmi kahdesta seuraavasta katkelmasta:

Ja se äidin oma aika...kun sitä ei ole, mutta sitäkin pitäisi vaalia, jotta äidin jaksaminen ei olisi aina niin kortilla. – Selja

Suurin yllätys on ollut tämä suunnaton rakkaus, halu olla kotona lapsen kanssa. Minulla ja miehelläni ei ole mitään tarvetta lähteä muualle. Se kuuluisa ”oma aika” on käsitteenä meille täysin vieras. – Taru

Selja tiedostaa, kuinka tärkeää oma aika on, mutta ilmoittaa samalla, ettei hänellä sitä ole. Selja tunnistaa oman ajan puutteen vaikuttavan jaksamiseensa negatiivisesti; hän antaa yhdenlaisen puolustavan selonteon väsymykselleen. Taru puolestaan ei koe kaipaavansa omaa aikaa. Oma aika kuitenkin käy ilmi Tarun tekstistä normina hänen käyttäessään ilmausta ”se kuuluisa oma aika”. Tarun katkelmassa selonteko on vastapuhetta normina

pidetylle oman ajan tarpeelle. Selittämällä oman ajan tarpeen puuttumista rakkaudella ja halulla olla lapsen kanssa, Taru antaa oikeuttavan selonteon. Taru myös korostaa vanhempien yhteneväistä ajatusta aiheesta puhumalla me-muodossa ja määrittämällä oman ja miehensä tarpeen samanlaiseksi.

Omanlainen äitiys on riittävää äitiyttä

Mielikuva äitiydestä on yksinkertaisesti riittävän hyvä, ja tiedän olevani sellainen. Toki välillä kokee syyllisyyttä, mutta se ei ole päällimmäinen tunne. Lapseni on ihana, ja minulla on onni saada olla äiti, ja juuri hänen äitinsä. – Senni

Tutkittuani hyvään äitiyteen liitettyjä määreitä ja mielikuvia, äitiyden ongelmakategorioita sekä hyvän äitiyden vastapuhetta ja poikkeavuuden tuottamista, päädyin ottamaan vielä yhden kategorian mukaan tutkimukseeni. Edellä mainitut kategoriat eivät syntyneet omien ennako-oletusteni pohjalla, vaan etsimällä niitä konstruktioita, joita kirjoittajat äitiydelle ja itselleen äitinä muodostavat. Omanlaisen ja riittävän äitiyden kategoriassa keskityin etsimään sellaisia ilmauksia, jotka kertovat äitien sisäisestä oman äitiytensä kokemuksesta. Tämän kokemuksen taustalla vaikuttavat toki oma elämänhistoria sekä kulttuuriset ja yhteiskunnalliset äitiyden tarinat, mutta se on silti jotain omaa ja henkilökohtaista; eräänlainen yhteenveto ja arvio omasta äitiydestä.

Tässä kohtaa haluaisin sanoa, kuinka hämmästynyt oli siitä, miten samankaltaisista ilmauksista tämä kategoria muodostui. En kuitenkaan voi sanoa hämmästyneeni, sillä vaikka yritin lähteä liikkeelle ilman omia ennako-odotuksia, niin jollain tavoin osasin arvata saavani tämänkaltaisia ”lopputuloksia” oman äitiyden pohdinnassa. Riittävän tai kyllin hyvä äitiys (esim. Winnicott 1965, Jokinen 1996, Berg 2008) on jo vuosia ollut esillä keskusteluissa ja mahdollistanut äideille aikaisempaa vapaammat raamit oman äitiytensä määrittämiseen riittävän hyväksi. Itsekin olen lukemattomia kertoja määritellyt omaa äitiyttäni ”ei täydellistä, mutta riittävän hyvää”-ajatuksen kautta. On kuitenkin mielenkiintoista tutkia, millaisia selontekoja aineistoni äidit antavat omanlaisen ja riittävän hyvän äitiytensä reuna-ehdoista. Tiia ja Soila kuvailevat äitiyttään näin:

Omasta mielestä oon hyvä äiti vaikken oookkaan se pullantuoksuinen, oon vähän erilainen kun muut mutta hyvä omalla tapaa. – Tiia

Mielestäni en ollut täydellinen äiti, enkä todellakaan perinteinen, mutta kun katsoo nyt fiksumia ja kaunista aikuista naista jonka olen ihan itse tehnyt, niin ei voi olla kuin ylpeä. – Soila

Molemmissa katkelmissa on nähtävillä säröjä kulttuurisessa ja moraalisisessa järjestyksessä naisten purkaessa käsitystä perinteisestä äitiydestä ainoana mallina hyvälle äitiydelle. He luovat sanoillaan kuvaa siitä, kuinka äiti voi olla hyvä äiti, vaikka ei olekaan se perinteinen ja pullantuoksuinen. ”Pullantuoksuista äitiyttä” kyseenalaistettiin jo vastapuhetta ja poikkeavuuden kategoriaa käsittelevässä kohdassa, ja nyt vahvistetaan käsitystä siitä, että muunlainenkin äitiys on riittävää. Anne antaa oikeuttavan selonteon toiminnastaan kuvatessaan olevansa hyvä äiti. Anne purkaa normatiivista käsitystä äitiydestä sanomalla, että hyvällä äidillä voi olla rikkoutuneita parisuhteita ja halu ”bilettää”:

Mä voin ihan hyvin olla kauhean hyvä äiti lapsille, vaikka mulla onki monta rikkonaista suhdetta takana ja vaikka mä biletän välillä baarissa kavereiden kans ku lapset on isällään.

Selja antaa tekstissään selonteon, jolla puolustaa ajatustaan omasta riittävän hyvästä äitiydestä:

En varmastikkaan ole sellainen äiti, joka kadottaa koko minuutensa lapsiensa tähden, mutta olen ainakin ollut aina läsnä ja saatavilla, kuunnellut, keuhunut, ohjannut, halinut, pitänyt sylissä, ruokkinut, kannatellut ja potkinut pyllylle. Olen varmasti ihan riittävän hyvä äiti. – Selja

Katkelmassa Selja myös määrittää hyvää äitiyttä muun muassa läsnäolon, läheisyyden ja perustarpeista huolehtimisen kautta. Samalla hän viittaa tiedostamattaan äitiyden moderniin mallitarinaan, jossa äiti omistautuu usein pelkästään äitiydelle. Selja ei koe näin tekevänsä, mutta hän kokee kuitenkin toiminnallaan nousevansa riittävän hyväksi äitiydessään. Myös Tarun narratiivista on luettavissa läsnäolon vaatimus määreenä riittävän hyvälle äitiydelle:

Minä olen äiti, joka tekee virheitä, on paljon lapsen kanssa, mutta uskon silti itseeni ja pidän itseäni hyvänä äitinä. – Taru

Aineistossani omanlainen äitiys määriteltiin riittäväksi äitiydeksi. Joskus kuitenkin omalainen äitiys voidaan määritellä esimerkiksi viranomaisien taholta lasta vahingoittavaksi tai vääränlaiseksi äitiydeksi. Aina äitiys ei ole riittävää ilman vahvaa tukea – eikä aina edes tuen avulla. Tällöin tarvitaan esimerkiksi lastensuojelun taholta sellaista asiantuntemusta ja

tietoa äitiydestä, jonka avulla kulttuurisen ja moraalisen järjestyksen vastaista äitiyttä voidaan tukea. Tukemalla äitiyttä tuetaan myös lapsuutta.

Tämän päivän äiti, postmodernin ajan äiti, on moninainen. Äitiys muuttuu jatkuvasti ajassa ja niin muuttuu myös äitiydestä käytävä keskustelu. Silti äitiydessä on jotain ikiaikaista ja pysyvää, kuten aineistostani käy ilmi. Äitiys koskettaa jokaista ihmistä jollain tavalla ja siksi onkin tärkeää tutkia äitiyttä ja nostaa sitä keskusteluun niin julkisilla areenoilla kuin yksityisissä keskusteluissakin. Omanlaisen ja riittävän hyvän äitiyden pitäminen lähtökohtana äitiyden normille nykypäivänä on hyvä lähtökohta, joka sallii poikkeamat normatiivisten käsityksen mukaisesta äitiydestä ja avaa tietä äitiyden emansipaatiolle.

10 OODI ÄITIYDELLE – TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETOA

Tulkintani mukaan äitiyden moderni mallitarina istuu edelleen niin tiukassa, että se on normi, jota vasten omaa äitiyttä lähdetään usein peilaamaan. Vaikka puhetta esimerkiksi äitien väsymyksestä, luvasta poiketa ydinperhemallista tai tarpeesta äitien omalle ajalle on ollut jo pitkään, niin vanhat normatiiviset käsitykset puolustavat edelleen paikkaansa. Äitiyden moderni kulttuurinen mallitarina on juurtunut niin syvälle meihin, että siitä poikkeaminen saattaa aiheuttaa häpeää, syyllisyyttä ja huonommuudentunteita. Usein sanotaan, että taakat siirtyvät isovanhemmilta aina toiseen sukupolveen saakka. Tämän perusteella voisi sanoa, että sota-ajan äiti (esim. Nätkin 1997) elää vielä vahvana nykyajan äideissä.

Lähestyin aineistoani kulttuurisen mallitarinan näkökulmasta muodostaen siitä hyvän äitiyden kategorian ja tutkimalla sitä, mitä tähän kategoriaan kuuluu sekä sitä, millaista vastapuhetta ja selontekoja se saa aikaan. Toisaalta lähestyin äitiyttä myös ongelmakategorioiden näkökulmasta, koska halusin tutkia millaisia säröjä ongelmapuhe ja ongelmatarinat luovat niin sanottuun hyvään äitiyteen. Ratkaisu oli onnistunut ja sain lähestymistavallani monipuolista tietoa äitiyden ja äidiksi tulemisen kokemuksesta. Tein myös mielenkiintoisen havainnon: perinteisesti mielletty hyvään äitiyteen liittyvä puhe oli enemmänkin tuokiokuvamaista ja yleisellä tasolla pohdiskeluvaa, kun puolestaan ongelmapuhe oli selkeän tarinallista ja siihen sisältyi vahvoja selontekoja ongelmien syistä ja seurauksista. Poikkeavuuden tuottaminen ja lopulta omanlaisen äitiyden määrittely riittävän hyvän äitiyden kautta toi lisää mielenkiintoista pohdittavaa.

Hyvän äitiyden kategoria heijastelee voimakkaasti modernin ajan äitiyden kulttuurista mallitarinaa, jossa äiti näyttäytyy rakkautta ja omistautuneisuutta huokuvana, äidillisenä ja jopa myyttisenä naisena. Postmodernin ajan äitikuva puolestaan tulee näkyväksi vastapuheen ilmaisuissa, poikkeavuuden kategoriassa sekä ongelmapuheena. Postmodernin ajan äiti on modernin ajan äidin tapaan huolehtiva ja rakastava, mutta hänellä on oikeus olla myös väsynyt. Postmodernin aikakauden äitiys painottaa yksilöllisiä valintoja ja moninaisia tapoja olla äiti. Yhdistämällä modernin ja postmodernin ajanjakson äitiyden kulttuurista mallitarinaa pääsin sellaiseen kuvaan äitiydestä, jossa näkyy niin historia ja modernin aikakauden käsitys äitiydestä kuin postmodernille aikakaudelle tyypillinen normien

kyseenalaistaminen ja äitiyden uudelleen määrittely. Löysin kuvan äidistä, joka toteuttaa äitiyttään omalla tavallaan, mutta silti riittävän hyvin.

Tässä tutkimuksessa näkyväksi tulee ajattelun muutos aikakaudesta toiseen siirryttäessä. Äitiyden kulttuurinen mallitarina elää ja muuttuu myyttisestä äitihahmosta työteliääseen ja omistautuvaan perheenemäntään ja siitä vielä nykyajan äitiin, joka voi toteuttaa äitiyttään aikaisempaa moninaisemmin. Murtorinne-Lahtisen (2011, 44) tapaan hahmotan äidin keskeistä roolia perheessä korostavan tarinamallin äitiyden modernina mallitarinan, ja äidin ja isän samankaltaisuutta vanhempina painottavan tulkinnan äitiyden postmodernina mallitarinana. Pääpaino on ajanjaksojen ajallisen sijoittumisen sijaan esimodernissa, varhaismodernissa, modernissa ja posmodernissa ajattelussa, joka tulee näkyväksi mallitarinoiden kautta.

Väyrysen (2007; ks. myös Pulkkinen 1998) tavoin miellän modernin ja postmodernin osittain päällekkäisiksi ja yhtäaikaiksi diskursseiksi. Kulttuuriset toimintatavat ja historiassa omaksutut asenteet eivät muutu nopeasti, vaan erilaiset kulttuurissa muokkautuvat keskustelut ovat olemassa samanaikaisesti. Postmoderni ajattelu kuljettaa rinnallaan niin modernia kuin sitä edeltävääkin ajattelutapaa, ja nämä ajattelutavat yhdessä muokkaavat kulttuurisia asenteita ja tulkintoja. Erilaisten ajattelutapojen päällekkäisyys voi osaltaan vaikeuttaa (äitiyden) identiteetin rakentamista, sillä päällekkäisyys tuo mukanaan jännitteitä. (ks. emt., 30.) Ristiriita modernin ja postmodernin välillä on mielenkiintoinen, ja houkuttaa tutkijaa tarkastelemaan modernia ja postmodernia osittain päällekkäisinä keskusteluin.

Kategorioiden muodostaminen osoittautui yllättävän haasteelliseksi tehtäväksi. Löysin kyllä helposti aineistostani sellaisia kategorioita, jonka jäseniksi kirjoittajat itsensä asettivat. Löysin myös vastapuhetta, selontekoja ja neuvotteluja tiettyjen kategorioiden jäsenyydestä. Kategoriat kuitenkin limittyivät toisiinsa ja olivat päällekkäisiä monessa kohtaa. Esimerkiksi äitiyteen liittyvät odotukset tulivat näkyviksi monessa kategoriassa.

Kävin edellisissä luvuissa läpi tutkimustuloksiani kategoria kerrallaan, joten tässä luvussa on yhteenvedon aika. Haluan tehdä tutkimustulosteni yhteenvedosta helposti lähestyttävän, ajatuksia herättävän ja mielenkiintoisen. Tavoitteenani on, että tutkimuksestani löytyy jotain sellaista tuttua, josta moni äiti voi itsensä tunnistaa. Toisaalta haluan myös mahdollistaa muille lukijoille – esimerkiksi sosiaalialan opiskelijoille ja ammattilaisille – napakan yhteenvedon tutkimustuloksistani ja sitä kautta mahdollistaa äitiyttä koskevan ymmärryksen

avartumisen. Kolmas tavoitteeni on nostaa minulle kirjoittaneiden äitien ajatuksia esille autenttisina kunnianosoituksena heille ja kunnianosoituksena äitiydelle.

Näihin tavoitteisiin pääsen mielestäni aineistoni pohjalta koostamani, tätä aikaa kuvaavan äitiyden kulttuurisen mallitarinan hahmotelman avulla. Myös Jokinen (2005) käyttää samantyylistä lähestymistapaa ”Aikuisten arki”-tutkimuksessaan; Jokisen tutkimuksen lopusta löytyy aineistolainauksista koostettu ”runokokoelma”. Keräsin Jokisen tavoin aineistostani suoria lainauksia, jotka sopivat muodostamiini äitiyden kategorioihin. Ne tuovat esiin niin modernin äitiyden mallitarinan mukaisen hyvän äidin kategorian kuin vastapuheen perinteiselle hyvälle äitiydelle. Läsnaolo, äidinrakkaus ja äitiyden ilo sekä lasten kasvattaminen ja arjen sujuminen saavat muotonsa tekstissä. Lainaukset antavat äänen myös äitiyteen liittyvälle ongelmapuheelle sekä poikkeavuuden kategorialle. Äitiyteen liittyvät ristiriitaiset odotukset tulevat näkyviksi yhteenvedossa. Riittämättömyyden, syyllisyyden ja väsymyksen tunteet sekä normatiivisista käsityksistä poikkeaminen luovat katseen äitiyden keskeneräisyyteen ja epätäydellisyyteen. Äitien kokemusten ja tuntemusten rinnalle nousevat muiden ihmisten ja yhteiskunnan asettamat vaatimukset ja raamit äitiydelle. Tässä kohdin arvioidaan ja neuvotellaan hyvää äitiyttä suhteessa omaan itseen ja ympäröivään yhteiskuntaan. Viimeisenä, mutta ei vähäisimpänä äitien tarinoiden lainaukset luovat kuvaa neuvottelujen pohjalta syntyneestä nykyajan äidistä: ei täydellisestä tai aina niin perinteisestä, mutta omalla tavallaan hyvästä ja riittävästä.

Kirjoitin yhteenvetoni yhdistämällä lainauksia aineistostani niistä mitään poistamatta tai niihin mitään lisäämättä. Punaisena lankana tai juonena kulkevat saamani tutkimustulokset, joiden perusteella olen luonut yhdenlaisen tulkinnan ja kulttuurisen mallitarinan äitiydestä. Toinen tutkija olisi saattanut saada samasta aineistosta koostettua erilaisen tarinan, joten on syytä muistaa, että tämä on vain yksi tulkinta. Tuloksena on tarina, runo, ajatuksenvirtaa tai miksi sitä haluaakin nimittää – itse kutsun sitä nimellä ”Oodi äitiydelle”. Olen aikaisemmissa tuloslukuissa analysoinut aineistoani ja tehnyt tulkintoja siitä lukemani tutkimuskirjallisuuden valossa. Tässä lopullisessa yhteenvedossa haluan jättää tulkinnanvaraa myös lukijalle. Yhteenvetoni tuo tutkimustani narratiivisen tutkimuksen suuntaan, sillä luon aineistostani uuden tarinan, jossa kulttuurisen mallitarinan vaikutus nousee vahvasti esille. Forsberg (2014, 135) sanoo sosiaalisessa konstruktivismissa tutkijan tehtävän olevan muodostaa aineistostaan analyysi, joka antaa uusia näkökulmia ja virikkeitä. Näin olen pyrkinyt myös tekemään ja etenkin tämä yhteenveto eräänlaisena äitiyden kulttuurisen mallitarinan kyseenalaistajana voi toimia juuri tässä tarkoituksessa.

OODI ÄITIYDELLE

Kohta olemme valtavan vastuun äärellä.

*Oltiin epävarmoja siitä,
millaista kaikkea vanhemmuus meiltä vaatii.
Halutaanko me oikeasti näin kovasti lasta,
pystynkö olemaan tarpeeksi hyvä äiti.*

*Raskausaika oli kaikkea muuta mitä odotin.
ei lähellekään sitä täydellisyyttä mitä kuvittelin.*

*Olin onnellinen,
kun odotusaika oli lopulta ohi.
En vielä silloin ehkä tajunnut,
että siitähän se vasta alkoi.*

*Synnytyksen olin tietenkin myös suunnitellut
soitettavia kappaleita myöten.
Halusin kuunnella Apulantaa.
Soitin ei toiminut.
Onneksi synnytys meni hyvin,
vaikka lapsen kanssa meinattiin kyllä kuolla.*

*Kun sain lapsen rinnalleni pitkän synnytyksen jälkeen,
tunsin hetken valtavaa ylpeyttä ja ihmetystä.*

*Rakkauttakin hieman.
Mun sylissä vauva rauhottui
Muistan tajunneeni,
että tämä on nyt oikeasti MUN vauva,
että mä olen tälle ihmiselle se,
jonka syliin se rauhottuu
ja jota mä tuun rakastamaan koko loppuelämäni.
Siinä hetkessä musta syntyi äiti.*

*Lapsen syntymä oli valtavan
vastuun taakan laskeutuminen harteille.
Lapsen synnyttyä on äiti päivällä ja yöllä,
arkena ja pyhänä, aina.
Siinä ymmärsi aika lailla heti,
että tässä on mun elämän tarkoitus,
suurin rakkaus,
tämä on se, jonka vuoksi taistelen.
Ja sitten se alkoikin se taistelu.*

*Kompastuttiin kyllä joka murikkaan,
mikä vastaan tuli.
Koliikkia oli yli kolme kuukautta.
Olin todella väsynyt.
Eikä ketään apuna.*

*Yöt kotona olivat raskaita,
ja muistan edelleen terävästi miettineeni,
että jos et nyt nukahda
niin heitän seinään.*

*En voinut käsittää,
et mun piti tosiaan keittää
joka ikinen aamu puuroa tolle tyyppille,
ja herätä aamukuudelta,
viikonloppuisinkin.*

*Tiesin hyvin tarkkaan,
millainen äiti haluan ja en halua olla.
Olin maalannut mielessäni
niin täydellisen äitihahmon kuvan,
että jopa neuvolassa huolestuttiin.*

*Kuvittelin ihteni pullantuoksuiseksi kotiäidiksi,
 joka oottaa isiä kotiin töistä,
 ruoka valmiina, lapsen kanssa.
 Leikitän ja laulatan lastani,
 askartelen, opetan tanssia ja musiikkia.
 Kasvatan häntä hyvin käyttäytyväksi.
 Todellisuus oli sitä,
 että makasin lattialla
 ja heilutin helistintä huutavan vauvan vieressä.*

*Neuvolassa tuntui,
 että olen kehityskeskustelussa
 ja esimies, neuvolan täti,
 antaa koko ajan huomautuksia,
 kuinka teen huonosti työni.
 Tuntui että kaikesta udeltiin
 ja kaikkea kytättiin.
 Yhtäkkiä olimme suurennuslasin alla.*

*Aika teki tehtävänsä
 ja meistä muotoutui oma pieni perhe.
 Vaihdoin nahkarotsit maripaitoihin
 ja värjäsin pinkit rastat
 ja leikkasin blondin naisellisen tukan.*

*Äitiys on kuluttavaa,
 joskus olisi ihana saada lomaa.
 Olla ihan vain yksin,
 niin että kukaan ei tarvitse minulta mitään.
 Huusin lapsille ja kiukuttelin miehelle,
 haaveilin vain pois pääsystä
 ja siitä,
 että saisi edes joskus nukkua.*

*Joskus väsyneenä sitä mielti,
että voi että ku vois heittää nuo penskat roskiin.*

*Ja kun oma ystävä kertoo,
miten tämä on lyönyt pientä lastaan.*

*Tai kun kuulee,
että tuttavaperheen vanhemmat ovat niin piipussa,
että yhteiskunnan tukitoimet eivät tahdo riittää siihen,
että lapset voisivat asua kotona.*

*Tulee ajatus,
että en olisi halunnut tietääkään.*

*Ja rakkaus,
sitä ei voinut edes aavistaa etukäteen.
Yhtäkkiä sitä vain tajusi rakastavansa
enemmän ja eri tavalla
kuin koskaan ennen,
eikä mitään mitä oli aiemmin ollut,
voinut verrata siihen tunteeseen.*

Oon ollu kotiäiti ja työssäkäyvä äiti ja opiskeleva äiti

On iloja ja suruja.

On pyykinpesua ja ruoan laittoa.

On taitojen karttumisen ihastelua

ja pipien pois pussaamista.

On ollut niin hässäkkää,

ettei ole ehtinyt paljon miettiä,

kuka sitä onkaan

tai mitä sitä tekisi.

Aloin ehkä herätä siitä äitiyskuplasta,

missä äidit jonkin aikaa aina elää.

Aloin tajuta,

*että olin yhä ihminen,
nainen ja itsenäinen ihminen.*

*Lapseni on aivan valtavan
ihana ja fiksu ja hauska.
Hänen kanssaan on hauskaa,
on ihana seurata hänen oppimistaan
ja kasvuaan.
Hän on välillä vilkas ja itsepäinen,
yhtenä hetkenä herkkä ja ujo,
toisena liian rohkea ja karkailee maailmalle
Hän kyseenalaistaa kaiken
ja tuo esiin oman tahtonsa hyvin selkeästi.*

*Ja minua väsyttää jatkuva omien
ja muiden rajojen pohtiminen
ja kasvattaminen.
Haluan, että lapsi tietää,
että vaikka olen hänen äitinsä
ja tahdon hänelle hyvää,
minulla on myös oma elämäni,
omat ajatukseni
ja omat haluni
ja tarpeeni.*

*Äitiys on muutenkin haastavaa
ilman sitä, että pitäisi ajatella
mitä muut sanoo
ja että miten täydellisen äidin
pitäisi tehdä missäkin tilanteessa.
Toisaalta lapset pitää pitää pumpulissa
ja tynnyrissä kolmekymppiseksi,
mutta toisaalta lapsen pitää osata viimeistään vuoden vanhana*

*käydä potalla, pukea ja riisua ja syödä.
Lukemaan pitää oppia viimeistään kolmevuotiaana
ja tietysti pitää tietokonetta osata käyttää,
mutta ruutuaikaa ei saa olla kuin puoli tuntia viikossa
tai lapsen aivot käristyy.*

*Kodin pitää kiiltää,
äidin pitää palautua synnytyksestä
niin nopeasti kuin mahdollista,
lasten pitää saada luomuruokaa,
pitää olla viimeisen päälle hiotut kasvatusfilosofiat,
luomupuuvillavaatteet,
ulkoilla x tuntimäärä joka päivä,
vertailla maailman parhaat turvaistuimet,
haalarit,
päivähoidot,
you name it.*

*Tulee myös hoitaa lapset kotona,
mutta ei saa olla yhteiskunnan elätti,
eikä varsinkaan elää miehen rahoilla.
Työelämästä pitkään poissaolo on myös huono juttu.
Tämän kaiken keskellä tulee yrittää pitää itsensä järjissään.
Niin, ja tietysti tulee olla viehättävä kumppani
ja hyvä ystävä, joka ei puhu koko aikaa lapsista.
Ei, vaikka elämässä ei vuosiin ole muuta tapahtunutkaan.*

*Pitää muistaa, ettei kukaan koskaan voi olla täydellinen vanhempi,
ei itse ole, eikä kukaan muukaan ole,
eli pitää siis myös olla armollinen.
Vaikka pyrkii parempaan,
säilyy koko ajan keskeneräisenä,
ja täytyy osata iloita matkasta,*

kun ei koskaan voi päästä perille.

*Lapsen onni, kun hän löytää
mielestään täydellisen kokoisen
ja muotoisen kiven,
kuvaa sitä,
millainen haluaisin itsekin olla:
jonkun silmissä ehkä tarkoitukseton ja mitäänsanomaton,
mutta omille lapsilleni juuri sopiva.*

*Omasta mielestä oon hyvä äiti
vaikken oookkaan se pullantuoksuinen,
oon vähän erilainen kun muut,
mutta hyvä omalla tapaa.
Tämmönen seiskamiikka
tuntuu kelpaavan oikein hyvin mun lapsille.*

*Kaipa lapsille riittää,
että on läsnä ja rakastaa ja tekee parhaansa.
Ei kai sitä juuri muutakaan voi.*

*Tulipahan romaani,
mutta toivottavasti jotain näkökantaa tuli.*

11 EETTISTÄ POHDINTAA TUTKIMUSPROSESSISTA

Eettinen reflektointi on tutkimuksen teossa suuressa roolissa. Tässä tutkimuksessa eettinen pohdinta keskittyy suurelta osin kerättyyn aineistoon, joka näyttäytyy avoimena, rehellisenä, autenttisenä ja paikoittain jopa raadollisena. Tutkimusaineistoni on eettisesti arvokas, sillä se kunnioittaa osallistujien ominaislaatua ja antaa heille mahdollisuuden ilmaista itseään omalla tavallaan (vrt. Hänninen 2010, 174). Tutkijana velvollisuuteni on kunnioittaa tutkimukseen osallistuneita äitejä analysoimalla aineistoni huolella ja pitämällä eettiset näkökohdat mielessäni tutkimusprosessin alusta sen loppuun saakka.

Jokaisessa tutkimuksessa tulisi arvioida jollain tavoin sen luotettavuutta. Laadullisen tutkimuksen kohdalla luotettavuuden arvioinnissa käytettäviä mittareita voi kuitenkin olla vaikea löytää. Luotettavuutta voi kuitenkin parantaa esimerkiksi kertomalla tarkoin tutkimuksen toteutuksesta. Tutkimuksen ulkoiset puitteet, kuten tutkimukseen käytetty aika ja tutkimusolosuhteet, on syytä kuvata tarkasti. Lisäksi luotettavuutta voi lisätä perustelemalla omia tulkintojaan ja päätelmiään huolellisesti. Tutkimustilannetta tulisi myös arvioida. Suorat aineistolainaukset toimivat myös luotettavuuden lisääjinä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 214-215.)

Oman tutkimukseni olen pyrkinyt tekemään mahdollisimman läpinäkyväksi. Olen kirjoittanut tarkasti tutkimusprosessistani sekä tehnyt arviota siitä koko prosessin ajan. Olen pyrkinyt perustelevaan tekemiäni tulkintoja ja johtopäätöksiä kategoria-analyysin lähtökohdista käsin. Suorat lainaukset saamistani tarinoista parantavat tutkimukseni luotettavuutta ja antavat lisäksi ”äänen” tutkimukseeni osallistuneille äideille. Koin tärkeäksi lainausten käytön, koska niiden avulla sain esiin äitien yksilöllisen tavan käyttää kieltä.

Pohdin eettisiä näkökulmia läpi koko tutkimusprosessin. Käytännön tasolla tärkeä tehtäväni on ollut minulle kirjoittaneiden äitien anonymiteetin säilyttäminen. Anonymisoin aineistoni poistamalla siitä joitain mahdollisia tunnistetietoja, kuten asuinpaikan ja kirjoittajien tarkan iän. Saamani aineisto on kerätty usealta sosiaalisen median foorumilta ja kirjoittajat ovat ympäri Suomen, joten heidän henkilöllisyytensä paljastuminen ei ole todennäköistä. En kuitenkaan halunnut esimerkiksi eritellä, mistä ryhmästä kukin kirjoittaja on, jotta voin vielä paremmin taata anonymiteetin. Poistan aineistoni tietokoneeltani saatuaani tutkimukseni valmiiksi ja tulostamani tarinat hävitän asianmukaisesti. (Ruusuvoori ym. (toim.) 2010, 450, 452; Hänninen 2010, 174.)

Tutkimuksessani huomioin hyvän tieteellisen käytännön periaatteet ja sitouduin niihin. Noudatin huolellisuutta, tarkkuutta ja rehellisyyttä tehdessäni ja arvioidessani tutkimustani sekä tallentaessani ja esitellessäni tutkimukseni tuloksia. Kiinnitin erityistä huomiota lähdeviitteisiin ja pyrin tekemään ne asianmukaisesti ja huolellisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Yllä mainittujen seikkojen huomioinnilla pystyin tuomaan tutkimukseeni lisää eettistä läpinäkyvyyttä. Muutama minulle kirjoittanut äiti pyysi minua lähettämään valmiin tutkimukseni heille ja näin aion toimia. Lisäksi aion kysyä myös muilta kirjoittajilta, haluavatko he lukea tutkimukseni.

Kategoria-analyysi tarjoaa narratiivisen analyysin tavoin mahdollisuuden antaa ”äänen” tutkimuksen osallistujille. Halusin tutkimuksessani nostaa esille kirjoittajien oman tavan antaa asioille merkityksiä kielen avulla. Pyrin välttämään kaikenlaisia ennako-oletuksia tai valmiiksi muodostettua teoriaa aineiston analyysin vaiheessa; pyrin mahdollisimman avoimeen suhtautumiseen aineistoni suhteen. ”Äänen antaminen” tutkimuksen osallistujille on kuitenkin aina suhteellista. On tutkijan tehtävä valikoida ne osat, joita hän kerätystä aineistosta käyttää. Näin ollen tulkinnassakin on viime kädessä kuuluvissa tutkijan ääni. Tämä on tärkeä seikka huomioitavaksi. (vrt. Hänninen 2000, 34.) Toinen tutkija olisi saattanut saada samasta aineistosta ja jopa samalla menetelmällä tehtyä täysin erilaisen tutkimuksen. On myös hyvä muistaa, että tarinoiden kertoja ottaa aina huomioon yleisönsä tarinaa kertoessaan. Näin ollen hän myös suuntaa tarinansa ainakin osittain odotustenmukaisesti. Tarinoista tehdyt selonteot saattavat vaihdella suurestikin riippuen siitä, kenelle tarinaa kerrotaan. (Juhila 2012a, 165.) Tuntemattomana tutkijana siis olen saattanut saada hyvinkin erilaisia tarinoita kuin vaikkapa ystävä tai neuvolan terveydenhoitaja olisi saanut.

Tutkimusta tehdessäni pyrin läpi prosessin refleктоimaan sen minussa herättämiä tunteita ja ajatuksia. Itsekin olen melko pienten lasten äiti, joten aihe tulee lähelle omaa kokemusmaailmaani. Onnistuin kuitenkin mielestäni pysymään tutkijan roolissa hyvin, vaikkakin tämän kaltaisessa tutkimuksessa on luonnollista myös reflektoida omia kokemuksiaan. Keräsin aineiston ja aloittelin sen analyysia hyvän matkaa ennen kuin aloin perehtyä tarkemmin aikaisempiin äitiysaiheisiin tutkimuksiin. Tällä valinnalla varmistin sen, ettei minulla ole liikaa ennakkokäsityksiä tutkimastani aiheesta etukäteen. Toki on hyvä muistaa, että äitiys on sellainen aihe, josta jokaisella ihmisellä on varmasti ajatuksia ja oletuksia. Kulttuuriset mallitarinat seurasivat vähintään tiedostamattomina minuakin tutkimusprosessini aikana. Tämä seikka on hyvä tunnistaa ja tunnustaa.

Pohdin tutkimusta tehdessäni omaa positiotani tutkijana, mutta toisaalta myös äitinä. Ymmärsin, kuinka tärkeää on yrittää hyväksyä ja tunnistaa tutkimuksen tekoon vaikuttavat osittain tiedostamattomat ajatukset ja tunteet; oma esiymmärryksensä tutkittavasta aiheesta, joka on kohdallani muodostunut osittain oman äitiyteni kautta. Mietin paljon myös sitä, tunnistavatko kirjoittajat itsensä tutkimuksestani ja loukkaako jokin kohta mahdollisesti heitä. Kirjoittajat jakoivat minulle tarinansa luottamuksellisesti ja esiin tuli hyvin avoimia pohdintoja aroista ja kipeistäkin aiheista. Nämä tarinat pilkoin kategoria-analyysin ajatusten mukaisesti lyhyiksi narratiiveiksi, jotka nostin analyysin kohteeksi. Tarinan osa ei kuitenkaan välttämättä kerro kovin paljon koko tarinasta. Nostamalla tiettyjä asioita pohdintaan jäivät toiset asiat taustalle. Jollekin kirjoittajista tämä voi näyttäytyä hämmentävänä. Kaiken kaikkiaan pidin eettisen näkökulman mielessäni koko tutkimusprosessini ajan. Tavoitteenani oli saada aikaan laadukas tutkimus, jossa kunnioitan minulle kirjoitettuja tarinoita. Pyrin tutkimaan tarinoita tieteellisesti ja antamaan samanaikaisesti tarpeeksi tilaa äitien ”äänelle” sellaisena kuin se oli aineistossa luettavissa. Onnistuin mielestäni tavoitteessani hyvin.

12 JOHTOPÄÄTÖKSET

Aloitin tutkimusprosessini laatimalla kirjoituspyynnön, ja tässä vaiheessa on hyvä kiinnittää huomio vielä hetkeksi kirjoituspyyntöni. Kirjoituspyynnössäni erittelin melko laajasti teemoja, joista pyysin äitejä halutessaan kirjoittamaan. Nämä teemat tulevat luonnollisesti näkyviksi minulle kirjoitetuissa tarinoissa ohjaamalla kirjoittajia pohtimaan äitiyttä tietyistä näkökulmista. Toisella – esimerkiksi huomattavasti lyhytsanaisemmalla ja luokittelemattomammalla – kirjoituspyynnöllä olisin saattanut saada aivan erilaisia vastauksia. Kirjoituspyyntöni vahvuus ja heikkous on sen laajuus. Yhtäältä kattava kirjoituspyyntö houkuttelee pohtimaan omaa äitiyttä monesta tulokulmasta käsin, mutta toisaalta se normittaa äitiyttä ennakkoon.

Kirjoituspyynnössäni oli ennako-oletuksia esimerkiksi äitiyteen liittyvien tuntemusten suhteen – olin nimennyt esimerkkeinä äitiyden tunteista ja tuntemuksista ilon, onnistumisen ja ehdottoman rakkauden sekä riittämättömyyden, syyllisyyden ja väsymyksen. Vaikka tutkijana minun tulisi lähteä liikkeelle ilman ennako-oletuksia, niin kirjoituspyynnössäni ne valitettavasti tulevat näkyviin. Äitiyden kulttuurinen mallitarina on niin vahva ja implisiittisesti opittu, että ennako-oletuksilta on vaikea välttyä. Olisin kuitenkin voinut jättää nämä oletukset näkymättömiin ja jättää ne kirjoittamatta kirjoituspyyntöni. Myöhemmässä vaiheessa laadittuun kirjoituspyyntöön näitä oletuksia ei luultavasti olisi päätyntykään, mutta alun vauhdissa en huomionut tätä asiaa. Tämä seikka on itseäni hiukan häirinnyt koko kirjoitusprosessini ajan, vaikka ajattelenkin, että laajuudestaan huolimatta kirjoituspyyntöni oli huolellisesti laadittu ja monipuolinen.

Sain kirjoituspyyntöni viisitoista vastausta, joka oli tämänkaltaiseen tutkimukseen sopiva määrä. Analyysiprosessi oli takkuinen. Aloitin narratiivisella analyysillä, joka osoittautui ensimmäisellä yrittämällä ohueksi ja pinnalliseksi. Siirryin ohjaavan opettajan kanssa käydyn keskustelun perusteella kategoria-analyysiin ja aivan tutkimukseni viime metreille saakka yritin löytää tasapainoa näiden kahden analyysitavan välille. Olen tyytyväinen lopputulokseen. Onnistuin tekemään sellaisen analyysin, jossa aineistoni saa napakan muodon ja tutkimustulokset tulevat näkyviksi äitiyden kulttuurisen mallitarinan lähtökohdasta käsin. Kategoria-analyysi osoittautui hyväksi valinnaksi pääasialliseksi analyysimenetelmäksi ja se täydentyi luontevasti narratiivisen analyysin näkökulmilla. Etnometodologia ja konstruktivismi toimivat valittujen menetelmien taustalla hyvinä lähtökohtina.

Tutkimukseni kantava käsite on äitiys, jota tarkastelen historiallisena jatkumona äitiyden kulttuurisen mallitarinan näkökulmasta käsin. Kulttuurinen mallitarina tuo äitiyden tarkasteluun mielenkiintoisen tulokulman, joka auttoi myös aiheen rajaamisessa. Pääsin äitiyden historiaa tutkiessani sukeltamaan mielenkiintoiseen maailmaan ja peilaamaan tämän päivän äitiyttä entisajan äitiyteen. Huomasin, kuinka vahvana äitiyden kulttuurinen mallitarina elää ja kuinka hitaasti se muuttuu yhteiskunnan muuttuessa.

Pohdin tutkimusprosessin aikana paljon sitä, millä tavoin loisin äitiydestä ja äitiyden kulttuurisesta mallitarinasta johdonmukaisen kokonaiskuvan, jossa saisin näkyviksi niitä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia odotuksia, joita äitiyteen on liitetty historiassa ja joita siihen liittyy nykypäivänä. Ratkaisin asian jaottelemalla äitiyden tarkastelun aikakausiin: esi- ja varhaismoderniin, moderniin sekä postmoderniin. Jaottelu on osittain keinotekoinen, eikä edellä mainittuja aikakausille voi yksiselitteisesti määritellä alku- ja loppupistettä. Sain kuitenkin tällä jaottelulla esiin niin äitimyytin kuin modernin ja postmodernin äitiyden mallitarinankin. Kaksi viimeksi mainittua vaikuttavat tällä hetkellä osittain päällekkäisinä diskursseina, joista kumpikin tuli näkyväksi tutkimukseni tuloksissa. Myös äitimyytti on nähtävissä aineistossani.

Tulkitsen tutkimustuloksiani niin, että kulttuurinen ristiriita modernin ja postmodernin äitiyden mallitarinan välillä ajaa äidit ahtaaseen nurkkaan. Postmoderni mallitarina kyseenalaistaa modernin mallitarinan hakeman selkeän perustan, ja houkuttaa äidit määrittämään äitiyttään uudelleen. Äideille ei enää tarjoudu samanlaista selkeää tarttumapintaa äitiyden identiteettiin ja odotuksiin kuin vielä muutama vuosikymmen sitten. Normatiiviset äitiyden mallit asettuvat postmodernissa kyseenalaisiksi, ja vaikka nämä kyseenalaistukset voivat pitää sisällään vapauttavan sävyn, niin ne saattavat aiheuttaa myös epävarmuutta. (vrt. Väyrynen 2007, 34.) Äitien ei ole enää niin helppo raamittaa äitiyttään kuin ennen, vaan jokainen äiti joutuu hakemaan määritelmiä omalle äitiydelleen moninaisista postmodernin diskursseista. Samanaikaisesti perinteinen äitiyden mallitarina, moderni diskurssi, kuitenkin haastaa arvioimaan omaa äitiyttä vuosien ja vuosikymmenten takaisten odotusten valossa.

Aloitin tutkimukseni teon mahdollisimman vähillä ennako-oletuksilla tai -odotuksilla varustautuneena. Äitiys näyttäytyi aineistossani herkkänä ja koskettavana aiheensa. Tutkimusprosessini aikana perehdyin laajasti äitiysaiheisiin tutkimuksiin, sekä äitiydestä ja sen reunaehdoista käytävään julkiseen keskusteluun. Huomasin tutkimusta tehdessäni, kuinka

henkilökohtainen ja arvostelulle altis äitiys on kokemuksena. Uhrautuva ja puhtoinen äitimyytti tulee edelleen näkyväksi yhteiskunnassa ja julkisessa keskustelussa. Julkisilla areenoilla tuotetut hyvän äitiyden mallitarinat yhdessä historian tarjoamien mallitarinoiden kanssa voivat olla nykyäidille raskas taakka kannettavaksi. Äitiyteen kohdistuvat ulkoiset ja sisäiset, osittain ristiriitaiset, odotukset voivat heikentää yksittäisten äitien kokemusta itsestään riittävän hyvänä äitinä ja samalla osaltaan himmentää äitiyden iloa.

Löytämässäni äitiyden kategorioissa on vahvasti näkyvissä tutkimuksen teoreettisessa osiossa esittelemäni äitiyden kulttuuriset mallitarinat ja vastapuhetta niille. Oli mielenkiintoista päästä tutkimaan, millaisiin kategorioihin minulle tarinansa kirjoittaneet äidit itsensä asettavat. Aineistoni osoittautui monipuoliseksi, mutta silti jotkin aiheet tulivat näkyviksi suurimmassa osassa tarinoista. Pääsin analyysivaiheessa paneutumaan niin äitiyden modernia mallitarinaa mukailevaan ”hyvään äitiyteen” kuin äitiyden ongelmiin ja postmodernin mallitarinan mukaiseen äitiyteen. Erilaiset vastapuheen muodot ja selonteot sekä poikkeavuuden tuottaminen tuovat särmää tutkimustuloksiin. Omanlaisen, riittävän äitiyden konstruointi aineistossa tuntuu tutulta tavalta oman äitiyden määrittelyyn. Tutkimustuloksistani koostamani tarinan tai runon tarkoituksena on luoda analysoimani aineiston pohjalta koostetta siitä, millaisena äitiys näyttäytyy nykypäivän Suomessa äitien kertomissa tarinoissa. Tästä tarinasta tulikin mielestäni kuvaava, koskettava ja ajatuksia herättävä.

Tutkimustuloksissani äitiys näyttäytyy moninaisena ja ambivalenttina, ajassa muuttuvana, mutta silti jollain lailla ikaikaisena. Etenkin äidinrakkaus sekä onnellisuus lapsista näyttäytyvät jatkumona aikakaudesta toiseen modernilla ja postmodernilla aikakaudella, ja toki viittauksia etenkin äidinrakkaudesta on olemassa jo aiemminkin. Sen sijaan äitiyden reunaehdot ja tapa toteuttaa äitiyttä ovat jatkuvassa ajassa häilyvässä muutoksessa. Tämän hetken äitiyden kulttuurinen mallitarina näyttäytyy yhtäältä sallivana ja suvaitsevana, mutta toisaalta syyllistävänä ja stereotyyppisenä.

Toivoisin, että omalla tutkimuksellani voisin osaltani olla avaamassa keskustelua äitiydestä, joka ei asetu tiettyyn kaavaan, vaan on moninaista ja muuttuvaa. Kyseenalaistamalla, arvioimalla ja määrittelemällä uudelleen äitiyden kulttuurista mallitarinaa, on mahdollista saada aikaiseksi sellainen mallitarina äitiydestä, joka sallii sekä perinteisen mallitarinan mukaisen äitiyden että suuretkin poikkeamat siitä – ja erilaiset tarinat näiden kahden välillä.

Tutkimustulosteni ja muun äitiysaiheisen tutkimuksen perusteella voin perustellusti kysyä, onko nykyäidin kulttuurinen mallitarina dikotominen? Onko äitiyden mallitarina kärjistetyksi sanottuna toisaalta kuva lapsen kanssa jakamattomassa symbioosissa elävästä hoivaajaäidistä ja toisaalta kuva itsenäisestä uralleen omistautuneesta feministiäidistä? Vai ollaanko siirtymässä aikaan, jolloin jokainen äiti voi määritellä äitiyttään itse ilman äitiyden kulttuuristen mallitarinoiden painolastia? Vaikka äitiyden kulttuuriset mallitarinat voivat toisaalta olla tukahduttavia, syyllistäviä ja ahtaita, niin on niillä myös tärkeä roolinsa, joiden avulla äiti voi paikantaa itsensä osaksi perhettä ja osaksi yhteiskuntaa.

Äitiyden ilmenemismuodot ovat moninaistuneet yhteiskunnan muutosten myötä ja nykyään hyväksytään entistä helpommin useita erilaisia tapoja olla äiti. Omassa aineistossani korostui ikään kuin äitien tekemänä yhteenvetona ajatus siitä, että omanlainen äitiys riittää. Tämä ajatus kuvastaa postmodernia aikaamme osuvasti ja koen löytäneeni tästä määritelmästä käsin yhden sellaisen kulttuurisen mallitarinan, jota postmodernista äidistä kerrotaan. Nykyajan äiti on omanlaisensa ja riittävän hyvä sellaisena kuin on. Riittävän hyvän äitiyden tuominen julkiseen keskusteluun avaa mahdollisuuksia yksittäisille äideille neuvotella omaa äitiyttään suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan, ja toteuttaa äitiyttään omalla tavallaan. Riittävän hyvä äitiys voi vapauttaa syyllisyyden ja riittämättömyyden ikaikaisista kahleista, joilla äitejä sidotaan tiettyyn ahtaaseen muottiin sopiviksi.

Tutkimustulosteni pohjalta aloin niin ikään pohtia, voisiko äitiyden kulttuurinen mallitarina kertoa nykypäivänä myös väsyneestä, epätäydellisestä äidistä? Jokinen (1996, 184) päätyi tutkimuksessaan väsymyksen suhteen sellaiseen havaintoon, ettei sitä juurikaan liitetty lapseen tai lapsiin. Sen sijaan väsymys näyttäytyi erityisesti tilan kokemuksena; äidit olivat yleensä väsyneitä joko kotona tai kodin ja työn välissä. Joissakin kirjoituksissa väsymys liitettiin myös lapsiin ja tällöin väsyminen liittyi tilan lisäksi myös aikaan. Tasapainoiset onnenhetket nähtiin usein liian lyhyinä ja harvoina. Omassa tutkimusaineistossani väsymys liittyi yleisimmin äitiyden alkutaipaleelle. Varsinaisesti tutkimusaineistossani ei ollut juurikaan mainintoja siitä, että nimenomaan kotiäitiys väsyttää, mutta ajanjaksona, jolla väsymystä kuvaillaan erityisesti esiintyneen, ovat äidit useimmiten olleet kotona pienen lapsen tai pienten lasten kanssa. Rivien välistä ja osittain suoraankin oli myös luettavissa osan äideistä hakeutuneen työelämään ikään kuin väsymystä pakoon; töissä on mahdollisuus hetken aikaa hengähtää kotona olon vaatimuksista.

Siinä missä stereotypisoivat kategoriat – kuten äitiys – tuovat jäsenilleen oletuksen tietyistä normatiivisista ominaisuuksista, niin oman tutkimukseni tarkoituksena on purkaa feministisen tutkimustradition hengessä juuri näitä normatiivisia käsityksiä ja tulkintoja. Olen osoittanut aineistoni avulla sellaisia äitiyden normatiivisia käytäntöjä ja käsityksiä, jotka ovat nähtävillä edelleen yhteiskunnassamme. Näillä käytännöillä on vahvat juurensa kulttuurisissa mallitarinoissa, eikä niitä ole helppoa purkaa. Toisaalta jo pelkkä näiden käytäntöjen ja käsitysten julkituominen antaa mahdollisuuden avoimelle keskustelulle ja neuvottelulle kategorioiden sisällöstä. Neuvottelu puolestaan mahdollistaa äitiyden uudelleen rakentamisen suhteessa nykyiseen yhteiskuntaan, jossa joustavuus ja avoimuus ovat aivan eri tasolla kuin perinteisen äitiyden mallitarinan muodostumisen aikaan. Postmoderni yhteiskunta tarjoaa moderniin verrattuna enemmän vaihtoehtoisia tulkintoja ja ilmenemismuotoja äitiydelle. Uskoakseni normatiivinen, jäykkä ja perinteisen kulttuurisen mallitarinan luoma kuva äitiydestä on rikkoutumassa ja tilalle muodostumassa uusi kulttuurinen kuva, joka sallii äitiyden ilmenemisen aiempaa moninaisempana.

Tutkimustulokseni ovat melko yhteneväisiä muun äitiysaiheisen tutkimuksen kanssa. Hiukan vanhemmat tutkimukset (esim. Jokinen 1996, Nätkin 1997) osoittavat, kuinka äitiys on jollain tavalla muuttumatonta vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen. Äitiydessä on tietynlainen perusta, joka muokkautuu ajassa, mutta ei kuitenkaan muutu täysin toiseksi. Esimerkiksi Katvalan (2001) ja Perälä-Littusen (2004) tutkimukset puolestaan tukevat oman tutkimukseni äitiyden kulttuurisen mallitarinan näkökulmaa ja äitiydestä tuotettuja mielikuvia. Vuoren (2001) tekemä jaottelu äidinhoivan ja jaetun vanhemmuuden diskursseihin peilaa äitiyden kulttuurisia mallitarinoita osuvalla tavalla ensin mainitun suuntautuessa etenkin äitiyden moderniin mallitarinaan ja jälkimmäisen heijastellessa siirtymää modernista postmoderniin mallitarinaan. Bergin (2008) tutkimuksen fokus on lastensuojelun ammattilaisten ja median tuottamassa puheessa, mutta silti sieltä on helposti tunnistettavissa oman tutkimukseni kanssa yhteneväisiä elementtejä äitiyteen liittyvien kulttuuristen odotusten suhteen. Muun muassa nämä edellä mainitut tutkijat monien muiden ohella ovat toimineet inspiraation lähteenä omalle tutkimukselleni. Olen pyrkinyt pitämään äitiysaiheisia tutkimuksia mukana koko prosessin ajan ja erityisesti analyysivaiheessa peilasin muiden saamia tutkimustuloksia omiini.

Kriittinen perhetutkimus ja feministinen tutkimus asettuivat luontevasti tutkimukseni teoreettisiksi paikannuksiksi. Nämä teoriapohjat sopivat erinomaisesti yhteen sosiaalityön näkökulman kanssa emansipatorisen luonteensa vuoksi. Sosiaalityössä äitiys joutuu usein

tarkastelun kohteeksi etenkin lastensuojelussa ja vanhemmuudesta tulee helposti ihmistä määrittävä tekijä, tietynlainen status. Äitien ja ylipäätään vanhempien syyllisyyden, riittämättömyyden ja väsymyksen tunteet sekä heihin kohdistuvat ulkoiset ja sisäiset odotukset ovat asioita, joihin tulen väistämättä törmäämään sosiaalityön ammattilaisena.

Vaikka tutkimusaiheeni ei suoranaisesti osukaan sosiaalityöhön, niin se tarjoaa monia työkaluja minulle tulevana sosiaalityöntekijänä. Tämän tutkimuksen tekeminen on syventänyt ymmärrystäni äitiyttä ja siihen liittyviä toimintamalleja kohtaan. Äitiyden moninaisuuden ymmärtäminen auttaa ymmärtämään äitejä yksilöllisesti sosiaalityössä. Itse työskentelen tällä hetkellä lastensuojelussa, jossa äitiys tulee jokapäiväisessä työssä vastaan arkisissa tilanteissa ja arjen toiminnoissa. Se on myös osana työn viitekehystä. Äitiyden arviointi ja kulttuurisen mallitarinan reflektointi ovat osa työtäni lastensuojelussa. Tämän tutkimuksen tekeminen on haastanut minut arvioimaan omia käsityksiäni äitiydestä ja rikkomaan osaltani normatiivista ajattelua. Mielestäni sosiaalityön kentille tarvitaan entistä enemmän keskustelunavauksia sekä tutkimustietoa äitiydestä, jotta äitiyttä voidaan ymmärtää paremmin.

Tutkimukseni käsitteellinen ja teoreettinen viitekehys, metodologia sekä tutkimusmenetelmäni puoltavat tämän tutkimuksen paikkaa juuri sosiaalityön alan tutkimuksena. Äitiyden kulttuurisen mallitarinan hahmottelu ja sen kyseenalaistaminen laajentavat käsityksiä äitiydestä. Kriittisen perhetutkimuksen ja feministisen tutkimuksen emansipatoriset pyrkimykset muistuttavat myös sosiaalityöllä olevan samoja pyrkimyksiä ja tavoitteita. Siksi nämä lähestymistavat sopivat erityisen hyvin sosiaalityön tutkimukseen. Myös sosiaalinen konstruktivismi, etnometodologinen lähestymistapa sekä kategoria-analyttiset tulkinnat aineistosta asettuvat luontevaksi osaksi tämän tutkimuksen sosiaalityön näkökulmaa. Olen tutkimuksessani tutkinut äitiyttä niin äitien sisäisten kokemusten kuin yhteiskunnallisen tulkinnan kautta, jotka molemmat kuuluvat tärkeänä osana sosiaalityöhön. Voidakseen tehdä sosiaalityötä on kyettävä ymmärtämään ihmistä yksilöllisesti sen kulttuurisen ja yhteiskunnallisen viitekehyksen kautta, johon hän kuuluu.

Tutkimusaiheeni on läpi pro gradun teon jaksanut kiehtoa minua ja herättänyt minussa monenlaisia tunteita niin sosiaalialan ammattilaiseksi valmistuvana opiskelijana kuin äitinäkin. Jatkotutkimukselle ei ole vaikea keksiä aiheita. Jos itse jatkaisin joskus äitiyden tutkimista, niin haluaisin pysytellä edelleen kulttuurisen mallitarinan tarjoamissa teemoissa. Myös ristiriitaa modernin ja postmodernin äitiyden mallitarinan välillä olisi antoisaa päästä

tutkimaan syvällisemmin. Olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin niitä odotuksia, joita naiset kokevat äitiyteensä liittyvän joko oman itsensä, lähipiirinsä ja viranomaisverkoston, tai yleisemmin yhteiskunnan taholta. Haluaisin tutkia erityisesti sitä, mitä tapahtuu, kun nainen ei koe voivansa täyttää äitiydelleen asetettuja odotuksia. Sosiaalityön näkökulmaa aiheeseen saisi tutkimalla äitiyteen liittyviä odotuksia ja niihin vastaamista vaikkapa lastensuojelun asiakasperheiden äitien kohdalla. Etenkin tilanteissa, joissa oma äitiys joutuu suurennuslasin alle ja arvioinnin kohteeksi, avautuisi mahdollisuus lisätä ymmärrystä niistä paineista, joita äidit kokevat. Samalla tarjoutuisi mahdollisuus palvelujärjestelmän ja tukitoimien kehittämiseen tästä näkökulmasta käsin.

Myös äitiyden ongelmatarinoiden näkökulma olisi mielenkiintoinen jatkotutkimusta ajatellen ja siinä pääsisin yhdistelemään narratiivista tutkimusta ja kategoria-analyysiä. Aineistostani on muodostettavissa ongelmatarinoita, joissa tietty särö äitiyden kulttuurisessa mallitarinassa toistuu juonena läpi koko tarinan. Näitä ongelmatarinoita muodostuu esimerkiksi äitiyteen liittyvien odotusten ja tunteiden suhteen. Olisi todella mielenkiintoista päästä pureutumaan ongelmatarinoiden laajemman aineiston kautta. Äitiyden ongelmatarinoiden julkituominen mahdollistaisi äitiysaiheisen keskustelun avartumisen ja toisi päivänvaloon myös vastapuhetta perinteiselle äitiyden kulttuuriselle mallitarinalle.

Tämän tutkimuksen tekeminen on ollut lyhyesti sanottuna raskasta ja antoisaa. Tutkimukseni aikataulu ei täysin pitänyt ja opintovapaalta työelämään siirtyminen viivästytti työn valmiiksi saamista. Erityisesti analyysin tekeminen oli odotettua haasteellisempaa. Aiheen rajaaminen osoittautui myös suureksi haasteeksi. Olen karsinut ja napakoittanut valmista tekstiä, mutta edelleen tutkimukseni on melko laaja. Pidän laajuutta kuitenkin aihevalinnan ja suorien aineistolainauksen määrän vuoksi perusteltuna. Jatkoa ajatellen rajaaminen on kuitenkin asia, jossa koen olevan vielä itselleni opeteltavaa. Tämän tutkimuksen kohdalla mielenkiintoinen aihe tempaisi mukanaan ja sain todella tehdä töitä, ettei tutkimuksestani tullut vieläkin laajempi.

Sosiaalityön opintojen kannalta tämän tutkimuksen tekeminen on ollut erittäin opettavaista. Olen oppinut sekä tieteellisen tutkimuksen tekoa että paljon uutta äitiydestä. Työssäni lastensuojelussa äitiys on jatkuvasti läsnä, joten koen tutkimuksen teosta olevan minulle hyötyä myös tulevaisuudessa. Onnistuin mielestäni tutkimuksessa hyvin moniulotteisen aiheen käsittelyssä. Lopuksi haluan kiittää tutkimukseeni osallistuneita äitejä heidän jakamistaan avoimista, koskettavista ja rohkeasti kirjoittamistaan tarinoista.

LÄHTEET

Alasuutari, Maarit; Hautala, Paula; Karila, Kirsti; Lammi-Taskula, Johanna & Repo, Katja (2015): Suomalainen lastenhoitopolitiikka ja tasa-arvon kysymykset. CHILDCARE-tutkimuskonsortio. Tilannekuvaraportti 2015. Suomen akatemia. Saatavilla: <http://www.aka.fi/globalassets/33stn/tilannekuvaraportit/stn2015-hankkeet/equa-alasuutari-suomalainen-lastenhoitopolitiikka-ja-tasa-arvo.pdf>. Viitattu 7.7.2017.

Anttonen, Anneli (2003): Lastenhoidon kaksi maailmaa. Teoksessa Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 159–185.

Apo, Satu (1999): Myyttinen nainen. Teoksessa Satu Apo, Anu Pylkkänen, Maria Lähteenmäki, Jaana Kuusipalo, Raija Julkunen, Anna-Maija Lehto, Paavo Nikula, Katarina Eskola ja Aili Nenola Suomalainen nainen. Helsinki: Otava, 9–23.

Berg, Kristiina (2009): Kulttuuriset odotukset äitiyden rakentajina. *Janus* vol. 17 (2) 2009, 170–175.

Berg, Kristiina (2008): Äitiys kulttuurisina odotuksina. Helsinki: Väestöliitto. Väestötutkimuksen julkaisusarja D 48/2008.

Bos, Henny (2004): *Parenting in Planned Lesbian Families*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Brown, Ivana (2011): A sociological analysis of maternal ambivalence: Class and race differences among new mothers. New Brunswick: Rutgers The State University of New Jersey.

De Beauvoir, Simone (1949): Toinen sukupuoli. Ranskankielisestä teoksesta *Le deuxième sexe I et II* lyhentäen suomentanut Annikki Suni. Helsinki: Kirjayhtymä [1980].

Erkkilä, Raija (2009): Narratiivinen kokemuksen tutkimus: koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.): Kokemuksen tutkimus. Merkitystulkinta–ymmärtäminen. Tampere: Juvenes Print, 195 – 226.

Forsberg, Hannele (2014): Konstruktionistinen lähestymistapa perheeseen. Teoksessa Riitta Jallinoja, Helena Hurme ja Kimmo Jokinen Perhetutkimuksen suuntauksia. Helsinki: Gaudeamus, 123–138.

Garfinkel, Harold (1967): *Studies in Ethnomethodology*. New Jersey: Prentice Hall.

Granfelt, Riitta (1998): Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 702.

Green, Fiona Joy (2004): Feminist Mothers. Successfully Negotiating the Tension between Motherhood as “Institution” and “Experience”. Teoksessa Andrea O’Reilly (toim.) *From Motherhood to Mothering. The Legacy of Adrienne Rich’s Of Woman Born*. New York: State University of New York Press, 125–136. Saatavilla: <http://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/reader.action?docID=3407610>. Viitattu 30.3.2017.

Henriksson, Lea (1994): Ammatillisen sisaruuden uudet jaot – sota terveystyön taitekohtana. Teoksessa Anneli Anttonen, Lea Henriksson ja Ritva Nätkin (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino, 97–128.

Hicks, Stephen (2014): *Social Work and Gender: An Argument for Practical Accounts*. *Qualitative Social Work* 2015. Vol 14 (4), 471–487.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2000): *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Häggman, Kai (1994): *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomen historiallinen seura. Historiallisia tutkimuksia 179.

Hämäläinen, Kati (2012): *Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 56/2012. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, väestöliitto.

Hänninen, Vilma & Koski-Jännes, Anja (1999): *Narratives of recovery from addictive behaviours*. Teoksessa Vilma Hänninen (2000) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto, 157–177.

Hänninen, Vilma (2010): *Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä*. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 160–178.

Hänninen, Vilma (2000): *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Jallinoja, Riitta (2006): *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Arja; Huttunen Laura & Kulmala, Anna (2004): *Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta*. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 9–19.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero (2012): *Esipuhe ja lukuohje*. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen *Kategoriat, kulttuuri & moraali*. Tampere: Vastapaino, 9–16.

Jokinen, Eeva (2005): *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Eeva (2004): *Päiväkirjat tiedon lajina*. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 118–140.

Jokinen, Eeva (1996): *Väsänyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus.

Juhila, Kirsi; Jokinen, Arja ja Suoninen, Eero (2012a): *Kategoria-analyysin juuret*. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen *Kategoriat, kulttuuri & moraali*. Tampere: Vastapaino, 17–44.

Juhila, Kirsi (2004): *Leimattu identiteetti ja vastapuhe*. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 20–32.

Juhila, Kirsi (2012a): *Ongelmat, niiden selittäminen ja kategoriat*. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen *Kategoriat, kulttuuri & moraali*. Tampere: Vastapaino, 131–174.

Juhila, Kirsi (2012b): Poikkeavan kategorian jäsenyyden tuottaminen ja vastustaminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen *Kategoriat, kulttuuri & moraalit*. Tampere: Vastapaino, 131–174.

Katvala, Satu (2001): Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 186.

Kekäle, Jari (2007): Postmoderni isyys ja uskonnollisuus – tarinallinen näkökulma. Joensuun yliopisto. *Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja*, no 19.

Kestovaipat ja kantovälineet kiertoon, (O)sta -(M)yy - (V)aihda. Facebook-ryhmä. Saatavilla: <https://www.facebook.com/groups/kestotuotteetkiertoon/>.

Kiintymysvanhemmuusperheet. Facebook-ryhmä. Saatavilla: <https://www.facebook.com/groups/166575734026/>.

Koskenalho, Marjo (2013): Kertomuksia Espoon aikuissosiaalityön asiakkaiden arjesta. Jyväskylän yliopisto.

Kulmala, Anna & Vanhala, Anni (2004): Vanhemmuus marginaalissa: kulttuurinen mallitarina osana henkilökohtaista vanhemmuutta. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta*. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 98–114.

Kuronen, Marjo (2009): Feministinen tutkimus ja sosiaalityön tutkimus – kohtaamisia ja kohtaamattomuutta. Teoksessa Mikko Mäntysaari, Anneli Pohjola ja Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus, 111–130.

Kuronen, Marjo (2014): Perheen ideologinen tuottaminen. Teoksessa Riitta Jallinoja, Helena Hurme ja Kimmo Jokinen *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 81–98.

Kuusipalo, Jaana (1999): Suomalaiset naiset politiikassa. Teoksessa Satu Apo, Anu Pylkkänen, Maria Lähteenmäki, Jaana Kuusipalo, Raija Julkunen, Anna-Maija Lehto, Paavo Nikula, Katarina Eskola ja Aili Nenola (toim.) *Suomalainen nainen*. Helsinki: Otava, 55–78.

Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi (2011): Valta ja naiset esimodernia koskevassa historiantutkimuksessa. Pohjoismaista keskustelua toimijoista ja rakenteista. Teoksessa Ilana Aalto, Laura Boxberg, Ulla Ijäs ja Heli Paalumäki (toim.) *Vallan teoriat historiantutkimuksessa*. Turku: *Historia mirabilis* 7. Turun Historiallinen Yhdistys, 19–39.

Lawson, Marylynne Viola (2013): *Blogging, Babies, and Business: Mommy Blogging as Citizen Journalism*. United States: University of Colorado at Denver.

Lieblich, Amia, Tuval-Mashiach, Rivka & Zilber, Tammar B. (toim.) (1998): *Narrative research: Reading, Analysis and Interpretation*. SAGE cop. Saatavilla: <http://methods.sagepub.com.ezproxy.jyu.fi/book/narrative-research>. Viitattu 27.6.2017.

Liljeström, Marianne (2004): Feministinen metodologia – mitä se on? Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen*. Keskustelua metodologiasta. Tampere: Vastapaino, 9–22.

Ling, Sofia; Hassan, Karin; Lennersand, Marie; Pihl, Christopher & Ågren, Maria (2017): *Marriage and Work. Interwined Sources of Agency and Authority*. Teoksessa Teoksessa Maria Ågren (toim.) *Making a Living, Making a Difference. Gender and Work in Early Modern European Society*. United States: University of Oxford, 80–102.

- MaMmAkLuBi. Facebook-ryhmä. Saatavilla:
<https://www.facebook.com/groups/1665035777141131/>.
- Mammat. Facebook-ryhmä. Saatavilla:
<https://www.facebook.com/groups/mammatkokkola/about/>.
- Miller, Tina (2005): *Making Sense of Motherhood. A Narrative Approach*. New York: Cambridge University Press.
- Murtorinne-Lahtinen, Minna (2011): Äitipuolen identiteetin rakentaminen uusperheessä. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 427.
- Niiranen, Susanna (2012): Kipua, surua ja häpeää. Äidiksi tulon pelkoja keskiajalle. Teoksessa Pasi Saarimäki, Kirsi-Maria Hytönen ja Heli Niskanen (toim.) *Lapsi matkalla maailmaan. Historiallisia ja kulttuurisia näkökulmia syntymään*.
- Nikander, Pirjo (2010): Jäsenkategoria-analyysi ja haastattelun kulttuuriset järjestykset. Teoksessa Johanna Ruusuvoori, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Nousiainen, Kirsi (2004): Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Jyväskylän yliopisto. *SoPhi* 89. Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen julkaisusarja 3.
- Närvi, Johanna (2014): Määräaikainen työ, vakituinen vanhemmuus. Sukupuolistuneet työurat, perheellistyminen ja vanhempien hoivaratkaisut. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos ja Tampereen yliopisto. *Tutkimus* 122.
- Nätkin, Ritva (1997): *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Perälä-Littunen, Satu (2004): *Cultural Images of a Good Mother and a Good Father in Three Generations*. University of Jyväskylä. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 239.
- Pritchard, Kayla M. (2013): *Multiple motherhoods: An examination of mother status on life satisfaction and psychological distress*. Lincoln: The University of Nebraska.
- Pulkkinen, Tuija (1998): *Postmoderni politiikan filosofia*. Helsinki: Yliopistokustannus University Press Finland Ltd.
- Pylkkänen, Anu (1999): Suomalainen tasa-arvo. Teoksessa Satu Apo, Anu Pylkkänen, Maria Lähteenmäki, Jaana Kuusipalo, Raija Julkunen, Anna-Maija Lehto, Paavo Nikula, Katarina Eskola ja Aili Nenola *Suomalainen nainen*. Helsinki: Otava, 24–38.
- Rantalaiho, Liisa (1994): Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anneli Anttonen, Lea Henriksson ja Ritva Nätkin (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino.
- Rich, Adrienne (1995): *Of Woman Born. Motherhood as Experience and Institution*. [1. painos 1986] New York: W.W. Norton & Company, 13, 42–43, 52, 276–277 & 280.
- Ruusuvoori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti toim. (2010): *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvoori, Johanna (2001): Harvey Sacks: arkielämän metodit ja keskusteluanalyysi. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen ja Oili-Helena Ylijoki (toim.) *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä*. Tampere: Vastapaino, 383 – 405.

Rönkä, Anna; Malinen Kaisa & Lämsä, Tiina (toim.) (2009): Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sartor, Kerry M. (2006): *The Social Construction of Motherhood: A Feminist Analysis of Twentieth Century Texts*. United States: Mount Saint Vincent University and Saint Mary's University (Canada).

Sauer-Sargent, Jody Sue (2016): *Navigating the Transition Into Motherhood: Women's Experiences of Control, Emotion, and Social Ideals*. United States: Wayne State University.

Scott, Marvin B. & Lyman, Stanford M. (1968): Accounts. *American Sociological Review* 33(1). United States: American Sociological Association, 46–62.

Setälä, Päivi (1993): *Antiikin nainen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Setälä, Päivi (2002): *Pohjoisen renessanssin nainen. 1500- ja 1600-luvun naishistoriaa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Sévon, Eija : *Maternal Responsibility and Changing Relationality at the Beginning of Motherhood*. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 365.

Smart, Carol (1996): *Deconstructing Motherhood*. Teoksessa Elizabeth Bortoloia Silva (toim.) *Good Enough Mothering? Feminist Perspectives on Lone Motherhood*. London and New York: Routledge, 39–57.

Suljettu osasto. Facebook-ryhmä. Saatavilla:
<https://www.facebook.com/groups/459840884027533/>.

Suoninen, Eero (2012): *Identiteettien rakentuminen*. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 89–130.

Tuovinen-Kakko, Tarja (2011): *Äitien kokemuksia huostaanotosta ja sen jälkeisestä elämästä*. Lapin yliopisto.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012): *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Helsinki.

Utrio, Kaari (2006): *Suomen naisen tie. Pirtistä parlamenttiin*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vuola, Elina (1994): *Eevan ja Marian tyttäret. Kristinuskon naiskuva*. Teoksessa Sara Heinämaa & Sari Näre (toim.) *Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta*. Helsinki: Gaudeamus, 209–224.

Vuori, Jaana (2001): *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere: Tampere University Press.

Vuori, Jaana (2003): *Äitiyden ainekset*. Teoksessa Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 39–63.

Vuori, Jaana (2010): *Äitiys sukupuoliriksymyksenä*. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 109–119.

Välimaa, Outi (2011): Kategoriat ongelman selontekoina. Pitkäaikaistyöttömyydestä neuvotteleminen ja sen rakentuminen haastattelupuheessa. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 1589.

Väyrynen, Sanna (2007): Usvametsän neidot. Tutkimus nuorten naisten elämästä huumekuvioissa. Lapin yliopisto. Acta Universitatis Lapponiensis 118.

Warner, Judith (2010): Forewords. Teoksessa Sheila Lintott (toim.) *Motherhood - Philosophy for Everyone, the Birth of Wisdom*. Chichester, Malden, MA: Wiley-Blackwell Publishing, X–XIV.

Yonker, Madeline D (2012): *The Rhetoric of Mom Blogs: A Study of Mothering Made Public*. Syracuse University.

Ågren, Maria (2017): Introduction: Making a Living, Making a Difference. Teoksessa Maria Ågren (toim.) *Making a Living, Making a Difference. Gender and Work in Early Modern European Society*. United States: University of Oxford, 1– 23.

LIITTEET

LIITE 1.

Alkuperäinen kirjoituspyyntö.

Hei!

Opiskelen sosiaalityötä Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa ja teen parhaillaan graduani äitiydestä. Kahden alle kouluikäisen lapsen äitinä äitiys oli aihevalintana luonteva ja mielenkiintoinen. Tutkimuksellani pyrin selvittämään, millaisena äitiys ja äidiksi tuleminen nykypäivän Suomessa näyttäytyy äitien kertomissa tarinoissa. Tähän tarvitsen teidän apuunne! Kerään graduani varten kirjoituksia äitiydestä. Tutkin gradussani äitiyttä sekä äitien henkilökohtaisten tuntemusten ja äidiksi tuleminen tarinoiden kautta että yhteiskunnallisen keskustelun ja yhteiskunnan rakenteiden valossa. Jos haluat osallistua, niin tässäpä ohjeet...

Kirjoita omin sanoin äidiksi tulemisestä tarina alkaen elämäntilanteestasi raskaaksi tullessasi ja päätyen nykyhetkeen sekä ajatuksiisi tulevaisuudesta. Alkuun voit kertoa lyhyesti perustietoja, kuten perheenjäsenesi lukumäärän ja iät sekä oman ammatillisen taustasi/koulutustaustasi. Kirjoituksessasi voit käsitellä itse valitsemiasi aiheita. Tässä muutama ehdotus, joita voit halutessasi pohtia tarinassasi:

- Millaisia tunteita ja tuntemuksia äidiksi tuleminen on sinussa herättänyt raskausaikana ja lapsen synnyttyä? Millaisia tunteita ja tuntemuksia äitiydestä sinulla on tällä hetkellä? Oletko kokenut esimerkiksi iloa, onnistumista tai ehdotonta rakkautta? Tai oletko kokenut toisaalta vaikkapa riittämättömyyttä, väsymystä tai syyllisyyttä?
- Millaisia mielikuvia sinulla on ollut äitiydestä aiemmin ja millaista mielikuvia sinulla on nyt? Millainen on mielestäsi hyvä äiti? Millainen äiti sinä olet? Oletko kokenut sisäisiä tai ympäristön/yhteiskunnan aiheuttamia paineita olla tietynlainen äiti?
- Miten näet oman äitiytesi osana suomalaista nyky-yhteiskuntaa? Minkälaisia yhteiskunnallisia vaatimuksia näet äitiydelle olevan? Oletko kokenut saavasi riittävästi tukea äitiydellesi virallisilta tahoilta (neuvola, perhepalvelut, päivähoito yms.)? Miten odotat yhteiskunnan tukevan vanhemmuuttasi?
- Millaisia valintoja olet tehnyt äitiytesi ja lapsenhoidon suhteen? Oletko hoitanut lastasi kotona, onko joku muu (esim. isä) hoitanut lasta kotona vai onko lapsesi ollut päivähoitossa? Minkäikäinen lapsesi on ollut palatessani työelämään tai opintojen pariin? Minkäikäisenä lapsesi aloitti päivähoiton ja minkä päivähoitomuodon perheesi valitsi? Millä perusteilla päädyit tähän valintaan?

Kirjoitukset analysoin tarinallisesti eli narratiivisesti. Poistan kirjoituksista kaikki tunnistetiedot, eli voit olla varma siitä, että henkilöllisyytesi ei paljastu. Käytän gradussani suoria lainauksia tarinoista. Jos haluat lisätietoa gradustani tai ohjeita/lisäkysymyksiä tarinaasi varten, niin otathan rohkeasti yhteyttä.

Vastausaikaa on 12.5.2017 saakka. Voit lähettää kirjoitetun tarinasi joko sähköpostiini xx.xx@xx.com tai opettajani nimellä kirjeenä koululleni osoitteeseen xx, PL xx, 67701 Kokkola. Laitathan kuoreen merkinnän ”Salla-Maria Ahtikarin gradu”.

Toivon aktiivista osallistumista graduuni ja kiitän jo etukäteen jokaisesta saamastani vastauksesta!

Terveisin, Salla-Maria Ahtikari

LIITE 2.

Muokattu kirjoituspyyntö.

Hei!

Opiskelen sosiaalityötä Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa ja teen parhaillaan graduani äitiydestä. Kahden alle kouluikäisen lapsen äitinä äitiys oli aihevalintana luonteva ja mielenkiintoinen. Tutkimuksellani pyrin selvittämään, millaisena äitiys ja äidiksi tuleminen nykypäivän Suomessa näyttäytyy äitien kertomissa tarinoissa. Tähän tarvitsen teidän apuunne! Kerään graduani varten kirjoituksia äitiydestä. Tutkin gradussani äitiyttä sekä äitien henkilökohtaisten tuntemusten ja äidiksi tulemisen tarinoiden kautta että yhteiskunnallisen keskustelun ja yhteiskunnan rakenteiden valossa. Jos haluat osallistua, niin tässä ohjeet...

Kirjoita omin sanoin äidiksi tulemisesi tarina alkaen elämäntilanteestasi saadessasi tietää tuleviasi äidiksi ja päätyen nykyhetkeen sekä ajatuksiisi tulevaisuudesta. Alkuun voit kertoa lyhyesti perustietoja, kuten perheenjäsenesi lukumäärän ja iät sekä oman ammatillisen taustasi/koulutustaustasi. Kirjoituksessasi voit käsitellä itse valitsemiasi aiheita. Tässä muutama ehdotus, joita voit halutessasi pohtia tarinassasi:

- Millaisia tunteita ja tuntemuksia äidiksi tuleminen on sinussa herättänyt raskausaikana ja lapsen synnyttyä? Millaisia tunteita ja tuntemuksia äitiydestä sinulla on tällä hetkellä? Oletko kokenut esimerkiksi iloa, onnistumista tai ehdotonta rakkautta? Tai oletko kokenut toisaalta vaikkapa riittämättömyyttä, väsymystä tai syyllisyyttä?
- Millaisia mielikuvia sinulla on ollut äitiydestä aiemmin ja millaista mielikuvia sinulla on nyt? Millainen on mielestäsi hyvä äiti? Millainen äiti sinä olet? Oletko kokenut sisäisiä tai ympäristön/yhteiskunnan aiheuttamia paineita olla tietynlainen äiti?
- Miten näet oman äitiytesi osana suomalaista nyky-yhteiskuntaa? Minkälaisia yhteiskunnallisia vaatimuksia näet äitiydelle olevan? Oletko kokenut saavasi riittävästi tukea äitiydellesi virallisilta tahoilta (neuvola, perhepalvelut, päivähoito yms.)? Miten odotat yhteiskunnan tukevan vanhemmuuttasi?
- Millaisia valintoja olet tehnyt äitiytesi ja lapsenhoidon suhteen? Oletko hoitanut lastasi kotona, onko joku muu (esim. isä) hoitanut lasta kotona vai onko lapsesi ollut päivähoitossa? Minkäikäinen lapsesi on ollut palatessani työelämään tai opintojen pariin? Minkäikäisenä lapsesi aloitti päivähoiton ja minkä päivähoitomuodon perheesi valitsi? Millä perusteilla päädyit tähän valintaan?

Kirjoitukset analysoin tarinallisesti eli narratiivisesti. Poistan kirjoituksista kaikki tunnistetiedot, eli voit olla varma siitä, että henkilöllisyytesi ei paljastu. Käytän gradussani suoria lainauksia tarinoista. Jos haluat lisätietoa gradustani tai ohjeita/lisäyksymyksiä tarinaasi varten, niin otathan rohkeasti yhteyttä.

Vastausaikaa on 12.5.2017 saakka. Voit lähettää kirjoitetun tarinasi joko sähköpostiini xx.xx@xx.com tai opettajani nimellä kirjeenä koululleni osoitteeseen xx, PL xx, 67701 Kokkola. Laitathan kuoreen merkinnän ”Salla-Maria Ahtikarin gradu”.

Toivon aktiivista osallistumista graduuni ja kiitän jo etukäteen jokaisesta saamastani vastauksesta!

Terveisin, Salla-Maria Ahtikari